

**T.C.
MARMARA ÜNİVERSİTESİ
ORTADOĞU ÜLKELERİ ARAŞTIRMA ENSTİTÜSÜ**

İKTİSAT ANABİLİM DALI

**MISIR VE BİRLEŞİK ARAP EMİRLİKLERİ'NİN
TÜRK TURİZMİNDEKİ YERİ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Cemile DAĞOĞLU

İSTANBUL, 2005

**T.C.
MARMARA ÜNİVERSİTESİ
ORTADOĞU ÜLKELERİ ARAŞTIRMA ENSTİTÜSÜ**

İKTİSAT ANABİLİM DALI

**MISIR VE BİRLEŞİK ARAP EMİRLİKLERİ'NİN
TÜRK TURİZMİNDEKİ YERİ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Cemile DAĞOĞLU

Danışman: PROF. DR. TİĞİNÇE OKTAR

İSTANBUL, 2005

ÖNSÖZ

Bu tez çalışmasında; Öncelikle turizm sektörünün dünya ekonomisindeki yeri, önemi ve ülke ekonomilerine etkileri incelenmiştir. Bu inceleme sonucunda, Türkiye'nin bir çok ülkeye göre bu alanda karşılaştırmalı üstünlüğe sahip olduğu görülmektedir. Ayrıca, Mısır ve BAE'nin turizm hareketleri ayrıntılı bir biçimde incelenmiş, Turizm sektörünün Türkiye, Mısır ve BAE'nin ekonomisindeki yeri tespit edilmeye çalışılmıştır. Bu ülkelerin Türk turizmindeki yeri araştırılmış, Türk turizminin dünya turizminde hakettiği paya sahip olması ve bu ülkelerin Türk turizmindeki payının artırılması için gerekli öneriler belirtilmiştir.

Benden hiçbir yardım ve desteğini esirgemeyen hocam sayın Prof. Dr. Tiğınçe OKTAR'a teşekkür ederim. Beni destekleyen ve fikirlerinden yararlandığım Araştırma görevlisi Hamdi GENÇ'e, İstanbul Büyükşehir Belediye Başkanlığı Giderler Müdür Yardımcısı Asude SEDEFOĞLU'na, Mimar Raife KARATAŞ'a teşekkür ederim. Yine benimle gurur duyan babam Mehmet USLU'ya, sonsuz sabrı ve desteğinden dolayı eşim Hikmet DAĞOĞLU'na teşekkür ederim. Büyük keyif alarak yaptığım bu çalışmanın tüm ilgililere yararlı olmasını dilerim.

İstanbul, 2005

Cemile DAĞOĞLU

GENEL BİLGİLER

İsim ve Soyadı	:Cemil DAĞOĞLU
Anabilim Dalı	:İktisat
Programı	:Ortadoğu İktisadı.
Tez Danışmanı	:Prof. Dr. Tiğınçe Oktar
Tez Türü ve Tarihi	:Yüksek Lisans- 2005
Anahtar Kelimeler	:İktisat, Turizm, Ticaret, BAE, MAC.

ÖZET

MISIR VE BAE’NİN TÜRK TURİZMİNDEKİ YERİ

Turizm, günümüzde döviz girdisini arttırıcı ve istihdam sağlayıcı özelliği ile ulusal ekonomiye katkıda bulunan, uluslararası kültürel ve toplumsal iletişimi sağlayıcı ve bütünleştirici etkisi ile de dünya barışının korunmasında büyük payı olan bir sektördür. Zaman zaman yaşanan duraksamalara rağmen dünya turizmin gelişmesi, hemen her zaman dünya ticaret hacminden daha hızlı bir artış göstermiştir.

Mısır ve BAE’nin Türk turizmindeki yerini ortaya koymayı amaçlayan bu çalışmada; Türkiye’de Turizmin durumu ve ekonomik etkileri incelenmiş, Türkiye’nin uluslararası turizm içindeki payı irdelenmiştir. MAC ve BAE hakkında genel ve ekonomik bilgiler verilmiş, Mısır ve BAE turizmi ve Türk turizmindeki yeri incelenmiştir. Ayrıca, üç ülkenin turizm bakımından karşılaştırması da yapılmış, sonuç bölümünde ise, analiz bulguları değerlendirilmiştir.

BAE’ndeki ekonomik ve politik istikrar ve vergisiz alışveriş turistleri BAE’ne çekmektedir. Mısır bulunduğu bölgenin konumu dolayısıyla terör saldırılarına uğramakta ve can güvenliği kaygısından dolayı gelen turist sayısında düşme olmaktadır.

Türkiye’de; 1960’lara kadar yeni yeni gelişmeye başlayan turizm için, 1980 yılı bir dönüm noktasıdır. 1980 yılından sonra, Türk turizminde büyük gelişmeler yaşanmıştır. Öte yandan Mısır ve BAE’nin Türk turizmindeki payı oldukça düşüktür. Dünyadaki ekonomik kriz, Çernobil kazası, Sars vb. hastalıklar ve terör saldırıları gibi her türlü durumdan etkilenen Türk turizminde daha etkin politikalar izlenmelidir.

ABSTRACT

GENERAL INFORMATION

Name and Surname	:Cemile DAĞOĞLU
Main Branch of Scientific Program	:Economy :Middle East Economy
Consultant of Thesis	:Prof. Dr. Tiğınçe OKTAR
Type of Thesis and Date	:Masters Degree - 2005
Keywords	:Economy, Tourism, Commerce, UAE, EGYPT

SUMMARY

SITUATION OF UAE AND EGYPT IN TURKISH TOURISM

Tourism is today a sector which contributes to the national economy by its feature in increasing foreign currency income and employment contribution and also having great share in prevention of world peace by its complementary effect in providing international cultural and social communication. In spite of the recessions experienced from time to time in the sector, the improvement in world tourism has been more rapid than the improvement of the volume of world trade.

In this study which has been aimed to figure out the share of EGYPT and UAE in Turkish tourism, the situation of the tourism in Turkey and its economic effects besides Turkey's rate of share in international tourism has been examined. Furthermore three countries has been compared from the point of view of tourism whose analytic findings has been stated in the conclusion chapter herein this study.

The economic and politic stability and non tax trade opportunity has drawn the tourists to UAE. Due to its strategic location, EGYPT has been attacked by terror groups that resulted in decline of tourism incomes of the country because of the life security concerns.

1980 is a turning point for Turkey regarding the gradual development in tourism since 1960s . From 1980 on, great improvements have been experienced in Turkey's tourism sector. On the other hand, the rate of share of EGYPT and UAE in Turkish tourism is very low. More effective politics have to be followed in Turkish Tourism which had been influenced from every type of events like world economic crisis, Chernobyl nuclear accident SARS epidemic , terror attacks etc.

İÇİNDEKİLER

Sayfa No.

TABLO LİSTESİ.....	VI
ŞEKİL LİSTESİ.....	VIII
KISALTMALAR.....	IX
GİRİŞ.....	1

1. GENEL OLARAK TURİZM SEKTÖRÜ

1.1. Turizmin Tanımı ve Özellikleri.....	3
1.2. Turistin Tanımı ve Özellikleri.....	6
1.3. Turizmin Önemi ve Çeşitleri.....	8
1.4. Turizmin Ekonomik Etkileri	11
1.4.1. Turizmin Ödemeler Dengesine Etkisi.....	12
1.4.2. Turizmin İstihdam Yaratıcı Etkisi.....	16
1.4.3. Turizmin Diğer Ekonomik Sektörlere Katkısı.....	19
1.5. Turizmin Sosyal ve Fiziksel Çevre Üzerinde Etkisi.....	20
1.6. Uluslararası Turizm.....	22

2. TÜRK İYE'DE TURİZMİN DURUMU VE EKONOMİK ETKİLERİ

2.1. Türk Turizmi.....	33
2.2. Türkiye'de Turizm Politikaları.....	34
2.1.1. Planlı Dönem Öncesi.....	35
2.1.2. Planlı Dönem.....	39
2.3. Türkiye'nin Uluslararası Turizm İçindeki Payı.....	48
2.4. Türk Turizminin Özellikleri.....	51
2.5. Turizmin Türkiye Ekonomisine Etkisi.....	56

2.6. Türkiye'nin Turizm Potansiyeli.....	63
--	----

3. MISIR ARAP CUMHURİYETİ

3.1. Genel Bilgiler.....	67
3.2. Mısır'ın Coğrafi Konumu.....	69
3.3. Jeostratejik Önemi	72
3.4. Mısır'ın Önemli Yerleri.....	73
3.4.1. Piramitler.....	74
3.4.2. Sfenksin Heykeli.....	76
3.5. Mısır'ın Ekonomisi.....	77
3.5.1. Genel Ekonomik Yapı.....	77
3.5.2. Süveyş Kanalı.....	81
3.5.3. Mısır'ın Turizm Sektörü.....	81
3.6. Mısır- Türkiye Turizm İlişkileri.....	91

4. BİRLEŞİK ARAP EMİRLİKLERİ

4.1. Genel Bilgiler.....	94
4.2. İdari Yapı.....	95
4.3. Nüfus ve Demografik Yapı.....	103
4.4. Politik Arka Plan.....	105
4.5. B A E. Ekonomi.....	107
4.5.1. BAE'nin Ekonomi Politikası Ve Ekonomik Yapısı.....	107
4.5.2. Dış Ticaret.....	111
4.5.3. BAE'nde Turizm.....	113
4.6. Türk- BAE İlişkileri.....	121
4.7. Türkiye, Mısır ve B.A.E'nin Karşılaştırmalı Turizmi.....	124

5. SONUÇ.....	126
----------------------	------------

6. KAYNAKÇA.....	130
-------------------------	------------

TABLO LİSTESİ

	Sayfa No.
Tablo 1.1 Dış Turizm Bilançosu.....	13
Tablo:1.2 Turizm Harcamalarının İstihdam Yarattığı Alanlar.....	17
Tablo 1.3 Dünya Turizmine Katılanların Sayısı ve Turizm Gelirleri.....	23
Tablo 1.4 En Çok Turizm Harcaması Yapan Ülkeler(Milyar Dolar).....	25
Tablo 1,5 Dünyadaki Turist Sayısı ve Turizm Geliri.....	26
Tablo 1.6 2020 Yılı Turist ve Destinasyonları.....	27
Tablo 1.7 Uluslararası Turist Sayılarının Bölgelere Göre Dağılımı.....	28
Tablo 2.1 Türkiye’de Planlı Dönem Öncesi Turizm İstatistikleri.....	38
Tablo 2.2 Turizm Gelir-Gider Dengesi Ve Ortalama Harcama.....	45
Tablo 2.3 Türkiye'nin Uluslararası Turizm İçindeki Payı.....	49
Tablo 2.4 Bazı Ülkelerin Turizm Geliri (1982-2002).....	50
Tablo 2.5 Türkiye’ye Gelen Turistlerin Dünyadaki Bölgelere Göre Dağılımı.....	52
Tablo 2.6 Türkiye’ye Gelen Turistlerin Başlıca Ülkelere Göre Dağılımı.....	53
Tablo 2.7 Turizm Gelirlerinin GSMH ve İhracat Geliri İçindeki Payı.....	57
Tablo 2.8 Turizm Gelirinin DTA Kapama Payı.....	60
Tablo 2.9 Turizm İstihdamının Toplam İstihdam İçindeki Payı.....	61
Tablo 3.1 Ülke Bilgileri.....	67
Tablo 3.2 Tablo Ödemeler Dengesi (Milyon Dolar).....	79
Tablo 3.3 Mısır’ın Dış Döviz Kaynakları.....	80
Tablo 3.4 Süveyş Kanalı.....	81
Tablo 3.5 Mısır’ı Ziyaret Eden Turist Sayısı.....	83
Tablo 3.6 Turistik Altyapı ve Turist Sayısı.....	84
Tablo 3.7 Mısır’ın Turizm Gelirleri.....	86
Tablo 3.8 Mısır'ın turizm gelir ve gideri.....	87
Tablo 3.9 Mısır'a Ziyaretçi Gönderen Bölgeler.....	89
Tablo 3.10 Mısır'a Gelen ve Mısır'dan Başka Yere Giden Turist Sayıları.....	90

Tablo 3.11 Mısır'dan Türkiye'ye Gelen Turist Sayısı.....	91
Tablo 3.12 Türkiye'den Mısır'a Giden Turist Sayısı.....	91
Tablo 3.13 Kuzey Afrika Ülkelerinden Türkiye'ye Gelen Turist Sayısı.....	92
Tablo 4.1 BAE Ülke Bilgileri.....	94
Tablo 4.2 Emirlik Hakimleri.....	95
Tablo 4.3 Ülke Topraklarının ve Nüfusunun Emirlikler Bazında Dağılımı(%).....	97
Tablo 4.4 Abu Dabi GSYİH'nin Sektörel Dağılımı (1999).....	97
Tablo 4.5 Dubai GSYİH'nin Sektörel Dağılımı (1999).....	99
Tablo 4.6 Mısır'ın Nüfusu.....	104
Tablo 4.7 GSYİH'nin Sektörel Dağılımı (%).....	109
Tablo 4.8 GSYİH'nin Emirlikler Bazında Dağılımı(%).....	110
Tablo 4.9 Yıllar İtibariyle Dış Ticaretin Seyri (Milyar Dolar).....	111
Tablo 4.10 Birleşik Arap Emirliklerinin Turizm Geliri.....	115
Tablo 4.11 Birleşik Arap Emirlikleri'ne Ziyaretçi Gönderen Bölgeler.....	116
Tablo 4.12 BAE Turizminde Konaklama	117
Tablo 4.13 Ortadoğu'dan Türkiye'ye Gelen Turist Sayısı.....	121
Tablo:4.14 Ülkemize Gelen BAE ve Mısırlı Turistlerin sayıca karşılaştırılması.....	124
Tablo 4.15 Türkiye- Mısır-BAE'nin karşılaştırılması.....	125

ŞEKİL LİSTESİ

Sayfa No.

Grafik 1.1	Uluslararası Turist Sayılarının Bölgelere Göre Dağılımı	29
Grafik 1.2	Uluslararası Turist Sayılarında Bölgelere Göre Yıllık Büyüme Oranı	29
Grafik 2.1	2003 Yılı Türkiye'ye Gelen Turistlerin Başlıca Ülkelere Göre Dağılımı ..	54
Grafik 3.1	Mısır'ın Dış Döviz Kaynakları.....	80
Grafik 3.2	Mısır'ın turizm gelir ve gideri.....	88
Grafik 3.3	Mısır'a varışlar ve Mısır'dan giden turist (1999-2003).....	90
Grafik 3.4	Kuzey Afrika Ülkelerinden Türkiye'ye Gelen Turist oranları.....	92
Grafik 4.1	GSYİH'nin Emirlikler Bazında Dağılımı (%).....	110
Grafik 4.2	Ortadoğu'dan Türkiye'ye Gelen Turist Sayısı.....	122
Grafik 4.3	Türkiye- Mısır- BAE. Karşılaştırma.....	125

KISALTMALAR CETVELİ

AB	: Avrupa Birliği
ABD	: Amerika Birleşik Devletleri
BAE	: Birleşik Arap Emirliği
BDT	: Birleşik Devletler Topluluğu
DEİK	: Dış Ekonomik İlişkiler Kurulu
DIC	: Dubai Internet şehrini
DİE	: Devlet İstatistik Enstitüsü
DPT	: Devlet Planlama Teşkilatı
DTCM	: Department of Tourism and Commerce Marketing (Turizm ve Ticari Pazarlama Kurumu)
DTM	Dış Ticaret Müsteşarlığı
EIU	: The Economist Intelligence Unit
GCC	: Gulf Cooperation Council (Körfez İşbirliği Teşkilatı)
MAC	: Mısır Arap Cumhuriyeti
GSMH	: Gayri Safi Milli Hasıla
IMF	: International Monetary Fund (Uluslararası Para Fonu)
İTO	: İstanbul Ticaret Odası
İZTO	: İzmir Ticaret Odası
KM	: Kilometre
M	: Metre
MÖ	: Milattan Önce
MS	: Milattan Sonra
OECD	: Organization For Economic Cooperation and Development (Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Örgütü)
OPEC	: Organization of the Petroleum Exporting Countries (petrol ihraç eden ülkeler organizasyonunu)
THY	: Türk Hava Yolları

- TL** : Türk Lirası
TÜRSAB : Türkiye Seyahat Acentaları Birliği
TÜSİAD Türk Sanayi İş Adamları Derneği
UAE :United Arab Amirates
WTO : World Tourism Organization (Dünya Turizm Örgütü)
\$: ABD. Doları

GİRİŞ

Turizm, insanların ikamet ettiği yer dışına geçici bir süre için, para kazanmak amacı olmadan yaptıkları seyahatlerdir. Sanayi gelişmesi ile oluşan şehirleşme, yaşam koşullarındaki olumsuzluklar ve diğer olumsuzluklar kentten doğal ortamlara kaçışı gerektirmiştir. Yine sanayi ve teknolojinin gelişmesi ile refah seviyesinin yükselmesi, kişi başına düşen gelirin artması, bununla beraber kullanılabilir boş zamanın artması insanları gezmeye, eğlenmeye, dinlenmeye, kültürlerini genişletmeye itmektedir. Turizm sektörü dünyada en çok gelişen sektör olmasından dolayı büyük önem kazanmaktadır.

Dünya turizmi, 1980'li yılların başında görülen bir duraklamadan sonra yeniden bir büyüme sürecine girmiştir. Zaman zaman yaşanan duraklamalara rağmen turizmin gelişme hızı, hemen her zaman dünya ticaret hacminden daha hızlı bir artış göstermiştir.

Turizm bir yandan gelişmiş ve gelişmekte olan ülkeler arasındaki ekonomik dengesizlikleri giderilmesine uluslararası ticaretin dengeleyici elemanı, diğer yandan aynı ülkenin farklı gelişmişlik düzeylerine sahip çeşitli coğrafi bölgeleri arasında dengeleyici bir faktördür.

Türkiye'de 1960'lara kadar yeni yeni gelişmeye başlamış olan turizm sektörü, 1960 ihtilalinden sonra büyük bir durgunluk içine girmiştir. 1980 yılının Türk turizmi için bir dönüm noktası olduğu söylenebilir.

Mısır, her mevsim uygun iklimi ve doğal güzelliğe sahip kıyıları ile turizme çok elverişli bir ülkedir. Ancak, sahip olduğu turizm potansiyelini yeterli ölçüde değerlendirememektedir. Bulduğu konum itibari ile terör saldırısına sahne olması, güvensizlik kaygısı ortaya çıkarmakta turist sayısı azalmaktadır.

BAE'nde kış iklimi turizme elverişlidir. BAE'nin de deniz kıyıları, uzun kumsalları, cezbedici spor aktiviteleri en önemlisi Dubai alışveriş festivali turizm kapasitesini oluşturmaktadır. BAE'nde vergisiz alışveriş, ülkedeki istikrar, çok az suç

işlenmesi turist çekmektedir. Nüfusu 2.563.212 olan BAE'nin 2004 yılında ağırladığı turist sayısı 5.871.023'tür.

Bu çalışmanın amacı; bütün dünyanın ilgisini çeken turizmin Türk ekonomisine etkisini ve BAE ile Mısır'ın da turizm potansiyelinin ve istatistiklerinin incelenerek, bu ülkelerin Türk turizmindeki yerini araştırmaya yöneliktir.

Dört bölmeden oluşan bu çalışmada, İlk bölümde turizm ve turist kavramları tanımlanıp; turizmin özellikleri sıralanmış, turizm çeşitleri kısaca açıklanmış, turizmin ekonomik etkileri, sosyal ve fiziksel çevre üzerinde etkisine değinilmiş, son olarak da uluslararası turizm istatistiksel olarak incelenmektedir.

İkinci bölümde, Türkiye'de turizm politikaları, Türkiye'nin uluslararası turizm içindeki payı, Türk turizminin istatistiki özellikleri, turizmin Türkiye ekonomisine etkisi ve son olarak da Türk turizminin potansiyeli irdelenmektedir.

Üçüncü bölüm, Mısır hakkında genel bilgiler verilmiş, Mısır'ın coğrafi konumu anlatılmış, Mısır'ın turizm açısından önemli yerleri, ekonomisi ve Mısır'ın turizm sektörü sayısal veriler ve grafiklerle incelenmektedir. Son olarak da Mısır ile Türkiye arasındaki turizm hareketleri yine sayısal veriler ile incelenmiş, iki ülke arasındaki anlaşmalar belirtilmiştir.

Dördüncü bölümde, BAE hakkında genel bilgi verildikten sonra, BAE'nin idari ve ekonomik ele alınarak, turizm sektörü sayısal veriler ve grafikler ile ortaya konmaktadır, Türkiye ile BAE arasındaki turizm hareketleri, istatistiki veriler ışığında irdelenerek, iki ülke arasındaki anlaşma ve protokoller anlatılmaktadır. Son olarak da Türkiye, Mısır ve BAE'nin turizmi karşılaştırılmaktadır.

Sonuç bölümünde ise çalışma ve ulaşılan sonuçlar ana hatları ile özetlenmiştir. Türkiye'nin turizm yapısı değerlendirilerek, BAE ve Mısır'ın Türk turizmindeki yeri değerlendirilmiş, Türkiye'nin bu iki ülke ve dünya turizminde pay kapması için çözüm önerileri yer almaktadır.

I. BÖLÜM

1. GENEL OLARAK TURİZM SEKTÖRÜ

1.1. Turizmin Tanımı ve Özellikleri

Turizm kavramının kökenini, Latince’de dönme hareketini ifade eden “tornus” sözcüğü oluşturmaktadır. İngilizce’deki “touring” deyimi ile “tour” deyimleri de bu sözcükten türemiştir. “Tour” dairesel bir hareketi, bazı site ve yörelerin ziyaretini, iş ve eğlence amacıyla yapılan yer değiştirme hareketini ifade eder. Özetle “tour”, hareket edilen yere dönmek şartıyla yapılan kısa ya da uzun süreli seyahatleri ifade eder. Türkçe’de ise “seyyah” kelimesi “turist” , “seyahat” kelimesi ise “turizm” deyimlerinin karşılığıdır. Her ne kadar “turist”, “turizm”, “turistik” kavramları ilk kez İngilizler tarafından kullanılmışsa da ana dilimize bu deyimler, Fransızca’dan gelip yerleşmiş ve tutunmuşlardır.¹

Turizmi net bir şekilde tanımlamak zordur. Çünkü oldukça geniş, çok yönlü ve karışık bir olayı bir tanımla ifade etmek kolay değildir. Turizme farklı yönleri ile farklı derecede önem veren yazarlar bugüne kadar farklı tanımlar yapmışlardır. Yazarların konuya farklı hareket noktalarından eğilmesinden dolayı farklı tanımlar ortaya çıkmıştır. 20. yüzyıla kadar olaya farklı bakan yazarlar farklı tanımlar yapmıştır.

Pierre Defert ve Rene Baretje 1972 yılında yayınladıkları “Aspects economicues du tourisme” (Turizmin ekonomik görünüşü) adlı eserinde:

“Turizm olayını ve sorunlarını inceleyen eserlerin çoğu, turizm kavramının tanımını yapmakla başlar. Bu, güç bir teşebbüse girişmek belki de boşuna bir çaba harcamak demektir. Çünkü; bu kadar geniş ve çok yönlü karmaşık bir olayı birkaç satırla ifade etmek olanağı yoktur. Gerçekten turizm üzerindeki araştırmalar geliştikçe, tatmin edici bir tanım yapmanın mümkün olmadığı hayretle gözlenmektedir. 30-50 yıl

¹BULUT Erol, **Türk Turzminin Dünyadaki Yeri ve Dış Ödemeler Bilançosuna Etkisi**, <http://dergi.iibf.gazi.edu.tr>. 27.04.2004

önce yapılan tanımlar bugün bizi tatmin etmemektedir. Bu nedenle, turizm adeta bir ziyaretçinin kat kat gezdiği büyük bir ev gibi görünüyor.” Diyorlar.²

Öznesini insanın teşkil ettiği turizm şimdiye kadar bir çok uzman tarafından tanımlanmıştır. En çok sözü edilen tanım W.Hunziker’in 1941 yılında yaptığı tanımdır. Bu tanıma göre turizm; para kazanma amacına dayanmayan ve devamlı kalış biçimine dönüşmemek kaydıyla, yabancıların bir yerde konaklamalarından ve bir yere seyahatlerinden doğan olay ve ilgilerin tümüdür. Mevzuatımıza göre ise turizm; yerleşmek niyeti olmaksızın hava tebdili yapmak, tedavi edilmek, eğlenip dinlenmek gibi maksatlarla kültür ya da sanat hareketleri nedeniyle toplu ya da tek olarak yapılan seyahatlerdir” şeklinde tanımlanmaktadır.³

Yukarıdaki tanım en çok benimsenen tanım olmasına rağmen; turizmin ilk tanımını 1905 yılında E. Guyar-Freuler tarafından yapılmıştır. E. Guyer- Freuler modern turizmi şöyle tanımlamıştır. "Turizm, gittikçe artan dinlenme ve hava değişimi ihtiyacına, doğal güzelliğe karşı bir sevginin doğup gelişmesine, doğa içinde duyulan kıvanç ve zevke, fakat aynı zamanda ticaretin büyük, küçük ve orta çapta endüstrinin gelişmesinin ve taşıt araçları devriminin sonucu olarak insan ve toplumlar arası ilişkilerin gelişmesine dayanan çağdaş bir olaydır."⁴

Turizm; Sürekliliği olmayan, geçici konaklama veya seyahatle gittiği yerde tüketici olup para kazanma amacında olmayan, kişinin özgür iradesine dayalı, eğlenme, dinlenme, aile ilişkisi, sağlık nedeniyle yapılan seyahatler, bilimsel, idari, diplomatik, dinsel, spor, kongre ve seyahatlere katılma nedeniyle yaptıkları seyahat ve konaklamalardır. Bütün bunlar kişileri seyahate iten nedenlerdir.

Turizmin Özellikleri: Turizm olayının gelişmesi, ulusal ve uluslararası önem kazanması, kendi bünyesi içinde birtakım özelliklerin de ortaya çıkmasına neden olmuştur.

² OLALI Hasan- NAZİLLİ S.Selçuk ve KIRCIOĞLU E. Nilgün, **Dış Tanıtım ve Turizm**, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, Ankara, 1983, s.21

³BULUT Erol, **Türk Turzminin Dünyadaki Yeri ve Dış Ödemeler Bilançosuna Etkisi**, <http://dergi.iibf.gazi.edu.tr>. 27.04.2004

⁴ OLALI- NAZİLLİ- KIRCIOĞLU, s.24

Turizm, bir hizmet sektörüdür. Turizmde üretilen mal ve hizmetler üretildikleri yerde tüketime sunulurlar. Turizm sektöründe müşteri, mal ve hizmetin üretildiği yerde tüketimde bulunur. Turizm sektörünün ürettiği mal ve hizmetlerin tüketilmesi boş zamanın yaratılması ile mümkündür. Turizmde talebin artışına cevap verecek arzın sunulması uzun bir süreyi gerektirir. Turizm hareketleri, yılın belirli aylarında yoğunluk kazanmakta ve turist kabul eden ülkelerde söz konusu aylarda hareketlilik artmaktadır

Kavramsal olarak turizmin özellikleri şöyle sıralanabilir: Turizm, bir dizi olay ve ilişkinin bütünüdür. Bu olay ve ilişkilerin biri tarafından belirlenemez. Yer değiştirmeler, geçici ve kısa dönemli bir nitelik taşımaktadır. Seyahate çıkan kişinin birkaç gün, hafta ya da ay içerisinde (en az 24 saat en çok 12 ay) geriye dönme niyeti bulunmaktadır. Ziyaret edilen yerlerde kazanç sağlamaya yönelik çalışma söz konusu değildir. Ziyaret, iş bulmak ya da iş kurmak gibi amaçlarla ilişkili değildir

Yukarıdaki verilerden de anlaşılacağı gibi turizm sürekli büyüyen, geniş istihdam olanakları sağlayan ve bazı ülkeler için ödemeler bilançosu açısından önemli bir kalem niteliği taşıyan büyük bir sektördür. Bu bağlamda dünya turizminin günümüzdeki bazı temel özellikleri de ana hatlarıyla şu şekilde belirlenebilir⁵

(a) Dünya turizmi, 1980'li yılların başında görülen bir duraklamadan sonra yeniden bir büyüme sürecine girmiştir. Zaman zaman yaşanan duraklamalara rağmen turizmin gelişme hızı, hemen her zaman dünya ticaret hacminden daha hızlı bir artış göstermiştir.

(b) Uluslararası turizm pazarına yeni ülkeler girmektedir. 10-15 yıl önce turizm pazarında payı küçük olan bazı Ortadoğu ülkeleri ve Japonya, bugün turist gönderen ülkeler olarak büyük önem kazanmışlardır. Bunun yanında turist gönderen ülkeler arasında ilk on sırayı, gelişmiş ülkeler almaktadır.

(c) Gelişmiş ülkelerde, tüketim kalıpları değişmekte; lüks eşyalardan uzaklaşıldığı gibi, lüks turizm hareketlerine katılım da azalmaktadır. Kişiler yaşadıkları

⁵ ÜRGER Savaş , **Genel Turizm Bilgisi**, Akdeniz Üniversitesi, Antalya, 1992, s:13

yere yakın ve sakin yerleşim bölgelerindeki ikinci evlerinde tatil geçirmeyi daha çok tercih etmektedirler.

(d) Dünya turizminin günümüzdeki bir özelliği de, alışılmış turizm merkezlerinden uzaklaşma yönünde bir eğilim görülmesidir.

1.2. Turistin Tanımı ve Özellikleri

Turizmin önemi gün geçtikçe daha çok artmaktadır. Özellikle bazı ülkelerin ekonomilerinde büyük önem kazanması ve her yıl geniş kitlelerin seyahat etmesi turist kavramının tanımlanmasını zorunlu kılmıştır. Turizm olayının hacminin kapsamlı rakamlarla ifade edilebilmesi için önce turistin tanımlanması gerekmektedir.

Turist ikamet ettiği yerden en az 24 saat en çok 12 ay süre ile ayrılan ya da ülkenin bir konaklama tesisinde en az bir geceleme yapan, mali gücü, zamanı ve maddi kapasitesi sınırlı olan, rahatına düşkün, geleneklerini koruyan, temizlik ve konfor arayan, maceraperest olmayan insandır ve geçici olarak gittiği yerde tüketici olan yani burada kazanmadığı parayı harcayan kimsedir.

Turistle ilgili bazı kavramlar ise şöyledir;

(a) Yabancı Turist: Sürekli konaklama yerinin bulunduğu ülkeden başka bir ülkeye, iş, aile ziyareti, merak, din, kültür, eğitim ve öğretim, spor, dinlenme, eğlence, dost ve akraba ziyareti nedenleri ile seyahat eden, her çeşit toplantılara (dini, politik vb.) katılmak üzere giden, gittiği ülkede 24 saatten fazla süre ile kalan ya da ülkenin konaklama tesislerinde en az bir geceleme yapan kişidir.

(b) Yabancı Ziyaretçi: Bir ülkeye gelen ve konaklama süresi 24 saati aşan ya da 24 saatten az olan tüm yabancı kişiler yabancı ziyaretçi olarak anılır.

(c) Yabancı "Ekskürsiyonist" (Günübirlikçi - Transit yolcu): Gittiği ülkede 24 saatten az kalan ya da ülkenin bir konaklama tesisinde bir geceleme yapmadan seyahat eden kişidir.

(d) Turist Olmayan Yabancılar: Bir ülkeye birbirinden farklı nedenlerle gelen (göçebe, mülteci, konsolosluk temsilcisi, yabancı diplomatlar vb.), ancak turist ve günübirlikçi kabul edilmeyen yabancılardır.

Tanım, süre ve ekonomiyi ele almış ve yabancı ülkeyi buna eklemiştir.

İkamet ettiği ülke dışında bir ülkeye en az 24 saat ziyaret edenlerin turist sayılabilmesi için aşağıdaki şartlara uyması gerekmektedir

Zevk için, ailevi nedenler, sağlık vb. nedenlerle yolculuk etmek, Bilimsel, idari, dini, sportif nedenlerle toplantıya katılmak veya temsilcilik yapmak, ticari nedenlerle yolculuk yapmak, 24 saatten az bile olsa deniz yoluyla seyahat edenler turist sayılır.

Turistin özellikleri;

- Turist, temel amacı psikolojik tatmin sağlamak olan, seyahati süresince mal ve hizmet üretimi ya da satışı yoluyla kazanç elde etmeyi düşünmeyen, ekonomik anlamda tüketici olan ve normal düzeyde bir mali güce sahip bulunan ancak zamanı sınırlı olan kişidir.

- Turist, gittiği yerden son derece memnun olarak dönmek isteyen kişidir.

- Turistlerin çoğu, macera peşinde değildir. Her işinin rast gitmesini bekler. Aksamlar onu çok rahatsız eder.

- Turistin zamanı çok değerlidir. En az zamanda en çok yeri görmek, en çok faydayı elde etmek, yeterince eğlenmek ve dinlenmek ister.

Turist olarak kabul edilmeyenler; bir başka ülkeye, iş sözleşmesi yapıp veya sözleşme yapmadan çalışmaya gidenler, bir ülkeye devamlı ikamet etmek, yerleşmek için gidenler, yurttan veya okulda okuyan öğrenciler veya diğer gençler, bir ülkenin sınır bölgesinde ikamet edenlerden komşu ülkeye çalışmaya gidenler, 24 saati aşsa bile bir ülkeden mola vermeksizin transit geçenler.

1.3. Turizmin Önemi ve Çeşitleri

Sanayi gelişmesi ile oluşan şehirleşme, yaşam koşullarındaki olumsuzluklar ve diğer olumsuzluklar kentten doğal ortamlara kaçıışı gerektirmiştir. Yine sanayi ve teknolojinin gelişmesi ile refah seviyesinin yükselmesi kişi başına düşen gelirin artması bununla beraber kullanılabilir boş zamanın artması insanları gezmeye, eğlenmeye, dinlenmeye, kültürlerini genişletmeye itmektedir. İşte bu istekler turizmi oluşturmaktadır. 2002 yılında Dünyada 702 milyon kişi turistik seyahat etmiştir. Buradan elde edilen gelir 474 milyar dolardır Turizm sektörü dünyada en çok gelişen sektör olmasından dolayı büyük önem kazanmaktadır. Turizmin önemini maddeler halinde sıralayacak olursak;

- Turizm, milyonlarca insanı tüketici ve üretici olarak ilgilendirir. Bugün milyonlarca insan değişik amaçlarla seyahat etmekte, gittikleri yerlerin otel, motel, tatil köyü vs. konaklama tesislerinde geçici olarak kalmaktadır.

- Turizm sağladığı döviz gelirleri ile dış ödemeler ve dış ticaret bilançolarının düzeltilmesini sağlayıcı bir faktördür. Turizm, ekonomik gelişmenin itici ve sürükleyici bir elemanıdır.

- İnsanların turizm amacıyla yaptıkları seyahat ve konaklamalarında ihtiyaçlarını karşılamak için yaptıkları harcamalar, bu ihtiyaçları karşılayan mal ve hizmetleri üreten mal ve hizmetlerle ilgilidir. Bu firmalar için gelirdir. Bu ihtiyaçlar arttıkça daha çok mal ve hizmet üretmek zorunluluğu; yatırımları, üretim ve gelirleri arttırmaktadır.

- Turizm faaliyetleri yeni çalışma alanlarının açılmasını sağlamaktadır. Turizm geliştikçe, artan ihtiyaçları karşılamak için turizmle ilgili olarak daha çok motel, otel, restoran, eğlence yerleri, seyahat acentesi gibi iş yerleri açmak ve daha çok personel kullanmak gerekmektedir.⁶

⁶T.C. Turizm Bankası AŞ. **Turizm nedir**. (Araştırma ve Eğitim Başkanlığı İnceleme Araştırma Dizisi:1 Kitap Özetleri, Hazırlayan/ Mehmet Özdemir, Araştırma Eğitim Başkanı) Ankara, 1998, s.11

Turizm faaliyetleri sosyal açıdan da önemli işlevlere sahiptir. Turizm, insanlar ve uluslar arasında tanımanın ve kardeşliğin bir aracıdır. Turizm, ülkenin birbirinden farklı anıtsal, kültürel değerlerini karşılıklı olarak tanımaya, insanların genel kültür düzeylerini yükseltmeye imkan veren bir araçtır. Turizm doğal, sosyal ve kültürel çevrenin korunmasını sağlayan bir elemandır.

Gelişmekte olan ülkeler için döviz olarak değerlendirildiğinde, uluslararası turizmin diğer sektörlerle göre üç temel üstünlüğü bulunmaktadır.

- Turizmin sürekli büyüyen bir sektör olması,
- Turizm pazarının diğer pazarların aksine göreceli olarak daha az korunuyor olması,
- Turizm pazarı turistlerin turistik ürünü tüketmek için tüketim yerine gitmesi gerekmektedir. Dolayısıyla ithal ikamesi daha etkindir. Turizm, birçok ülke açısından hem ekonominin çeşitlenmesi hem de geleneksel dış satıma bağımlılığın azalması anlamına gelmektedir.

Turizm, bir yandan gelişmiş ve gelişmekte olan ülkeler arasındaki ekonomik dengesizliklerin giderilmesinde uluslararası ticaretin dengeleyici elemanı, diğer yandan aynı ülkenin farklı gelişmişlik düzeylerine sahip çeşitli coğrafi bölgeleri arasında dengeleyici bir faktördür.

Turizmin çeşitleri konusunda çok çeşitli şekilde sınıflandırmalar yapılmaktadır. Bunun sebebi Turizmin çeşitlerinin birbirleri ile yakından ilgili olması ve birbirlerinden kesin bir çizgi ile ayıramamalarıdır.

(a) Katılan kişi sayısına göre turizmin çeşitleri

Bireysel (Ferdî) Turizm: Turizme yeni yerleri görme, macera arama gibi nedenlerle tek tek katılmaktır.

Kitle Turizmi: İnsanların turizme geniş ölçüde büyük kitleler halinde katıldıkları turizm çeşididir. Kitle turizminin en önemli özelliği insanların paket turları

tercih etmesidir. Katılan insan sayısı yönüyle üstünlüğe sahip olup, oluşturulan grupların sürekliliği söz konusudur.

Grup Turizmi: Çeşitli toplumsal grupların katıldığı turizm çeşididir. Dernek üyeleri, öğrenci grupları ve meslek organlarının katılımıyla gerçekleşir. Katılan kişi sayısı 10-16 kişi ile sınırlı olup, grupların devamlılığı söz konusudur. Bu yönüyle kitle turizminden ayrılır.

(b) Ziyaret edilen yere göre turizmin çeşitleri

İç Turizm: Ülke vatandaşlarının ülke sınırları içinde katıldığı turizm çeşididir. Döviz getirici etkisi yoktur. Fakat iç turizmin milli gelirin bölgeler arasında dengeli dağılma konusunda önemli katkısı vardır. Ekonomik katkısının yanı sıra katılımcı açısından sosyolojik, psikolojik, kültürel etkisi vardır. Turizm bilincinin gelişmesi konusunda da önemli etkiye sahiptir.

Dış Turizm: Ülke vatandaşlarının yabancı bir ülkeye seyahati ile bir başka ülkeden gelen yabancıları kapsar. En önemli özelliği döviz getirici etkisidir. Bu da kendi içinde ikiye ayrılır. Dış aktif turizm; yurt dışından gelen yabancıların seyahatini tanımlar, döviz kazandırıcı yönüyle dış ödemeler dengesini etkiler, ihracat etkisi yapar. Dış pasif turizm; yurt dışına seyahate çıkan vatandaşları tanımlar, ödemeler dengesi üzerinde döviz çıkışı veya ithalat etkisi yapar.

(c) Katılanların Yaşlarına göre turizmin çeşitleri

Gençlik turizmi: 15-24 yaş grubundaki gençlerin anne baba ve aile yakınlarından ayrı turizme katılmasıdır. Bu grubun diğer yaş grubuna nazaran turizme katılımı daha fazladır. Psikolojik yapıları gereği harekete, maceraya ve değişime daha açıktırlar

Yetişkin turizmi: 25-60 arası yaş grubunun katıldığı turizm çeşididir. Bu yaş grubunun en önemli özelliği insanların yoğun çalışma döneminde olup, aile sorumluluklarına sahip olmalarıdır. Genellikle ailece yazın ve kendi arabaları ile uzun süreli tatile çıkarlar.

Üçüncü yaş turizmi: 60 yaş üzeri grubun katıldığı turizm çeşididir. Genellikle yeterli boş zamana sahip olup, aile sorumluluğuna sahip olmamalarıdır. Çoğunlukla sağlık, kültür ve din amaçlı seyahatlere katılırlar.

d) Katılanların sosyo-ekonomik durumlarına göre turizm çeşitleri;

Sosyal turizm: Burada ekonomik güç esas alınmıştır. Ekonomik olarak belirli bir gelir düzeyinin altında olup, turizme katılmak için yeterli bir gelire sahip olamayanlar ile bedensel yönden engelli olanlar bu kapsamda sayılmaktadır. İşçiler, memurlar, emekliler, gençler, bedensel özürlüler, çiftçiler, esnaf ve zanaatkarlar sosyal turizmde yer alan toplumsal gruplardır. Bir takım önlemler ve teşvik uygulamaları (krediler, indirimler, taksitler gibi.) yoluyla turizm etkinliklerine katılabilirler. Gençlik turizmi, orta yaş turizmi, üçüncü yaş turizmi ve öğrenci turizmi bu kapsama girer.

Lüks (selektif) turizm: Yüksek gelir grubunun katıldığı turizm türüdür. Ekonomik gücü ve geliri yüksek olan, toplumda yüksek prestije sahip insanlardır. Bunlar çoğunlukla kendi araçları hatta hizmetçileri ile seyahat ederler. Av turizmi, kruvaziyer turizmi, kumar turizmi, golf turizmi bunlar için önde gelen turizm çeşitleridir.

1.4. Turizmin Ekonomik Etkileri

Turizm boş zamanını ve gelirinden eğlenmek, dinlenmek için ayırdığı parasını değerlendirmeye ilişkin ekonomik bir kararla başlar. Yatırım, tüketim, istihdam, dış satım, ve kamu gelirleri gibi ekonomik alanlara sahip bir olaydır.

Ekonomik faktörler kişinin turizm faaliyetlerine katılmasında etkili olan ekonomik değişkendir. Bu, mikro ekonominin konusu olmaktadır. Boş zamanın hangi tüketim amacına ne oranda ayrılacağı, yine gelirin çeşitli ihtiyaçlara nasıl dağıtılacağı ve boş zamanın tüketimi ile turizme ne kadar gelir tahsis edileceği, turizm olayının alacağı biçim iktisadi analize konu olacaktır. Geniş anlamıyla toplumda ne kadar kişinin turizme katılacağı, ne kadarının geceleme yapacağı, hangi mal ve hizmetlerin talep edileceği, bunların nasıl karşılanacağı, harcamanın hangi bölgelere yöneleceği,

harcamalardan yerli şirketlerin ne kadar pay alacağı gibi meseleler ekonominin konusu olmaktadır. Turizmin kurumsal olarak incelenmesi ise işletme iktisadının konusudur.

Daha çok ekonomik yönden incelenen turizm, özellikle gelişen ülkelerin ekonomileri için önemli sayılmıştır. Turizmin ülke ekonomisine etkisi; döviz gelirleri sağlama, ihracata etkisi, Gayri Safi Milli Hasıla içindeki önemi, ödemeler dengesine katkısı, istihdam sağlama ve çarpan etkisi konuları ile ele alınmaktadır.⁷

1.4.1. Turizmin Ödemeler Dengesine Etkisi

Dış Turizm Bilançosu; Ödemeler dengesi belli bir dönemde bir ülkenin diğer ülkelerle olan tüm ekonomik işlemlerini ana başlıklar altında toplam olarak ortaya koyduğundan, ekonomik ilişki kapsamına giren mal ve hizmetlerin çeşitleri bakımından ayrıntılı bir incelemeye gereksinim duyulduğunda ayrı ayrı bilançolar düzenlenmesi gerekir. Bu amaçla, ülkeler arasındaki mal hareketleri için “dış ticaret bilançosu”, hizmet hareketleri için “hizmetler bilançosu”, ve sermaye hareketleri için de “sermaye bilançosu” düzenlenir. Aynı şekilde bir ülkenin diğer ülkelerle olan turistik ilişkilerinden doğan döviz hareketleri için de dış turizm bilançosu düzenlenir⁸

Görünmeyen kalemler altında yer alan dış turizm hesabına ait bütün gelir ve giderler dış turizm bilançosunda gösterilmektedir. Dış turizm bilançosu bir ülkenin belirli bir süre içerisinde (bu süre genellikle bir yıldır) diğer ülkelerle oluşan turistik gelir ve giderlerini gösteren bir tablodur. Turizm bilançosunun içeriği konusunda iki temel model kullanılmaktadır

Dar anlamda turizm bilançosu: Turistlerin doğrudan yaptıkları harcamalar sonucu oluşan turizm gelir ve giderlerinden oluşmaktadır.

Geniş anlamda turizm bilançosu: Sadece turistlerin yaptıkları harcamalardan doğan gelir ve giderleri değil, aynı zamanda diğer kişi ve kuruluşların turizm ile ilgili yaptıkları tüm işlemlerden doğan gelir ve giderlerden oluşmaktadır. Örneğin; bir

⁷ YARCAN Şükrü, **Türkiye’de Turizm ve Uluslararasılaşma**, Boğaziçi Üniversitesi Yayınları, İstanbul, 1996, s.32

⁸ OLALI H. ve TİMUR A., **Turizm Ekonomisi**, Ofis Ticaret Matbaacılık San. Ltd. Şti., İzmir, 1988, s:92.

seyahat acentasının yaptığı işlem, yabancı bir turizm yatırımcısının yaptığı kar transferi ve herhangi bir turizm işletmesinde çalışan yabancı bir çalışanın aldığı maaştan ya da ücretten tasarruf ettiği kısmını kendi ülkesine transfer etmesi gibi işlemler.

Tablo 1.1

Dış Turizm Bilançosu

<p>Turistlerin konaklama giderleri</p> <p>Turistlerin ulaştırma hizmetlerine yaptığı ödemeler</p> <p>Turistlerin yeme-içme için yaptığı ödemeler</p> <p>Turistik tüketim malları dışsatımı</p> <p>Turistik amaçla yurt dışından gelen sermaye</p> <p>Dış ülkelerdeki turizm yatırımlarından kar transferleri</p> <p>Yabancılara kiralanan turizm tesislerinin kira gelirleri</p> <p>Yurt içinde eğitilen yabancı turizm personelinin eğitim ödemeleri ve diğer harcamalar</p> <p>Yabancıların yaptıkları turizm amaçlı reklam ve tanıtma harcamaları</p> <p>Yabancı turizm işletmelerinden alınan komisyonlar</p> <p>Dış ülkelerin ulusal turizm ve tanıtma bürolarının yaptığı tüm harcamalar</p> <p>Yabancı seyahat bürolarının giderleri</p> <p>Yabancıların ulusal banka ve sigorta kuruluşlarına yaptıkları komisyon ve prim ödemeleri,</p> <p>Yabancıların rehberlik hizmetleri için yaptıkları ödemeler</p> <p>Yabancıların eğlence yerlerindeki harcamaları</p> <p>Turistlerin park, müze ve benzeri yerler için ödedikleri giriş ücretleri</p> <p>El sanatları ve hediyelik eşya satışları</p> <p>Diğer döviz girdileri</p>	<p>Vatandaşların dış ülkelerdeki konaklama giderleri</p> <p>Vatandaşların dış seyahatlerde yabancı ulaştırma işletmelerine yaptıkları ödemeler</p> <p>Vatandaşların yurt dışındaki yeme-içme harcamaları</p> <p>Turistik tüketim malları dışalımını</p> <p>Turistik yatırım amacıyla yurt dışına çıkan sermaye</p> <p>Yabancı turizm yatırımcılarının kendi ülkelerine kar transferleri</p> <p>Yabancı ülkelerde kiralanan turizm amaçlı tesislerin kira ödemeleri</p> <p>Yurt dışında eğitilen turizm personelinin eğitim ve diğer giderleri</p> <p>Dış ülkelerde yapılan turistik amaçlı reklam ve tanıtma giderleri</p> <p>Yabancı turizm işletmelerine yapılan komisyon ödemeleri</p> <p>Dış ülkelerde açılan ulusal turizm ve tanıtma bürolarının tüm giderleri</p> <p>Dış ülkelerdeki seyahat bürolarının giderleri</p> <p>Vatandaşların dış ülkelerdeki banka ve turizm sigorta işletmelerine yaptığı çeşitli komisyon ve prim ödemeleri</p> <p>Vatandaşların dış ülkelerde rehberlik hizmetleri için yaptığı ödemeler</p> <p>Vatandaşların yurt dışında eğlence yerlerinde yaptığı harcamalar</p> <p>Vatandaşların yurt dışında park, müze ve benzeri yerler için ödedikleri giriş ücretleri</p> <p>Hediyelik ve hatıra eşya satın alımları</p> <p>Diğer döviz çıktıları</p>
--	--

Kaynak: Kozak Nazmi, Kozak Meryem Akdoğan ve Kozak Metin, Genel Turizm, Geliştirilmiş 4.Baskı, Turhan Kitabevi, Ankara, Ağustos 2000, s:61

Her ne kadar dış turizm bilançosunun içeriği konusunda standart bir model yoksa da; geniş anlamdaki turizm bilançosunu oluşturan kalemler tablo 1.1’de örnek dış turizm bilançosunda gösterilmiştir.

Yıllık olarak düzenlenen dış turizm bilançosunun sonucu da üç şekilde olabilir:

Denk Dış Turizm Bilançosu: Bir yıl içerisinde uluslararası turistik hareketler sonucunda ülkeye giren döviz ile ülkeden çıkan döviz miktarının eşit olması durumunda denk dış turizm bilançosu oluşmaktadır. Denk dış turizm bilançosunun ülkenin ödemeler dengesine olumlu ya da olumsuz herhangi bir katkısı olmamaktadır.

Aktif Dış Turizm Bilançosu: Bir yıl içerisinde uluslararası turistik hareketler sonucunda ülkeye giren döviz miktarının ülkeden çıkan döviz miktarından fazla olması durumunda dış turizm bilançosunda ülke lehine bir fazlalık oluşmaktadır. Bu durum Japonya gibi istisnalar hariç tüm ülkeler tarafından arzulanan bir durumdur. Çünkü, dış turizm bilançosundaki fazlalık ödemeler dengesi açıklarının kapatılmasında kullanılmaktadır.

Pasif Dış Turizm Bilançosu: Bir yıl içerisinde uluslararası turistik hareketler sonucunda ülkeye giren döviz miktarının ülkeden çıkan döviz miktarından az olması durumunda dış turizm bilançosunda ülke aleyhine bir açık oluşmaktadır. Bu durum yukarıda da belirtildiği gibi Japonya gibi istisnalar hariç tüm ülkeler tarafından istenmeyen bir durumdur. Çünkü dış turizm bilançosunun açık vermesi ülkenin ödemeler dengesi açıklarını artıcı bir rol oynar.

Turizm, 20. yüzyılın ikinci yarısından itibaren, dünya ekonomisinde en hızlı gelişen ve genişleyen sektörlerden biri haline gelmiştir. Turizm, çoğu zaman diğer birçok endüstri gibi bölgesel veya ulusal kalkınma için bir araç olarak kullanılmıştır. Turizm sektörü, yaygın biçimde gelir, iş ve vergi gelirlerinin oluşturulmasında, ödemeler dengesi problemlerinin hafifletilmesinde, bölgesel ve ulusal ekonomik gelişmelere katkıda bulunmada rol oynayan önemli bir faktör olarak yerini almıştır.⁹

Turizmin Ödemeler Dengesine Etkisi: Gelişmekte olan birçok ülke açısından turizmin çekici yönlerinden en önemlisi, ekonomik yararlılığını daha kısa sürede gösterebilmesidir. Bir turizm yatırımının getiri sağlamadan önceki hazırlık dönemi, diğer sektörlerdeki yatırımlara oranla çok daha kısadır. Turizm, başarılı bir tanıtım

⁹ ÇİMAT Ali- BAHAR Ozan, Turizm sektörünün Türkiye Ekonomisi İçindeki Yeri ve Önemi Üzerine Bir değerlendirme, **Akdeniz İ.İ.B.F. Dergisi** (6), Antalya, 2003, s:2

kampanyasından bir ya da iki yıl sonra, büyük gereksinim duyulan döviz girdisini sağlayabilen, gelir ve istihdam artışı yaratabilen bir sektördür. Özellikle gelişmekte olan ülkelerin ekonomik kalkınmalarını gerçekleştirmede karşılaştıkları en büyük sorun olan döviz darboğazının aşılmasında, turizm sayesinde elde edilen dövizler bir çıkış yolu olabilmektedir.

Ödemeler bilançosunun cari işlemler ana hesabının görünmeyen kalemler bölümünde yer alan turizm, dış ticaret açıklarını olduğu gibi cari işlemler açıklarını da dengeleyebilen bir kalemdir. Bunun için; uluslararası turizmin dünya ekonomisinde diğer sektörlerle kıyaslandığında, daha büyük ve önemli bir kalem oluşturduğu ve son yıllarda dünya mal ticaretindeki büyüme hızından daha hızlı bir büyüme oranına sahip olduğu görülür.

Birçok ülke için önemli miktarlarda görünmeyen dışsattım geliri sağlayan turizm, diğer dışsattım sektörlerinden farklı özelliklere sahiptir. Bu özellikler şu şekilde sıralanabilir:¹⁰

- Bankacılık ve sigortacılık sektöründe olduğu gibi turizm sektöründe de bir yerden başka bir yere gönderilen somut bir ürün söz konusu değildir. Gerçekte turizm, müşterinin ürünün üretildiği yere gelip bizzat ürünü tükettiği birkaç sektörden birisidir.

- Turizmin görünmeyen ihracat olarak bir başka özelliği, ülkenin sahip olduğu uluslararası ulaştırma işletmelerinin ödediği navlun hariç ülke turistik ürün dışsattımı için herhangi bir navlun ödememektedir.

- Turizm ürününün bir çok parçadan oluşması nedeniyle turizm, ulusal ekonomi içindeki bir çok sektörü etkilemektedir. Örneğin; turist harcamaları otelleri, alışveriş merkezlerini, restoranları, rekreasyon hizmeti veren işletmeleri, ulaştırma işletmeleri gibi bir çok sektörü doğrudan etkilerken; yerel yönetimlerin gelirleri, altyapı hizmetleri gibi alanları dolaylı olarak etkilemektedir.

¹⁰UNUR Kamil, Turizmin Türkiye'nin Ödemeler Dengesine Etkisinin Analizi, **Dokuz Eylül Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, Cilt 2, Sayı:3, 2000, <http://www.sbe.deu.edu.tr>. 09.05.2005.

- Turizm hem mevsimsel dalgalanmaların yaşandığı hem de olumlu iç ve dış gelişmelerden yavaş, olumsuz iç ve dış gelişmelerden ise çok çabuk etkilenen bir sektördür. Dolayısıyla turizm istikrarsız bir dışsattır.

- Turizm sayesinde dışsattı olmayan jeo-ekonomik ve sosyo - kültürel varlıklar, değer ve olaylar ile spesifik bazı hizmetlerin dışsattı yapılmakta ve ülkeye döviz girişi sağlanmaktadır.

- Turizm ürününün bir başka özelliği ise ürün pazarlanmasındaki farklılıktır. Diğer dışsattı ürünleri fuarlarda somut bir ürün olarak sergilenebilirken, soyut nitelik taşıyan turizm ürünü sergilenememektedir. Acentalar aracılığı ile satılan turizm ürünü sözlü tanıtım ve poster, slayt, film, broşür gibi görüntülü araçlar yardımıyla satılır.

Dış turizm gelirleri özellikle gelişmekte olan ülke ekonomileri için çok önemlidir. Çünkü, Turizm gelirleri dış ülkelere alınan ekonomik yardımlara göre çok önemli üstünlüklere sahiptir. Politik ve ekonomik kısıtlamalardan uzaktır ve herhangi bir baskı aracı olarak kullanılamaz. Diğer taraftan turizm, tarımsal ürün ve hammadde dışsattımından da çok daha fazla bir üstünlüğe sahiptir. Her şeyden önce turizm mal ve hizmetlerinin fiyatları, gelişmekte olan ülkelerin geleneksel dış satım ürünlerinin fiyatlarına oranla çok daha fazla kendi denetimi altındadır. Ayrıca, gelişmekte olan ülkenin dışsattı için bir çeşitlendirme olanağı yaratmakta ve döviz gelirlerindeki büyük dalgalanmaları ortadan kaldırmaktadır. Genellikle turizm, yarattığı her birim döviz için diğer endüstrilere oranla daha az dış girdi, yani döviz çıkışı gerektirir. Dolayısıyla, turizm dövizlerinin daha büyük bir kısmı imalat endüstrilerinin geliştirilmesinde veya dış borçların kapatılmasında kullanılabilir¹¹

1.4.2. Turizmin İstihdam Yaratıcı Etkisi

Turizm harcamalarının istihdam yarattığı alanlara ait veriler tablo 1.2'de verilmiştir.

¹¹ BARUTÇUGİL, S. İ., **Turizm Ekonomisi ve Turizmin Türk Ekonomisindeki Yeri**, 1.B., Beta Yayınları, Yayın No:84, İstanbul, 1984 s:34

Tablo 1.2
Turizm Harcamalarının İstihdam Yarattığı Alanlar

Turistlerin harcama yaptıkları yerler	Turizm sektörünün yaptığı harcamalar	Harcamalardan en son yararlananlar
1. Konaklama	- Maaşlar ve ücretler	- Muhasebeciler
2. Yiyecek	- Bahşişler, ikramiyeler	- Reklamcılar
3. İçecek	- Yerel vergiler, gelir vergileri	- Nalburiye dükkanları
4. Uluslararası Ulaşım	- Yönetimsel ve genel harcamalar	- Mimarlar, Avukatlar, Bankalar
5. Gezi ve turlar	- Komisyonlar	- Esnaf ve zanaatkarlar
6. Eğlence	- Müzik ve eğlence	- Otomobil acentaları
7. Hatıra ve Hediyeelik eşya	- Yasal ve mesleki hizmetler	- Fırınlara, bakkallara
8. Fotoğraf ve bant	- Yıyecek, içecek vb. satın alınması	- Plaj yardımcıları
9. Kişisel bakım, ilaç ve kozmetik	- Malzeme ve üretim maddeleri alımı	- Kasaplar
10. Giyim	- Tamir, bakım, onarım, koruma	- Kasiyerler, veznedarlar
11. Değişik	- Reklam, tanıtım, yayın iyileştirme çalışmaları	- Hayır kurumları
	- Toplu hizmetler: Su, gaz, elektrik, çevre vb.	- Eczaneler, baharatçılar
	- Ulaştırma	- Tezgahtarlar, sekreterler
	- Lisanslar: İzin belgeleri	- Giyim mağazaları
	- Sigorta primleri	- Kulüpler
	- Gayrimenkul ve araç-gereç kiralama	- Konfeksiyoncular
	- Mobilya ve demirbaş eşyalar	- Müteahhitler
	- Borçların anapara ve faiz geri ödemeleri	- Yemekçiler
	- Gelir, kurumlar ve diğer vergiler	- Rehberler
	- Amortisman	- Mandracılar; sütçüler
	- Yatırımcılara ve yabancı sermayeye geri dönüş (kar payı ve iştirak hissesi olarak)	- Doktorlar, dişçiler
		- Büyük mağazalar, toptancılar
		- Kuru temizlikçiler
		- Elektrikçiler
		- Mühendisler ve uzmanlar
		- Çiftçiler, balıkçılar
		- Hamallar, taşıyıcılar
		- Oto tamir ve bakımçıları
		- Bahçıvanlar
		- Hediyeelik eşya dükkanları
		- Yönetim:Eğitim, sağlık, demir-deniz ve karayolları, toplu hizmetler vb.
		- Finansmançılar, emlakçılar
		- İthalatçılar, yöneticiler
		- Sigorta şirketleri
		- Çamaşırhaneler, lokantalar
		- Medya, Yayınevleri, Matbaa, dizgiciler
		- Gece kulüpleri, barlar, diskolar
		- Araç-gereç satıcıları, musluk tamir-bakımcıları
		- Ressamlar
		- Kapıcılar, bekçiler, oda hizmetçileri
		- Gayrimenkul yapıcı ve satıcıları
		- Danışmanlar, yardımına başvuru alanlar
		- Hissedarlar
		- Boyacılar
		- Ulaştırma, seyahat acentaları
		- Yöneticiler
		- Sendikalar

Kaynak:Başar Mevzuat Bankası. <http://www.ekitapyayin.com>. Erol BULUT, Turizmin Ekonomik Etkileri Ve 1980 Sonrası Türkiye Ekonomisi Açısından Değerlendirilmesi, Yayın tarihi 1999

Turizm sektörü emek-yoğun bir özelliğe sahiptir. Bu nedenle turistik tüketim harcamaları turizm sektörüne doğrudan ve dolaylı istihdam olanakları sağlanmaktadır. Sonuçta turizmin yarattığı genel istihdam etkisi ile ülkedeki toplam istihdam hacmi etkilenmektedir. Bir ülkede turizm sayesinde artırılan üç tür istihdam örneği olabilir. Bunlar;¹²

-Turizm sektöründe faaliyet gösteren işletmelerdeki turistik harcamalar nedeniyle gerçekleşen arz içinde yer alan doğrudan istihdam türü otel ve restoran gibi turizmin birincil unsurlarını oluşturan işletmelerde çalışanların sayısının artması örnek olarak verilebilir.

-Turistik harcamalar sonucu gerçekleşmeyen, ancak turizmle ilgili olduğundan turistik arz içerisinde yer alan ve diğer sektörde oluşan dolaylı istihdam türü, bölgedeki turizm hareketlerindeki değişmeye bağlı olarak ulaştırma, eğlence ve alışveriş merkezlerinde istihdam edilen personel sayısındaki değişme bu kapsamda incelenebilir.

-Bölge halkının tesislerden elde ettikleri geliri yeniden harcamaları sonucunda elde edilen ek istihdam türü, market ve kuyumcu gibi işyerlerinde meydana gelen istihdam artışı bu kapsamda ele alınabilir.

Turizm sektöründe istihdam edilen işgücü miktarı bölgenin gelişmişlik düzeyi ile bağlantılıdır. Gelişmekte olan ülkelerde işgücü ucuz olduğundan dolayı mekanik araç yada teknoloji yerine insan emeği tercih edilmektedir. Oysa gelişmiş ülkelerde emek daha pahalı olduğundan dolayı teknoloji yada mekanik araç tercih edilmektedir. Bu yüzden gelişmekte olan ülkelerde turizm sektöründe istihdam oranı daha yüksektir.

Ayrıca turist gönderen ülkelerde ve bölgelerde de istihdam alanı oluşmaktadır. Turist gönderen ülkede ulaştırma, tur operatörleri, seyahat acentaları doğrudan istihdam oluşturmakta, posta, telefon, kargo işletmeleri ile seyahate çıkan kişinin hayat ve seyahat sigortası için sigorta şirketlerine olan talepler gibi yardımcı faaliyetlerde dolaylı istihdam oluşturmaktadır.

¹²KOZAK Nazmi- KOZAK AKDOĞAN Meryem ve KOZAK Metin, **Genel Turizm**, Geliştirilmiş 4.Baskı, Turhan Kitabevi, Ankara, Ağustos 2000, s:87

1.4.3. Turizmin Diğer Ekonomik Sektörlere Katkısı

Turizm sektörünün konaklama, yiyecek, içecek, seyahat işletmelerinin yanı sıra tarım, sanayi gibi diğer sektörlerle de girdi- çıktı ilişkisi içindedir. Turizm, ilişki içinde bulunduğu sektörün gelişmesine katkıda bulunur.

Turizmin tarım, sanayi ve hizmetler sektörü üzerindeki etkileri şu şekilde açıklanabilir.¹³

1. Turizmin tarım sektörü üzerine olan etkileri gelir ve istihdam üzerinde görülür. Turistik bölgelerde artan turizm talebine paralel olarak turistin yeme- içme gereksinmesini karşılayan tarım ürünlerine olan talep artmaktadır. Bu durum, tarım sektöründe gelirlerin artmasına ve tarım ürünlerinin daha kaliteli hale gelmesine neden olmaktadır. İstihdam alanında ise turizm, tarım kesiminde meydana gelen mevsimlik işsizliğe veya atıl kapasiteye sağlayacağı istihdam olanakları ile insanları bölgede tutarak iç göçü önlemektedir.

2. Turizmin sanayi sektörü üzerindeki etkisi, tüketim ara malı ve yatırım malı üreten tüm sanayi dallarında canlandırıcı yöndedir. Örneğin; inşaat malzemeleri, mobilya, dokuma, kimyasal maddeler üreten işkollarında da talepleri ile bir iş kapasitesi artışı olmaktadır.

3. Turizm, içinde bulunduğu hizmetler sektöründe de önemli gelişmelere neden olmaktadır. Turizme bağlı olarak ulaştırma, el sanatları, sağlık, güvenlik, haberleşme konularındaki hizmet dallarında da artışlar söz konusu olmaktadır.

Turizm, bir ülke ekonomisi için oldukça önemlidir. Döviz gelirleri sağlaması, istihdam yaratması gibi bilinen ekonomik yararlarının yanı sıra turizmin özellikle gelişen bir ülkeye faydaları şöyle özetlenebilir.¹⁴

- Turizm, ülkede altyapının geliştirilmesinde rol oynar. Marinaların, havaalanlarının yapımı, yol, su, elektrik ve ilgili başka fiziki turizm yatırımların gerçekleştirilmesi ülkenin altyapısını geliştirir.

¹³ İbid, s:90

¹⁴ YARCAN, (1996), s:31

- Turizm, yabancı sermaye yatırımlarının gelişen ülkeye yönlendirilmesinde bir araç olarak kullanılabilir. Turizm, konaklama sektöründe yabancı yatırımlara neden olabilir, ülkeye yabancı yönetim ve işletmecilik yöntemleri gelir.

- Turizm, ilgili olduğu sektörlerde yabancı ülkelere turist çekim ülkesine teknoloji transferini artırılabilir.

Teknoloji transferi çoğunlukla otelcilik kesiminde görülmekle birlikte, bilgisayarlı rezervasyon sistemleri, elektronik global dağıtım ağları gelişen ülkeye teknoloji transferinde kullanılan araçlardır.

Turizmin ülke ekonomisi üzerinde önemli faydalarının yanında, bazı sakıncaları da olabilmektedir. Dış ülkelere bağımlılığın artması, fiyat artışlarının körüklenmesi, yerli halkın küçük bir kesiminin ülkenin turizm zenginliklerinden yararlanabilmesi bu sakıncalardan bazılarıdır. Ayrıca; turistlerin ithal malı tüketmeleri, bu tür tüketime yerli halkı özendirilmeleri, turistik yatırımlarda ithal malzemelerin kullanılması ve yabancı sermayeli turistik işletmelerin yabancı personelinin ücret ve kar transferi yapması gibi nedenlerle ülke dışına döviz çıkışı da olabilmektedir. Makroiktisat teorisinde milli gelir-harcama akımından "sızıntı" olarak adlandırılan bu durum, ev sahibi ülkenin net döviz kazancının görüldüğü ya da umulduğu kadar yüksek olmaması sonucunu doğurabilmektedir¹⁵

1.5. Turizmin Sosyal ve Fiziksel Çevre Üzerinde Etkisi

İnsanların değişik yörelere gelmeleri, konaklamaları, dinlenmeleri, eğlenmeleri, yöreden yöreye ulaştırılmaları ve aynı anda da fizyolojik, sosyal ve ekonomik ihtiyaçlarını karşılamaları gibi çok yönlü bir karaktere sahip bulunan turizm; ülkelerin yatırımlarını geliştiren, gelir yaratan, döviz sağlayan, istihdam imkanları açan ve gerçekleştirdiği çok önemli toplumsal ve insancıl fonksiyonları ile ekonomik, sosyal,

¹⁵BULUT Erol, **Turizmin Türkiye Ekonomisindeki Yeri ve Ekonomik Etkileri**, Başarı Mevzuat Bankası <http://www.ekitapyayin.com>. 26.05.2005

kültürel, etnik, çevresel, tarihsel, dinence, eğlence ve benlik ispatı gibi çok yönlü ve boyutları etkileri olan ekonomik kökenli bir faaliyettir.¹⁶

Turizmin Toplumsal Etkileri: Bir bölgede turizm gelişmeye başlamış ise o bölgede olumlu yada olumsuz toplumsal ve ekonomik değişimler de olur. Farklı kültürlerle sahip toplumlar ancak birbirlerini turizm yolu ile tanıyabilirler. Bir bölgenin kültürünü tanımak için o kültürün yaşandığı bölgeyi görmek gerekir. Örneğin Ortadoğu'nun kültürünü Avrupa'ya taşıyabilmek mümkün değildir. Ancak o kültürü görmek için Ortadoğu'ya gitmek gerekmektedir. Turist ev sahibi ülkenin halkının toplumsal yapısındaki değişikliklerde etkili olur.

Turizm ve Fiziksel çevre: Turizmin temel kaynağı kaliteli çevredir. Türkiye genç bir turizm ülkesi olması nedeniyle, turizmde daha deneyimli olan İspanya örneğinde olduğu kadar çevre tahribatı yaşanmamıştır. Ancak turizmin gelişme sürecinde, konaklama tesislerinin yoğunlaştığı bölgelerde kullanma-koruma dengesinin kullanma lehine bozulduğu; bir çok turistik yörede fiziki ve doğal altyapı eşiklerinin aşıldığı söylenebilir. Bu nedenle "çevre ile uyumlu, sürekli ve dengeli turizm gelişimi" ilkesini benimseyen pek çok ülkede olduğu gibi Türkiye'de de doğal ve kültürel varlıkların taşıma kapasitelerinin üzerinde kullanıma açılmasını önleyecek eko-turizm ve "sürdürülebilir turizm" kavramları ortaya çıkmıştır. Bu kapsamda, turizmin tüm ülke geneline ve 12 aya yaygınlaştırma çabaları ile alternatif turizm türleri şekillenmeye başlamıştır.¹⁷

Turizm ve çevre ayrılmaz ikilidir. Turist gideceği yeri daha çok fiziksel çevreyi dikkate alarak seçer. Turizmin fiziksel çevreye olumsuz etkisi olduğu gibi olumlu etkisi de olmaktadır.

¹⁶ ZEYTİNOĞLU Erol- PUR Necla, **Turizmin Türk Ekonomisindeki Yeri**, İstanbul, 1985, s:3

¹⁷ TÜSİAD, **Coğrafya 2001**, Yayın No. TÜSİAD-T/2001/06-302, İstanbul, Ocak 2001, s.240

Turizm sektörü etkinlik sürecinde çevre ile etkileşim açısından yedi aşamalı özellikler göstermektedir. Bu aşamalar keşfetme, girişimde bulunma, geliştirme, olgunlaştırma, doyuma ulaşma, inişe geçme ve yenilenme süreçlerini içermektedir.¹⁸

1.6. Uluslararası Turizm

20. yüzyılın son 10 yılında dünya ekonomisindeki hızlı globalleşme, özellikle ulaştırma ve iletişim teknolojilerindeki gelişmeler, turizm sektörünü dünya ekonomisinde bir numaraya çıkarmıştır. Gerçekten de, 1991-2000 döneminde dünya ekonomisinde toplam üretim artışı yıllık ortalama % 3,5 olurken, uluslararası turizm gelirlerinin yıllık artışı % 6,6 olarak gerçekleşmiştir. Bunun sonucunda turizm sektörü, uluslararası mal ve hizmet ticaretinde, petrol ve otomotiv ürünleri gibi geleneksel malların ihracatını geride bırakarak bir numaraya yükselmiştir.¹⁹ Her yıl milyonlarca kişi değişik amaçlarla uluslararası turizm hareketlerine katılmaktadır. Uluslararası turizm hareketlerinin kaynağını, bulunduğu ülkeden başka bir ülkeye turizm amaçlı seyahat eden kişiler oluşturmaktadır. Uluslararası turizm hareketlerine katılan turistler daha uzun süre konaklama yapmaları, daha fazla harcamaları ve beraberinde döviz getirmeleri sonucunda bölgenin ekonomik yapısına katkıda buldukları için önemli bir gelir unsuru olarak görülmelidir.

Uluslararası turizmin gelişme süreci açısından 1980'li yılların ayrı bir özelliği bulunmaktadır. 1980'li yıllarda uluslararası turizm hareketlerindeki gelişmeler iki dönem halinde incelenmektedir. Birincisi 1980-1985 arası dönem, diğeri de 1986-1990 arası dönemdir. 1980 yılı başlarına kadar uluslararası turizm hareketleri bir artış trendi içinde iken, 1980'li yılların hemen başlarında ortaya çıkan dünya ekonomisindeki durgunluk dünyadaki toplam turizm talebini inişe geçirmiştir. İnsanların harcanabilir gelir miktarındaki düşüş, sonuçta seyahatlerin maliyetlerini artırmış; böylece insanların daha kısa süreli tatilleri, daha ucuz konaklama işletmelerini ve kısa mesafedeki dış ülkelerin yanı sıra ülke içinde seyahatleri tercih etmelerine yol açmıştır. 1980'li yılların ikinci yarısında meydana gelen Çernobil Nükleer kazası, Terörist olaylarındaki artışlar

¹⁸ AKPINAR Sibel, **Türkiye'nin Turizm Merkezlerinde Ekonomik Yaklaşım**, Turizm Bakanlığı, Ankara. www.ceterisparibus.net. 01.05.2004

¹⁹ KORUYAN Nedret, **21. Yüzyıl Başında Dünya ve Türk Turizmi**, 6. Bilkent Turizm Forumu, 21 Mart 2002, Ankara, <http://www.satm.bilkent.edu.tr>. 18.05.2004

ve Amerikan dolarının diğer ülke paraları karşısındaki değer kaybetmesi Afrika ve Ortadoğu ülkelerine yönelik uluslararası turizm talebini olumsuz yönde etkilemiş ve Amerikan turist gruplarının ise Kuzey Afrika ve Avrupa ülkeleri yerine ya iç turizme yönelmelerine ya da Pasifik ülkelerini tercih etmelerine yol açmıştır. 1990'lı yılların başından itibaren de uluslararası turizmin gelişme hızı tekrar eski temposunu yakalamıştır.²⁰

Tablo 1.3

Dünya Turizmine Katılanların Sayısı ve Turizm Gelirleri (Milyar Dolar)

Yıllar	Turist Sayısı (milyon)	Değ. %	Turizm Gelirleri	Değ. %
1988	394	-	204	-
1989	426	8,1	221	8,3
1990	458	7,5	268	21,3
1991	463	1,1	277	3,4
1992	502	8,4	314	13,4
1993	518	3,2	321	2,2
1994	550	6,2	353	10,0
1995	564	2,5	401	13,6
1996	595	5,5	434	8,2
1997	613	3,0	444	2,3
1998	628	2,4	445	0,2
1999	652	3,8	454	2,0
2000	696	6,7	477	5,1
2001	692	-0,6	463	-2,9
2002	702	1,4	474	2,4

Kaynak :WTO

Tablo 1.3'te görüldüğü gibi; 1988 yılında 394 milyon olan turist geliri 2002 yılında 702 milyon olmuş, 1988 yılında 204 milyar dolar olan turizm geliri 2002 yılında 474 milyar dolara yükselmiştir. Turizm gelirinin artış oranı gelen turist sayısının artış oranı ile kıyaslandığında turizm gelirinin daha fazla arttığı anlaşılmaktadır. Turizm geliri 1988-2002 yılları arasında iki katını aşmıştır.

Turizm dünyada en çok gelişen sektördür. Uluslararası turizm seyahati ve turizm geliri sürekli artmaktadır. 2001 yılında yaşanan kriz yüzünden dünya turizmi ufak bir gerileme yaşamış, turist sayısı ve turizm gelirinde düşüş görülmüştür. "Dünya

²⁰İÇÖZ Orhan ve KOZAK Metin, **Turizm Ekonomisi Turizmin Mikro ve Makro Ekonomik Etkileri**, 2.Baskı, Turhan Kitabevi Yayınları, Ankara 2002, s.27-28

Turizm örgütünc hazırlanan ve 2003 yılına ilişkin genel bir değerlendirmenin yapıldığı (World Tourism Barometer) adlı rapora göre, 2003 yılında ziyaretçi sayısı bir önceki yıla göre %1,2 düşüş göstermiş, 702 milyon olan ziyaretçi sayısı 694 milyon kişiye gerilemiştir. Raporda Irak savaşı, ekonomik durgunluk ve sars hastalığının 2003 yılında turizm sektörünü etkileyen en önemli üç unsur olduğu ifade edilmiştir. Turist sayısında en önemli düşüş %9 oranı ile Asya&Pasifik bölgesinde yaşanırken, Amerika'da turist sayısı %2 oranında düşmüştür.²¹ Avrupa 2003 yılında da dünya turizm pazarındaki liderliğini korumuştur.

Uluslararası turizm hareketlerinin gelişmesinde aşağıdaki gelişmelerin önemli etkileri olmuştur;²²

- Turist gönderen ülkelerdeki ekonomik büyüme sonucunda milli gelirin ve harcanabilir gelir düzeyinin artması,
- Boş zaman artışına paralel olarak seyahate ayrılan zamanın artması,
- Ülkeler arasındaki bazı bürokratik engellerin kaldırılması ve seyahat özgürlüğünün artması,
- Hızla sayıları artan havayolu firmaları ve bu firmalar arasındaki rekabet sonucunda uluslararası seyahatlerin ucuzlaması,
- Hızla artan organize paket turlar ve bunların çok sayıda uluslararası bölgeyi kapsamaması,
- İnsanların tatili yaşamlarının bir parçası ya da beklentisi olarak görmeye başlamaları,
- Teknolojik gelişmeler sonucunda seyahat ile ilgili işlemlerin kolaylaşması ve seyahat süresinin kısalması, ulaştırma araçlarının kalitesinin ve güvenilirliğinin artması,
- Demografik değişimler (yaşam süresinin uzaması sonucunda emeklilik süresinin artması, ailede eşlerin birlikte çalışmaları, çocuksuz aile sayısının artması).

²¹ T.Vakıflar Bankası T.A.O., **Sektör Araştırmaları Serisi**, No:30, Turizm Sektörü, Ankara, 2004, s.5

²² İÇÖZ- KOZAK, s.24

Tablo 1.4
En Çok Turizm Harcaması Yapan Ülkeler (Milyar Dolar)

SIRA	ÜLKELER	2002	DEĞİŞİM
1	A B D	58	-3,6
2	ALMANYA	53,2	2,4
3	İNGİLTERE	40,4	10,8
4	JAPONYA	26,7	0,6
5	FRANSA	19,5	9,8
6	İTALYA	16,9	14,4
7	ÇİN	15,4	10,7
8	HOLLANDA	12,9	7,5
9	HONGKONG	12,4	0,8
10	RUSYA FED	12	20,5

Kaynak: Turizm Gazetesi, <http://turizm gazetesi.com>

Uluslararası turizmin gelişmesi ile turizm bölgesi oluşmuştur. Turizm bölgesi, turist gönderen ülkelerle turist kabul eden ülkelere oluşur. Tabloda 1.4'te anlaşılacağı üzere dünya genelinde en çok turizm harcaması yapan ülkelerin başında ABD, Almanya, İngiltere, Japonya ve Fransa gelmektedir. Tablo 1.5'te yer alan verilerle en çok turizm harcaması yapan ülkeler ile en çok turist çeken ülkeler karşılaştırıldığında; ABD, Almanya, İngiltere, Fransa, İtalya ve Çin'in hem turist gönderen hem turist çeken ülke olarak ilk on sırada yer aldığını görülmektedir. "Buradan bir ülkenin turist kabul eden ülke sıralamasında başta yer alabilmesi için o ülke içerisinde de tatil bilincinin yerleşmiş olması gerektiği sonucuna ulaşılabilir. Bu ise ekonomik gücün göstergesi olmaktadır."²³

²³ İbid, s.25

Tablo 1.5

Dünyadaki Turist Sayısı ve Turizm Geliri

Dünya Turizminde (2002)

Turist Sayısı (Günübirlikçiler hariç)			
No	Ülke	Milyon	Dünyadaki Payı (%)
1	Fransa	77,012	10,96
2	İspanya	51,748	7,37
3	Amerika Birleşik Devletleri	41,892	5,96
4	İtalya	39,799	5,66
5	Çin	36,803	5,24
6	İngiltere	24,180	3,44
7	Kanada	20,057	2,85
8	Meksika	19,667	2,80
9	Avusturya	18,611	2,65
10	Almanya	17,969	2,56
13	Yunanistan	14,180	2,02
16	Türkiye	12,782	1,82
30	Birleşik Arap Emirlikleri	5,445	0,77
36	Mısır	4,906	0,70
Dünya Toplamı		702,6	

Turizm Geliri			
No	Ülke	Milyar Dolar	Dünyadaki Payı (%)
1	ABD	66,547	14,04
2	İspanya	33,609	7,09
3	Fransa	32,329	6,82
4	İtalya	26,915	5,68
5	Çin	20,385	4,30
6	Almanya	19,158	4,04
7	İngiltere	17,591	3,71
8	Avusturya	11,237	2,37
9	Hong Kong	10,117	2,13
10	Yunanistan	9,741	2,06
12	Türkiye	9,010	1,90
28	Mısır	3,764	0,79
44	BAE	1,328	0,28
Dünya Toplamı		474,2	

Kaynak: <http://www.tursab.org.tr>. 18.05.2004

Tablo 1.5'te anlaşılacağı üzere en çok turizm geliri elde eden ülkeler içinde ABD, İspanya, Fransa, İtalya ve Çin ilk beş sırayı almaktadır. En çok turist çeken ülkeler ile en çok turizm geliri elde eden ülkeler karşılaştırıldığında, ilk on sırada en çok turist çeken ülkeler arasında altı tanesi Avrupa ülkesidir. (Fransa % 11 payla, İspanya % 7,4 payla, İtalya %5,7 payla, İngiltere %3,4 payla, Avusturya, % 2,6 payla Almanya %2,6 payla ilk on sırada yer almaktadır.) Uluslararası turizm gelirinde ise ilk on sıradan yine yedi tanesi Avrupa ülkesidir. (İspanya %7,1 payla, Fransa %6,8 payla, İtalya %5,7 payla, Almanya % 4 payla, İngiltere %3,7 payla, Avusturya %2,4 payla, Yunanistan %2,1 payla). Tabloda, Türkiye'nin 12., 13. sırada, BAE ve Mısır'ın 30., 40. sıralarda yer aldığı görülmektedir.

Dünya Turizm Örgütü (WTO) verilerine göre 2002 yılında dünya turizminde %56,9'luk pay alan Avrupa dünya turizm pazarındaki liderliğini korumuştur. 2003 yılında savaş ve doların değer yitirmesi, yurt dışı çıkışlarda uzak destinasyonları olumsuz etkilediğinden yakın destinasyonların tercih edilmesi ve böylece Merkez ve Doğu Avrupa ülkelerinin daha fazla ziyaretçi çekmesi söz konusu olmuştur.²⁴

Tablo 1.6

2020 Yılı Turist ve Destinasyonları

2020 Yılında En Çok Turist Gönderen 10				
Ülkeler				
Almanya	163,5	Milyon	%	10,2
Japonya	141,5	Milyon	%	8,8
ABD	123,3	Milyon	%	7,7
Çin	100,0	Milyon	%	6,2
İngiltere	96,1	Milyon	%	6,0
Fransa	37,6	Milyon	%	2,3
Hollanda	35,4	Milyon	%	2,2
Kanada	31,3	Milyon	%	2,0
Rusya	30,5	Milyon	%	1,9
İtalya	29,7	Milyon	%	1,9
TOPLAM	788,9	Milyon	%	49,2

2020 Yılında İlk 10 Destinasyon			
Ülkeler	Turist Sayısı	Pazar	Yıllık
	(Milyon)	Payları	ort.Büy.Hızı
1995-2020			
Çin	137,1	8,6	8,0
ABD	102,4	6,4	3,5
Fransa	93,3	5,8	1,8
İspanya	71,0	4,4	2,4
Hong Kong	59,3	3,7	7,3
İtalya	52,9	3,3	2,2
İngiltere	52,8	3,3	3,0
Meksika	48,9	3,1	3,6
Rusya	47,1	2,9	6,7
Çek Cum.	44,0	2,7	4,0
TOPLAM	708,8	44,2	_____

Kaynak: Doğu Anadolu'da Kış Turizmi ve Gelişme Olanakları, İstanbul Ticaret Odası, Yayın No:1998-18 İstanbul, 1998, s.5-6

Ödemeler dengesi fazla veren ülkeler, bu fazlalığın enflasyona neden olmaması ve eritilmesi için vatandaşlarının uluslararası turizme katılmalarını teşvik etmektedir. Bu nedenle Japonya'nın gelecek dönemlerde en fazla turist gönderen ülkeler arasında ilk sıraya yükselmesi beklenmektedir.

1995 -2020 Yıllık ortalama büyüme hızına bakıldığında Tablo 1.6'da anlaşılacağı üzere Çin'in 8,0 büyüme oranı ile birinci sırada yer aldığı, Hong Kong'un 7,3 büyüme hızı ile ikinci sırada yer aldığı, Rusya'nın 6,7 büyüme oranı ile üçüncü sırada yer aldığı görülmektedir

²⁴ T.Vakıflar Bankası T.A.O., s. 6

Bugün Dünyada hem ödemeler dengesi fazla veren Japonya gibi ülkelerin hem de ödemeler dengesi açık veren Türkiye ve Yunanistan gibi ülkelerin turizmi ulusal seviyede teşvik etmelerinin temel nedeni; turizmin ödemeler dengesine her iki ülke açısından da katkıda bulunmasıdır.²⁵

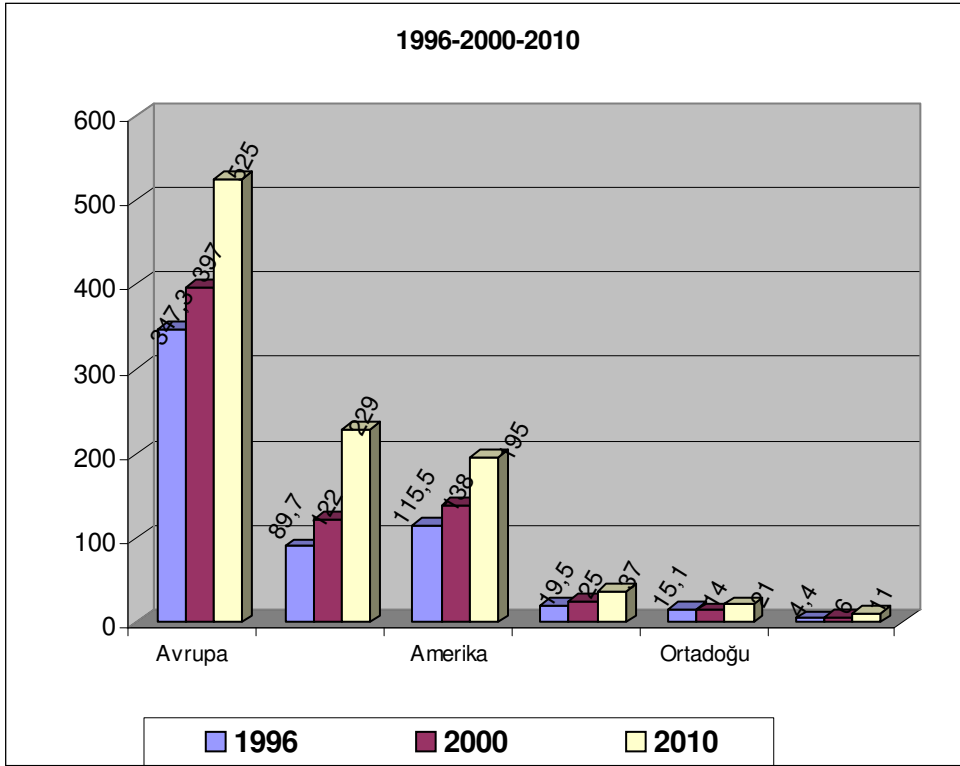
Tablo 1.7

Uluslararası Turist Sayılarının Bölgelere Göre Dağılımı (milyon kişi)

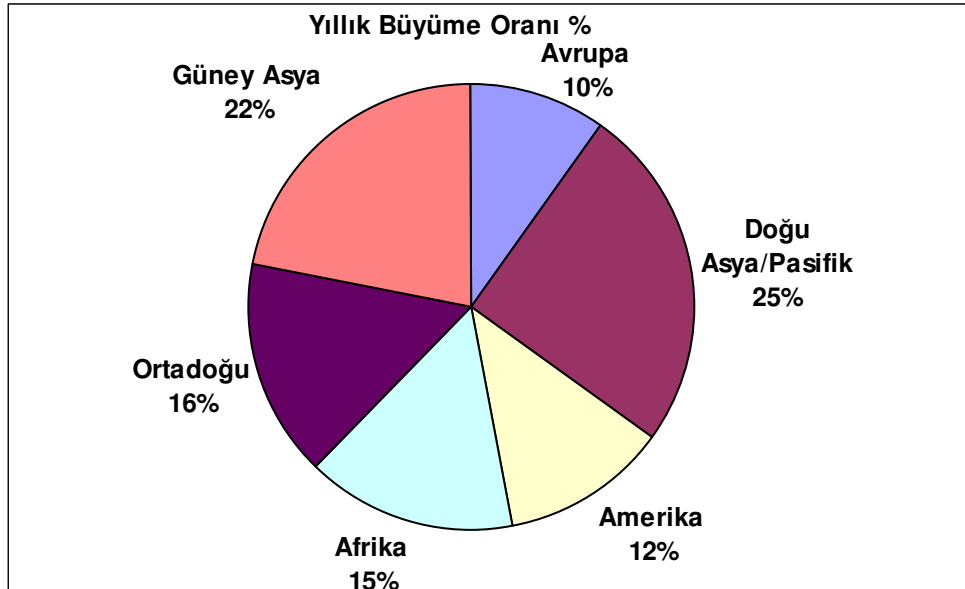
	1996	2000	2010	Yıllık Büyüme Oranı %
Avrupa	347,3	397	525	3,1
Doğu Asya/Pasifik	89,7	122	229	7,6
Amerika	115,5	138	195	3,7
Afrika	19,5	25	37	4,6
Ortadoğu	15,1	14	21	4,9
Güney Asya	4,4	6	11	6,7
Toplam	591,5	702	1.018,00	4,1

Kaynak: Dünya Turizm Örgütü İstatistikleri.

²⁵UNUR Kamil, Turizmin Türkiye'nin Ödemeler Dengesine Etkisinin Analizi, **Dokuz Eylül Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, Cilt 2, Sayı:3, 2000, <http://www.sbe.deu.edu.tr/09.05.2005>

Grafik 1.1: Uluslararası Turist Sayılarının Bölgelere Göre Dağılımı (milyon kişi)

Grafik 1.2. Uluslararası Turist Sayılarında Bölgelere Göre Yıllık Büyüme Oranı

Uluslararası turist sayılarının bölgeler itibariyle dağılımı tablo 1.7'de gözüktüğü gibi yıllık büyüme oranı %7,6 olan Doğu Asya/Pasifik bölgesinin turist sayısında en yüksek artışı göstereceği anlaşılmaktadır. 2000 yılı sıralamasında İlk sırayı Avrupa, ikinci sırayı Amerika almakta, bunları sırayla Doğu Asya/Pasifik, Afrika, Ortadoğu, Güney Asya takip etmektedir. 2010 yılında Doğu Asya/Pasifik bölgesinin Avrupa'dan sonra ikinci sırayı alacağı gözükmemektedir. Amerika ise üçüncü duruma düşecektir. Avrupa sürekli liderliğini korumaktadır. Avrupa en fazla turist çeken ülkelerin başında gelirken aynı zamanda en çok turist gönderen ülkelerin de başında gelmektedir. Grafik 1.1'de bölgeler arasında kıyaslama yapıldığında, Avrupa'nın büyük farkla önde olduğu gözükmemektedir.

Dünya turizm trendlerindeki değişime paralel olarak, bölgelerin pastadan alacakları pay değişim gösterecektir. Örneğin Avrupa'nın pazar payı 2000'de % 58 iken, 2020'de % 46'ya gerileyecektir. Buna karşılık tüm diğer kıtalar dünya turizm pastasından alacakları payı artıracaklardır. En çarpıcı artışı, Doğu Asya-Pasifik bölgesinin göstereceği tahmin edilmektedir. Bu bölge, 2000'de % 16 olan pazar payını 2020'de % 25'e çıkaracaktır. Bu, 300 milyon civarında daha fazla turist anlamına gelmektedir.²⁶ Grafik 1.2'de Uluslararası turist sayısında yıllık büyüme oranında en büyük pay Asya/Pasifik bölgesine ait olduğu gözükmemektedir.

Uluslararası turizmde gelecek dönemlerde ne gibi değişimlerin olacağı konusunda çeşitli varsayımlar vardır. Her ne kadar bu varsayımlar gerçekleşen rakamlar ya da olaylarla paralellik göstermese de, ileriye dönük çalışmaların yapılabilmesi için en son verilere gereksinim duyulmaktadır. Ortaya çıkan sapmaların nedenleri arasında kısa ya da uzun süreli toplumsal, ekonomik ya da politik dalgalanmalar yer almaktadır. Örneğin; Doğu Avrupa'da meydana gelen gelişmeler sonucunda bölgedeki turizm endüstrisi belirli bir süre hareketsiz kaldıktan sonra yeniden yapılanma dönemine girmiştir. Yine geçmiş dönemlerde Yugoslavya önemli bir turizm bölgesi olarak görülürken şu anda adından söz edilememektedir. 1998 yılından itibaren bu bölgedeki 500.000 yatak tekrar turizme açılarak eski canlılığına ulaşmaya çalışmaktadır.²⁷

²⁶ibid.

²⁷ İÇÖZ- KOZAK, s.28

Yapılan araştırmalardan çıkarılan ortak sonuçlar, uluslararası turizm hareketlerinde gelecek yıllarda aşağıdaki gelişmelerin olabileceğini göstermektedir;²⁸

Turizm talebindeki sayısal büyüme devam edecektir. Turizm talebi giderek artan bir şekilde farklılaştırılacak ve pazar blmlendirmesine gidilecektir,

Bireylerin yılda birden fazla seyahate çıkmaları ve uzun mesafeli seyahatlerin artış göstermesi beklenmektedir,

Doğu Avrupa'daki son gelişmeler ve Avrupa Topluluğu ile ilgili düzenlemeler uluslararası turizm hareketlerini etkileyecek düzeydedir. Rusya, Romanya, ek Cumhuriyeti, Bosna-Hersek gibi geçmişte savaş ve teröre konu olan ülkelere yönelik turizm talebinin artması beklenmektedir,

Günümüz turistleri hızla gelişen ve aşırı derecede ticarileşen güneş ve kum bölgelerinden yorulmuş görünmektedir. Bu nedenle bu tür turizme dönük geleneksel paket turların önemini yitirmesi beklenmektedir,

lkeler ve bölgeler arasında artan rekabet ve teknolojik yenilikler; hizmet kalitesi ve tüketicisi tatmini gibi kavramları da beraberinde getirerek, turizm endüstrisinin yenilenmesini zorunlu kılacaktır,

Akdeniz bölgesi turizm kapasitesini doldurmaya başladığı için gelecek dönemlerde düşme beklenmektedir,

Ulaşım sektöründe hızlı trenlerin sefer sayısının artması ve havayolu işletmeciliğindeki gelişmeler komşu ülkelere yönelik kısa süreli seyahatleri arttırabilir. Halen Batı Avrupa lkeleri arasında kısa süreli organize ya da organize olmayan seyahatler önemli yer tutmaktadır. ABD ile Avrupa arasındaki uçak fiyatlarının ucuzlaması, iki kıta arasındaki turist trafiğini arttırabilir,

Demografik değişim açısından yaşlı turist gruplarının sezon dışı dönemleri tercih etmeleri beklenmektedir,

²⁸ İbid, s.29

Uzay teknolojisinin gelişmesi ile birlikte, "uzay turizmi" adı altında yeni bir turizm türü kendisini gösterebilir. Nitekim bu konudaki çalışmalar halen devam etmekte olup 2020'li yıllarda NASA tarafından uzaya paket programların düzenlenmesi beklenmektedir. Bu konuda Rusya ABD'li bir zengin için ilk uzay yolculuğunu 2001 yılında gerçekleştirmiş ve böylece uzay turizminin öncüsü durumuna gelmiş bulunmaktadır,

Bilgi teknolojisi ve iletişim ağları turizm endüstrisinde daha yoğun bir şekilde kendilerini göstereceklerdir. Kağıt üzerine basılı broşürler, yerini bilgisayar ortamında hazırlanan görsel broşürlere (internet gibi) bırakacak ve potansiyel turistlerin gitmek istedikleri bölgeler hakkında ayrıntılı bilgi alabilmeleri daha da kolaylaşmış olacaktır. Diğer taraftan, bilgisayar teknolojisinin gelişmesinin ve endüstride yoğun bir şekilde kullanıma girmesinin beraberinde getireceği etkiler üzerindeki tartışmalar hız kazanmıştır. Bazı araştırmacılar, bilgisayar teknolojisinin olumlu yönleri kadar olumsuz yönlerinin de olacağına işaret etmektedirler. Bunlar arasında bilgisayar ortamında oluşturulacak turizm bölgeleri ile ilgili görsel ortamların insanları uluslararası turizm hareketlerine katılmaktan alıkoymasına başta gelmektedir. Ayrıca, gelecek dönemlerde aracı seyahat acentelerine gerek olup olmayacağı, olacak ise uluslararası turizm hareketlerinde ne gibi işlemlere sahip olacakları tartışılan bir diğer konudur,

Çevreye duyarlı turizm hareketlerinde ve bu konuda alınacak önlemler konusunda önemli bir gelişme beklenmektedir,

Uluslararası turizm hareketlerinde ilk sırada yer alan Avrupa bölgesi turizminde; şehir turlarının yaz ve kıyı turizmine oranla daha hızlı gelişmesi, grup turlarından çok bireysel seyahatlerin artış göstermesi, yaşlı ve genç grup turizminin diğer yaş gruplarına oranla daha hızlı gelişmesi, kültürel ve aktivite turlarına daha fazla katılımın olması, toplantı ve konferans turizmine yönelik talebin daha fazla artış göstermesi beklenmektedir.

II. BÖLÜM

2. TÜRK İYE'DE TURİZMİN DURUMU VE EKONOMİK ETKİLERİ

2.1 Türk Turizmi

Başlangıçta turizm, ülke ekonomisinde ve sosyal yaşantıda yaygın ve etkin bir sektör olarak görülmezken, zamanla bu yönlerde etkinliği artmıştır. Bunların neticesinde, turizmin ekonomik bir olay haline gelmesi ve ülke ekonomilerinde gittikçe artan bir önem kazanması kaçınılmaz olmuştur.²⁹

Turizm; günümüzde döviz girdisini arttırıcı ve istihdam sağlayıcı, özellikle ulusal ekonomiye katkıda bulunan, uluslararası kültürel ve toplumsal iletişimi sağlayıcı ve bütünleştirici etkisi ile dünya barışının korunmasında büyük payı olan bir sektördür. Türk ekonomisinin de vazgeçilmez temel taşlarından birisi olan turizm, bugünkü dış ticaret açığına, enflasyona ve işsizliğe çare arayan hükümetlerin önemle üzerinde durduğu bir konudur.

Özellikle Türkiye'nin kalkınması için gerekli olan yatırımların yapılabilmesi için turizm gelirine ihtiyaç vardır. Türk turizmi, büyük çabalar gösterilmiş olmasına rağmen bugün olması gereken yerde değildir.

Türkiye coğrafi konumu itibari ile eski dünya kıtaları olan Asya, Avrupa ve Afrika arasında doğal bir köprü gibidir. Bu nedendir ki, tarihin ilk devirlerinden beri kıtalar arası ilişkiler büyük ölçüde Anadolu toprakları üzerinde olmuştur. Göçler, savaşlar, istilalar, ticaret yolları, ve haberleşme için Anadolu toprakları sürekli kullanılmış ve birçok uygarlığın beşiği olmuştur. Tüm bu uygarlıkların birleşimi, Arkeolojik ve kültürel zenginliklerini benzersiz kılan tarih ve kültür boyutunun yanı sıra coğrafi konumu gereği çeşitlilik arzeden doğal güzellikleriyle de Türkiye, çok yüksek bir turizm potansiyeline sahiptir. Türkiye, rakiplerine göre daha fazla turizm potansiyeline sahip olmasına karşın, uluslararası turizm pazarına onlardan çok sonra adım atmış genç bir turizm ülkesidir.

²⁹ DÜNDAR Sağlam , **Türkiye Ekonomisi**, Anadolu Üniversitesi Yayınları, Eskişehir,1986, s.335.

Türkiye; sadece kum, deniz ve güneş olarak değil aynı zamanda tarihi ve kültürel zenginlikleri sayesinde de çok yönlü turizm potansiyeline sahiptir. Türkiye'nin fiziki uzaklık ve sunduğu turistik ürünler açısından yakın rakiplerine göre dünya ve Akdeniz turizm pazarından aldığı pay düşüktür. Türkiye'nin; iç turizm, yurt dışındaki Türklerin turizm talebi ve yabancıların turizm talebi olmak üzere üç turizm pazarı bulunmaktadır. Türkiye tarihi ve doğal güzellikleri ile farklı turizm faaliyetlerine müsait bir yapıya sahiptir. Ülkemizdeki turizm çeşitliliği, giderek artmakta ve turizmden sağlanan gelir buna paralel bir şekilde yükselmektedir. Ülkemizde turizm faaliyetleri ağırlıklı olarak deniz turizmi, kültür turizmi, kış turizmi, sağlık turizmi, inanç turizmi, golf turizmi, eko turizm ve kongre turizmi adı altında, yoğunlaşmıştır. Özellikle son 3 yıl içerisinde ülkemizde alternatif turizm alanında Kongre Turizmi ciddi oranda gelişme kaydetmiştir.³⁰

Türkiye'de turizm sektörünün oluşması 1963 yılında başlamıştır. Ancak; tam anlamıyla, çağdaş bir turizm yapılanmasının gerçekleşmesi doğrultusundaki gerçekçi adımlar 1980'li yıllarda atılmıştır.

2.2. Türkiye'de Turizm Politikaları

Türk turizmini dönemler halinde incelemeye başlamadan önce, Türk turizminin tarihsel açılarından önemli bir olayı belirtmek gerekir. "Selçuklu imparatorluğu devrinde karayollarına verilen önem ve bu yollar üzerinde kurulan kervansaraylar ulaştırma ve konaklama hizmetlerini o devre göre ileri bir seviyeye çıkardığından, Anadolu'daki turizm seyahatleri yönünden zikredilmesi gereken bir husustur. Diğer taraftan uzun süre bir imparatorluk olarak varlığını sürdürmüş olan Osmanlı Devleti bilhassa tanınmış şahsiyetlerin, sanatçı, diplomat, misyoner, tarihçi ve arkeologların uğrak yeri olmuştur. Bu yönü ile günümüzdeki anlamda olmasa bile o devrin dış turizm hareketi bakımından kayda değer bir önem arz etmiştir. Aynı zamanda, ticaret bakımından yabancılara sağlanan kolaylıkların, Türk bölgelerini adeta bir tetik sahası haline getirmesi ve şifalı

³⁰ KAVALOĞLU Kaan, **Kongre Turizmi**, <http://www.turizm gazetesi.com>, 18.05.2004.

kaynakların bulunduğu yerlerde görülen tedavi turizmi, Türk turizminin kısa tarihçesi olarak zikredilmesi gereken hususlardır.”³¹

Türk turizminin orta ve uzun vadedeki temel politika ve hedeflerini tanımlayan, yıllık uygulama programlarını ve gerçekleştirme koşullarını ortaya koyan bir planı olmamıştır. Zaman zaman bazı hedeflerden söz edilse bile, bu hedeflere hangi politika ve yıllık programlarla, ne nicelik ve nitelikte yatırımlarla ve hangi kaynaklarla ulaşılabileceği belirlenmiş ve bir plana bağlanmış değildir.

2.1.1. Planlı Dönem Öncesi

Türkiye’de turizm düşüncesi ilk olarak 1923 yılında Raşit Saffet Atabinen tarafından ortaya atılmıştır. Bu şahıs, aynı yıl Atatürk’ün bu konudaki direktifi üzerine eski Kudüs Mutasarrıfı Cevdet bey ile Türkçe adı “Türk Seyyahin Cemiyeti” Fransızca adı “Touring Clup Turk” olan ve 1930 yılında “Türkiye Turing ve Otomobil Kurumu” adını alan bir kuruluşu gerçekleştirmiştir. İşte Türkiye’de turizm düşüncesi ilk kez bu kuruluş aracılığı ile ortaya atılmış bulunmaktadır.³² Turing ve Otomobil Kurumu, uzun yıllar turizm konusunda devlet organı gibi çalışmıştır. Kurumun çalışmaları sonucunda, Türkiye’nin ilk turizm prospektüsleri, ilk afişleri, ilk karayolu haritaları bastırılmış, ilk tercüman rehberlik sınavları yapılmış, turizmle ilgili ilk incelemeler gerçekleştirilmiştir.³³

Kurulan bu dernekten sonra Türkiye’de turizm ile ilgili kurulan ilk kamu örgütlenmesi 1934 yılında başlamıştır; 1934 yılında İktisat Vekaleti Teşkilatı ve Vazifeleri hakkındaki 2450 sayılı kanunda kamu hizmetleri arasında, turizme de yer verildiği görülmektedir. Bu hizmet 1934 yılından 1937 yılına kadar Dış Ticaret Dairesi-Türk Ofisi- tarafından görülmüştür. 1938 yılında Türk Ofisi’nin neşriyat ve propaganda servisi içinde – Turizm Masası – bir şube haline gelmiş, 1939 yılında Ticaret Vekaletinin kuruluşu sırasında bu şube Turizm Müdürlüğü adını almıştır. Bir denemeden ileri geçemeyen bu teşekküllerden sonra Turizm Müdürlüğü; önce, 1940

³¹DİNÇER Mithat Zeki, **Turizm Ekonomisi ve Türkiye Ekonomisinde Turizm**, Filiz Kitapevi, İstanbul, 1993, s.98.

³² ZEYTİNOĞLU -PUR , s.37.

³³ AKPINAR Sibel, **Türkiye’nin Turizm Merkezlerinde Ekoturizm yaklaşımları**, www.ceterisparibus.net. 01.05.2004.

yılında Matbuat Umum Müdürlüğüne, sonra, 1943 yılında Basın ve Yayın Umum Müdürlüğü Kanununda Turizm Dairesine bırakılmıştır.³⁴

Turizme gereken önemin verilmesi amacıyla 1949 yılında 5392 sayılı kanun ile Basın Yayın ve Turizm Genel Müdürlüğü kurulmuş, turizm işlerini yürütme görevi bu genel müdürlükteki turizm dairesine verilmiştir.

Ancak; Turizm Dairesi ve paralelinde oluşturulan Turizm Danışma Kurulu, kendilerinden beklenen hizmetleri verememiş, başlangıç döneminin güçlükleri karşısında yeterli etkinliği sağlayamamışlardır. Turizm Dairesinin, 1948 yılında toplanan Birinci Turizm Danışma Kurulunda sunulan rapor ve önerilere dayanarak hazırladığı turizm ana programının ulusal turizm politikasına bir temel oluşturulması amaçlanmıştır. Ancak, burada belirlenen politikalar uygulanmadığı gibi, daha sonraki yıllarda da yeni bir turizm politikasının belirlenmesine gereken önem verilmemiştir.³⁵

Turizm, 1950 yılına kadar Türkiye’de çok hareketsiz kalmıştır.“1950 yılına kadar olan dönemde turizm hareketi sadece ülkemizde değil, dünyada henüz gelişmemiştir. Fiziki bakımdan Türkiye’nin o dönemlerde karayolları şebekesi son derece iptidai ve limanları da oldukça yetersiz kalmıştır. Yabancı turistlerin konaklamalarına uygun standartlara sahip oteller hemen hemen yok denecek kadar azdır. Oysa Yunanistan ve Lübnan gibi komşu ülkeler, o dönemin düşük yoğunluğu içindeki turizm hareketlerinden dahi Türkiye’ye oranla daha büyük pay almıştır. Esasen Türkiye 1939 yılına kadar hemen her bakımdan dışa karşı oldukça kapalı bir ülke durumunda kalmıştır. 1939 yılında İkinci dünya savaşının başlamasıyla bu durum daha da belirgin olarak devam etmiştir”.³⁶

Türkiye’de Turizmin geliştirilmesi ile ilgili mevzuat ve değişiklikler 1949 yılında yapılmış olup, bunun olumlu etkileri 1950 yılından sonra görülmeye başlamıştır.

Türkiye’de turizmin gelişmesi de Türkiye’deki genel ekonomik politika ile birlikte II. dünya savaşının bitmesi, dünya barışı ile ekonomide liberal düşüncenin

³⁴ DİNÇER , s.99.

³⁵ BARUTÇUGİL, s.70.

³⁶ DİNÇER, s.100.

hakim olmasından dolayı 1950 yılı sonrasına rastlar. “Turizm endüstrisindeki yatırımları teşvik etmek amacıyla 1953 yılında çıkarılan 6086 sayılı Turizm Endüstrisini Teşvik Kanunu turizm alanında yatırım yapacak özel teşebbüsler, çeşitli bakımdan teşvik edilmiştir. Bu teşviklerden en önemlisi turizm yatırımlarının on yıl süre ile vergi muafiyetinden yararlanmalarının sağlanmasıdır. Öte yandan aynı yasa ile, iller bankasının Turizm Endüstrisi kaynağı oluşturması sağlanmıştır. 1954 yılında 6224 sayılı Yabancı Sermaye Yatırımlarını Teşvik Kanunu, 1955 yılında T.C. Turizm Bankası kurulmuştur”³⁷ Bu yasal düzenlemeler turizmin 1950 yılından sonra gelişmesini sağlayan diğer faaliyetlerdir.

1949 yılında kurulmuş olan Basın Yayın ve Turizm Genel Müdürlüğü 25 Kasım 1957 yılında Basın Yayın ve Turizm Vekaleti adı ile bakanlığa dönüştürülmüş, 1963 yılında yeni bir düzenleme ile Turizm ve Tanıtma Bakanlığı adını almıştır. Turizm ve Tanıtma Bakanlığının kuruluş amacı şöyle belirtilmiştir. “Turizmi milli ekonominin verimli sektörü haline getirmek için yurdun turizme elverişli bütün imkanlarını değerlendirir, turizmle ilgili bütün işleri yapar, yaptırır, koordine eder, devletler-milletler arası çalışmalara katılır ve turizm hizmetleri ile ilgili milletlerarası kuruluşlar ile işbirliği yapar; ülkenin tarihi yörelerine tanıtıcı yayınlar yapar, memleketi tanıtmaya yarayan her türlü çalışmayı yürütür.”³⁸

Uluslararası turizm, Türkiye'nin uzun zamandır geliştirmeye çalıştığı ve döviz dengeleri için umut bağladığı; fakat kitlesel ölçekte yakın sayılabilecek zamanlarda tanıştığı bir olgudur. Gerçekten de, Türkiye'ye gelen yabancı turist sayısı çok uzun yıllar düşük bir düzeyde kalmıştır. 1950 yılında 30 binden bile daha az ziyaretçi çeken Türkiye, dünya turizminin büyük bir gelişme süreci içine girmesi ve bunun ülkemize de yansısıyla, o zaman için hızlı sayılabilecek bir gelişme göstermiştir.

1950 yılından sonra gelişme kaydetmiş olan Türk turizminin kaydettiği gelişme çokta önemli boyutta değildir. 1950-1962 yıllarına ait turizm verileri aşağıdaki tabloda verilmiştir.

³⁷ AKPINAR Sibel, **Türkiye'nin Turizm Merkezlerinde Ekoturizm Yaklaşımları**, www.ceterisparibus.net, 01.05.2004.

³⁸ TCMM, **Tutanak Dergisi**, Dönem 4, Toplantı 3, C.16, Şubat 1976, s.400.

Tablo 2.1
Türkiye’de Planlı Dönem Öncesi Turizm İstatistikleri (1950-1962)

Yıllar	Turizm Uygun Yatak Sayısı	Gelen Turist Sayısı	Turizm Geliri (1000dolar)
1950	3.300	28.625	-
1951	-	31.377	4.317
1952	6.219	38.837	2.287
1953	-	70.055	2.350
1954	-	71.331	1.771
1955	-9.000	79.369	1.979
1956	-	89.414	2.495
1957	-	100.803	1.041
1958	-	114.744	1.535
1959	12.365	126.610	4.756
1960	-	94.077	5.460
1961	-	129.104	6.880
1962	22.050	172.867	7.316

Kaynak:İsmet S. BARUTÇUGİL, Turizm Ekonomisi ve Turizmin Türk Ekonomisindeki Yeri, 1.B, Beta Yayınları, Yayın No:84, İstanbul, 1984. s.71

Türkiye konaklama kolaylıklarını da yine yakın zamanlara kadar bulamamıştır. Örneğin; Pera Palas’ dan sonra önemli büyüklükteki ilk otel 1954 yılında yapılan Hilton Otel olmuş, ondan sonra da uzun süre bu sektörde bir gelişme gözlenmemiştir. Osmanlı İmparatorluğu’nda ve sonra uzun zaman Türkiye Cumhuriyeti’nde otellerin niye gelişmediği sorusunun kabaca üç yanıtı vardır: (1) Geniş bir *yemel* müşteri tabanı yoktur; (2)İstanbul, Ortadoğu turizm merkezleri arasına girememiştir; ve (3)yerel sermaye turizme ve dolayısıyla da otellere yönelmemiştir. Karın düşüklüğü nedeniyle olan bu durum yakın zamanlara kadar da sürmüştür.³⁹

Tablo 2.1.de görüldüğü üzere; gelen turist sayısı 1950 yılında 28.625’tir. 1950 yılından sonra gelen turist sayısında sürekli yükselme olmuştur. 1959 yılında 126.610 kişiye ulaşmıştır. Ancak, 1960 yılında 94.077 kişiye düşmüş, 1961 ve 1962 yıllarında

³⁹ ÖZGÜÇ Nazmiye, **Turizm Coğrafyası Özellikler-Bölgeler**, Çantay Kitabevi, İstanbul, 1998, s.588.

yine yükselmeye devam etmiştir. Turizm geliri; 1951 yılında 4.317 bin dolar iken, 1959 yılına kadar bu miktarın altında seyretmiş, 1959 yılında 4.756 bin dolara yükselmiş, bu yıldan sonra da yükselmeye devam etmiştir.

1960'lara kadar yeni yeni gelişmeye başlamış bulunan turizm sektörü, 27 Mayıs 1960 ihtilalinden sonra büyük bir durgunluk içine girmiş ve devrilen iktidarın bu alandaki faaliyet ve tasarrufları üzerinde yoğun bir soruşturma ve kovuşturma başlatılarak bitirilmemiş yatırımlar durdurulmuş, yapımına başlanmamış projeler iptal edilmiş, krediler kesilmiş ve özellikle yeni kurulmuş bulunan Turizm Bankası faaliyete geçirilmeyerek sermayesi ödenmemiştir. Bu olumsuz durum, 1962 yılında gösterilen az bir ilgi dışında, 1963 yılına kadar devam etmiştir.⁴⁰ 1963 yılından itibaren Türkiye'de planlı döneme geçilmiş, her beş yılda bir turizmin gelişmesi için ilkeler ve politikalar belirlenmeye başlamıştır.

2.1.2. Planlı Dönem

Turizmle ilgili bakanlığın kendisine kanunla verilen işleri başarı ile yürütebilmesi için turizm faaliyetlerinin temel, değişmez, sürekli ve istikrarlı ilkelere dayanması gerekmektedir.

Birinci Beş Yıllık Kalkınma Planının ana ilkeler, hedefler ve metot kısmında "Türkiye, bugün yabancı ülkelerde yükselen gelir seviyelerine paralel olarak gelişen turizmden, ödeme bilançosu açığının kapatılmasında geniş ölçüde yararlanmak zorundadır. Yurdumuzun tabii ve tarihi imkanları bunu gerçekleştirmeye elverişlidir."⁴¹ Demekle ilk defa ödemeler dengesindeki açığın kapatılması öngörülmüştür.

1963-1967 yıllarını kapsayan Birinci Beş Yıllık Kalkınma Planı'nda turizm sektörü, sanayileşmeyi hızlandırıcı ve itici bir alt sektör olarak düşünülmüş ve kitle turizmi benimsenerek, yatırım politikasının tespitinde bu sektörden elde edilen gelirlerin maksimize edilmesi öngörülmüştür. Ancak, planda bu amaçları gerçekleştirebilmek için uygulanması gereken turizm yatırım politikasının ne olacağı açıklanmamıştır. Bu

⁴⁰ ZEYTİNOĞLU -PUR , s.38.

⁴¹ D.P.T. **Birinci Beş Yıllık Kalkınma Planı**, 1963-1967, Başbakanlık Devlet Matbaası, Ankara, Ocak 1963, s:425.

nedenele de Birinci Beş Yıllık Kalkınma Planı döneminde turizm yatırımlarının toplam yatırımlar içindeki payı oldukça önemsiz belirlenmiştir.⁴²

27.11.1972 tarih, 14374 sayılı resmi gazetenin 201. sayfasında Planlı dönemdeki gelişmeler aşağıdaki şekilde anlatılmıştır;

- Kamu yatırımları, bazı örnek tesisler dışında genellikle alt yapı ve tamamlayıcı yatırımlara yönelmiştir. Özellikle Birinci Plan döneminde devlet tarafından yapımına başlanılan büyük kapasiteli otel ve tatil köyleri yatırımları tamamlanmış ve işletmeye açılmıştır. İkinci Plan döneminde konaklama tesisleri yapımı daha çok özel kesim tarafından ele alınmış ve bu girişim teşvik tedbirleri ile desteklenmiştir.

- İkinci Plan döneminde turizm politikasının ilkesi kitle turizminin geliştirilmesi olmuştur. Son yıllarda özellikle fiziksel planları tamamlanmış alanlarda kitle turizmi amaçlarına uygun tesislerin kurulması için teşvik tedbirleri getirilmiştir. Ancak, turizm sektörünün finansmanında kredi ihtiyacı tam olarak karşılanamamıştır.

Üçüncü Beş Yıllık Kalkınma Planında kitle turizmi esas alınmakta, dış turizmle beraber iç turizm ve sosyal turizmin geliştirilmesi amaçlanmaktadır.

Üçüncü Beş Yıllık Kalkınma Planında turizm sektörünün ilkeler ve tedbirleri incelendiğinde bir önceki kalkınma planından farklı olmadığı anlaşılmaktadır. Zira İkinci Beş Yıllık Kalkınma Planında olduğu gibi konaklama tesislerinin öncelikli bölgelerde yoğunlaştırılması, kitle turizmine öncelik verilmesi, altyapı tesislerinin ve milli parkların artırılması, tarihi eserlerin onarılması, turizm işletmeciliğinde özel teşebbüsün esas alınması, kamu yatırımlarının daha çok öncü ve örnek tesislere yönlendirilmesi, kredi imkanlarının artırılması, ve nihayet yabancı sermayeye daha büyük ölçüde yer verilmesi hususları başlıca ilkeler olarak kabul edilmiştir. Ancak, üzüntüyle belirtmek gerekir ki Üçüncü Beş Yıllık Kalkınma Planında benimsenen ve asla küçümsenmeyecek büyüklükte birer önem taşıyan bu ilkeler, ne yazık ki yeteri ölçüde uygulama konusu olamamış ve planın sayfaları arasında kalmıştır. Denilebilir ki, bazı ilkeler ihmal edilmekle kalmamış, tersine bir işleme konulmuş (Yabancı

⁴² ZEYTİNOĞLU- PUR, s.38.

sermaye kanununda olduğu gibi) bu nedenle de turizm sektöru bu plan süresince önemli bir duraklama dönemine girmiştir.⁴³

Dördüncü Beş Yıllık Kalkınma Planının hedefler kısmının son maddesinde; 4. Plan döneminde konaklama tesisleri yatırımlarının turizmde öncelikli yörelerde yoğunlaştırılması ve kitle turizmi gereklerine uygun tesisler kurulması esas alınmıştır. Bu dönemde fiziksel planlama çalışmaları ile birlikte bu çalışmaların istenilen yönde ve sürede sonuçlanmasını da sağlamak üzere “Organze” Turizm Bölgelerinin” geliştirilmesine başlanacaktır⁴⁴. Denilmektedir.

Her dört kalkınma planı farklı açılardan incelendiğinde anlaşılıyor ki ilkelere istikrar, devamlılık ya da bütünlük görmek mümkün değildir. “Ancak İkinci Plandan itibaren başlayan kitle turizmi ilkesi ve Dördüncü ve Beşinci Beş Yıllık Kalkınma Planlarında da benimsenen ferdi turizm ve kitle turizmi bir arada değerlendirilecektir; ilkesi ile, turizm yatırım ve işletmeciliğinde özel kesim esas olacak, kamu sektörü gelişme hızının gerektirdiği temel altyapı hizmetlerini geliştirecek, ilkesinin değişmediği anlaşılmaktadır.⁴⁵

Altıncı Beş Yıllık Kalkınma Planında, turizme daha çok önem verildiği anlaşılmaktadır. Alternatif turizm çeşitlerinin geliştirilmesinin desteklenmesi, yerli seyahat acentaları, tur operatörlüğü ve konaklama kapasitesinin geliştirilmesine çalışılmaktadır.

Altıncı plan döneminde olumlu gelişmelere karşın, Akdeniz çanağındaki ülkelerle kıyaslandığında yatak kapasitesi, teknik altyapı (Kanalizasyon, su, yol, çöp toplama ve imha, arıtma) tanıtım ve pazarlama, turizm eğitimi, ulaştırma (hava, deniz ve kara taşımacılığı), tur operatörlüğü, seyahat acentalığı gibi önemli konularda yetersizliklerin sürdüğü görülmektedir. Altyapının finansmanına mahalli idarelerin ve kullanıcıların etkin olarak katılımın sağlanamaması ve kamu finansman imkanlarının kısıtlı olması nedenleriyle Akdeniz- Ege turizm altyapısı ve kıyı yönetimi (ATAK) projesi programlanan şekilde yürümektedir. Diğer taraftan yat limanlarının

⁴³ İbid, s.40.

⁴⁴ Resmi Gazete ,12.12.1978 Tarih, M16478 Sayılı; s:299.

⁴⁵ DİNÇER, s:108.

yetersizliği ve inşaatlarının kaynak sorunu nedeniyle uzun sürmesi sektörü olumsuz yönde etkilemektedir.⁴⁶

Yedinci Beş Yıllık Kalkınma Planı, turizm çeşitliliğine ve tanıtım, pazarlama çalışmalarına önem verilmesi gerektiğini vurgulamıştır. Yatak kapasitesinin arttırılması yoluyla, kitle turizminin herşeyden önce geldiği dönemin geride kaldığına ve turizmde sürdürülebilirlik kavramının anlaşıldığına dair turizm sektörünün diğer sorunlarına yönelik politika önerileri taşıması bakımından da önemlidir.

Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planı ilke ve politikaları: 05.07.2000 Tarih, 24100 M sayılı Resmi gazetede; Amaçlar, İlkeler ve Politikalar aşağıdaki gibi belirtilmiştir.

- Turizm, ülkemiz için dış pazarlarda rekabet gücü en yüksek sektörlerden birisidir. Öncelikle turizm sektörünün direncini artırıcı önlemler alınarak; kriz dönemlerinde ayakta kalabilen, kendi kaynağını yaratabilen ve öz-denetim yapabilen sağlıklı bir yapıya kavuşturulması sağlanacaktır.

- Değişen tüketici tercihlerini dikkate alarak geliştirilecek yeni alanlarla turizm mevsiminin yılın tamamına ve turizmin, potansiyeli olan ancak bugüne kadar yeterince ele alınmamış bölgelere yayılmasına yönelik tedbirler alınacaktır.

- Dünya turizm gelirlerinden alınan pay arttırılacaktır. 2005 yılında turizm gelirlerinin 11,6 milyar dolara ulaşması beklenmektedir.

- Türkiye'ye gelecek turist ve ziyaretçi sayısının sekizinci Plan dönemi sonunda 13,6 milyon kişiye, yurtdışına çıkacak vatandaş sayısının ise 8,5 milyon kişiye ulaşacağı tahmin edilmektedir.

- Turizm Bakanlığından belgeli konaklama tesisleri ve belediye belgeli yatak kapasitesinin Sekizinci Plan dönemi sonunda 751 bin olması, inşa halindeki ve proje aşamasındaki tesislerin tamamlanmasının yanı sıra kamu kampları ve ikinci

⁴⁶Resmi Gazete, 25.07.1995 tarih, 22354 M sayılı, s:135.

konutlardaki turizme açılan yataklarla birlikte, toplam yatak kapasitesinin 1,2 milyona ulaşması beklenmektedir.

- Akdeniz-Ege Turizm Altyapısı ve Kıyı Yönetimi (ATAK) Projesi kapsamına girebilecek projelerin yürütülmesinde, idari ve mali sorunların çözümlenmesi ve Hazine garantisine gerek duyulmayacak bir model çerçevesinde proje uygulamasının hızlandırılması sağlanacaktır.

- Turizm eğitimi ve kalitesinde standardizasyonu, verimlilik ve iş kalitesinin gelişmesini ve istihdam için gerekli beceri düzeylerinin belirlenmesini sağlayacak belgelendirme sistemi getirilecektir.

- AB'nin tek pazar uygulamasının beraberinde getireceği muhtemel talep azalması ve diğer konjonktürel dalgalanmalara karşı sektörün gücünü artırmak üzere, dış pazarlarda optimum talep dağılımı yaratılacaktır.

- Turizmin mevsimlik ve coğrafi dağılımını iyileştirmek ve dış pazarlarda değişen tüketici tercihleri de dikkate alınarak yeni potansiyel alanlar yaratmak amacıyla golf, kış, dağ, termal, sağlık, yat, kongre turizmi ve ekoturizm ile ilgili yönlendirme faaliyetleri sürdürülecektir.

Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planı, turizm çeşitliliğine ve tanıtım, pazarlama çalışmalarına önem verilmesi gerektiğini vurgulamıştır.

Türkiye'ye gelecek turist ve ziyaretçi sayısının sekizinci Plan dönemi sonunda 13,6 milyon kişiye, yurtdışına çıkacak vatandaş sayısının ise 8,5 milyon kişiye ulaşacağı tahmin edilmekteyken, “2004 yılında ülkemize gelen toplam yabancı sayısı 17.517.610 olup, yurtdışına çıkan vatandaş sayısı 7.299.509’dur.”⁴⁷ Sekizinci plan dönemi bitmeden gelen turist sayısı beklenenin üstünde seyretmiştir.

Türk turizmi için 1980 yılı bir dönüm noktasıdır.“Türkiye diğer tüm Kuzey Akdeniz ülkelerine kıyasla turizm endüstrisinin sorun ve nimetleriyle çok geç tanışmıştır. Bir açık müze olduğu tüm dünyada kabul gören Anadolu’nun tarihi ve

⁴⁷ <http://www.turizm.gov.tr> 31/05/2005; Resmi gazete, 05.07.2000 Tarih, 24100 M sayılı.

kültürel zenginliği, stratejik konumu, iklimi, doğal çevresi ve nihayet genç nüfusunun ferdi ve toplumsal olarak gönül cömertliğine rağmen, 80'li yılların başına kadar turizm endüstrisi hak ettiği düzeyde önemsenmemiştir. Planlı kalkınma dönemi içinde yadsınmıştır.⁴⁸

1980 sonrası turizmde büyük gelişmeler yaşanmış, gelen turist sayısı artmış, buna bağlı olarak ta turizm geliri artmıştır. Özellikle 1982 yılında çıkan kanunla turizmde önemli adımlar atılmıştır. 1980 yılından sonra turizmle ilgili alınan kararlar içinde en önemli olanı 2634 sayılı turizm teşvik kanunudur. 2634 sayılı Turizm Teşvik Kanunu 16.03.1982 tarih, 17635 sayılı resmi gazetede yayınlanarak yürürlüğe girmiştir. 2634 sayılı Turizmi Teşvik kanunu turizm sektörüne büyük destek sağlamıştır. Bu yasayla turizm yatırımlarına özellikle yatak kapasitelerinin arttırılmasına yönelik teşvikler verilmiştir.

Tablo 2.2.'de gözüktüğü gibi ; 1963 yılında 198.841 yabancı Türkiye'yi ziyaret etmiş, 2003 yılında yabancı ziyaretçi sayısı 15.000.000'a yaklaşmıştır. (2003 yılı turist sayısı 14.029.558) gelen turist ile yurt dışına çıkan vatandaş sayısı karşılaştırıldığında, gelen turist sayısı yurt dışına çıkan vatandaş sayısını üçe katlamaktadır. Gelişmiş ülkelerin turist sayısı incelendiğinde bu ülkelerde çıkan vatandaş sayısı gelen yabancı sayısından fazladır. Bu durum Türkiye'de uygulanan turizm politikasından kaynaklanmaktadır. Turizm gelirini arttırmak için uygulanan turizm teşvik politikaları, yurt dışına seyahate çıkan vatandaş için uygulanmamaktadır. Oysa turizm, seyahate çıkan insanların rahatlaması ve dinlenmesidir.

⁴⁸KÖLETAVİTOĞLU Tefik, Sektör Devlet İlişkileri açısından Turizmin Dünü-Bugünü Yarını, TÜSİAD Derneği Yayın Organı, **Görüş :Temmuz, Ağustos 1998**, İstanbul, sayı:36, s:46.

Tablo 2.2
Turizm Gelir-Gider Dengesi ve Ortalama Harcama (1963-2003)

YIL	GELİR (1000\$)	YABANCI		YABANCI		VATANDAŞ		DENGE	
		GELEN YABANCI SAYISI	GELEN YABANCI DEĞİŞİM %	BAŞINA ORTALAMA HARCAMA (\$)	GİDER (1000\$)	ÇIKAN VATANDAŞ SAYISI	ÇIKAN VATAND. DEĞİŞİM %		BAŞINA ORTAL. HARC. (\$)
1963	7.659	198.841		38,5	20.511	41.833		490,3	-12.852
1964	8.317	229.347	15,3	36,3	21.807	113.083	170,3	192,8	-13.490
1965	13.758	361.758	57,7	38	24.310	186.520	64,9	130,3	-10.552
1966	12.134	440.534	21,8	27,5	26.329	155.293	-16,7	169,5	-14.195
1967	13.219	574.055	30,3	23	26.813	130.140	-16,2	206	-13.594
1968	24.082	602.996	5	39,9	33.409	186.449	43,3	179,2	-9.327
1969	36.573	694.229	15,1	52,7	42.231	270.417	45	156,2	-5.658
1970	51.597	724.784	4,4	71,2	47.738	515.992	90,8	92,5	3.859
1971	62.857	926.019	27,8	67,9	42.192	719.668	39,5	58,6	20.665
1972	103.731	1.034.955	11,8	100,2	59.320	904.605	25,7	65,6	44.411
1973	171.477	1.341.527	29,6	127,8	93.013	1.004.821	11,1	92,6	78.464
1974	193.684	1.110.298	-17,2	174,4	151.797	1.186.228	18,1	128	41.887
1975	200.861	1.540.904	38,8	130,4	154.954	1.397.425	17,8	110,9	45.907
1976	180.456	1.675.846	8,8	107,7	207.893	1.412.391	1,1	147,2	-27.437
1977	204.877	1.661.416	-0,9	123,3	268.528	1.545.804	9,4	173,7	-63.651
1978	230.398	1.644.177	-1	140,1	102.476	1.498.345	-3,1	68,4	127.922
1979	280.727	1.523.658	-7,3	184,2	95.070	1.534.872	2,4	61,9	185.657
1980	326.654	1.288.060	-15,5	253,6	114.738	1.794.808	16,9	63,9	211.916
1981	381.268	1.405.311	9,1	271,3	103.313	1.783.891	-0,6	57,9	277.955
1982	370.320	1.391.717	-1	266,1	108.919	1.899.377	6,5	57,3	261.401
1983	411.088	1.625.099	16,8	253	127.337	1.998.162	5,2	63,7	283.751
1984	840.000	2.117.094	30,3	396,8	276.806	2.071.189	3,7	133,6	563.194
1985	1.482.000	2.614.924	23,5	566,7	323.600	1.806.163	-12,8	179,2	1.158.400
1986	1.215.000	2.391.085	-8,6	508,1	313.570	1.622.237	-10,2	193,3	901.430
1987	1.721.117	2.855.546	19,4	562,7	447.739	1.921.681	18,5	233	1.273.378
1988	2.355.295	4.172.727	46,1	567,5	357.966	2.114.780	10	169,3	1.997.329
1989	2.556.529	4.459.151	6,9	570,3	565.000	2.464.318	16,5	229,3	1.991.529
1990	3.225.000	5.389.308	20,9	621,3	520.000	2.917.118	18,4	178,3	2.705.000
1991	2.654.000	5.517.897	2,4	519,7	592.000	2.770.758	-5	213,7	2.062.000
1992	3.639.000	7.076.096	28,2	533	776.000	2.997.318	8,2	258,9	2.863.000
1993	3.959.000	6.500.638	-8,1	668,1	934.000	3.311.313	10,5	282,1	3.025.000
1994	4.321.000	6.670.618	2,6	674	866.000	3.446.618	4,1	251,3	3.455.000
1995	4.957.000	7.726.886	15,8	684	912.000	3.981.391	15,5	229,1	4.045.000
1996	5.962.100	8.614.085	11,5	748	1.265.000	4.260.701	7	296,9	4.697.100
1997	8.088.549	9.689.004	12,5	876	1.716.000	4.632.876	8,7	370,4	6.372.549
1998	7.808.940	9.752.697	0,7	879,5	1.753.900	4.601.349	-0,7	381,2	6.055.040
1999	5.203.000	7.487.285	-23,2	736	1.471.000	4.758.211	3,4	309,1	3.732.000
2000	7.636.000	10.428.153	39,3	764,3	1.711.000	5.284.336	11,1	323,8	5.925.000
2001	8.932.012	11.618.969	11,4	717,5	1.738.000	4.856.143	-8,1	357,9	7.194.012
2002	11.900.900	13.256.028	14,1	697,3	1.880.000	5.131.071	5,7	366,4	10.020.900
2003	13.203.100	14.029.558	5,8	702,5	2.113.300	5.928.454	15,5	356,5	11.089.800

Kaynak :1963-2001 Yılları T.C. Turizm Bakanlığı Yatırımlar Genel Müdürlüğü, Turizm İstatistikleri, 2001,s.116; 2002-2003 yılları <http://www.kultur.gov.tr>. 02.06.2005

Türkiye, 1980’li yılların ikinci yarısından başlayarak, hızlı bir hamle ile dünyaca tanınan ve bilinen bir tatil ve gezi ülkesi durumuna gelmiştir. 1995- 1998 yıllarını kapsayan dönemde Türk turizminin uluslararası turizm geliri içindeki payı yüzde 1 ,4’ten yüzde 1 ,6’ya; yabancı turist sayısı 7,7 milyondan 9,7 milyona

yükselmiştir. 1995-1998 döneminde ülkemizde turist sayısının yüzde 26,2, turizm gelirlerinin ise yüzde 45 arttığı görülmektedir.⁴⁹ 1998 yılında ülkemize gelen turist sayısı 9,7 milyon kişi, turizm geliri ise 7,8 milyar dolar olarak gerçekleşmiştir. 1999 yılında ülkemize 7,8 milyon turist gelmiş ve turizm gelirleri bir önceki yıla göre azalarak 5,2 milyar dolar olarak gerçekleşmiştir. 2000 yılında ülkemize gelen turist sayısı 10,4 milyon kişiye, turizm geliri ise 7,6 milyar dolara yükselmiştir.

1998 ve 1999 yıllarında bir gerileme söz konusudur. Bunun nedeni, ülkede son yıllarda yaşanan terör olgusunun belirgin bir rol oynaması, yaşanan deprem felaketi, dünya ülkelerinde kapitalizmin durgunluk sürecinde bulunması, İspanya, Yunanistan, Portekiz gibi ülkelerin fiyatlarda önemli oranda dampinge gitmesi ve Türkiye'nin sezonluk turizm anlayışından 12 ay turizm stratejisi anlayışına geçememesi etkin bir rol oynamıştır.⁵⁰

Türkiye'deki turizm geliri ve turizm gideri karşılaştırıldığında; turizm geliri turizm giderinden çok fazladır. Türkiye'nin turizm geliri 1963 Yılında 7.659. bin dolar iken 2001 yılında 8.932.012 bin dolar olmuştur. Turizm geliri 1963 yılında 20.511 bin dolar iken turizm gideri 1.738.000 bin dolar olmuştur. 1963 yılında turizm geliri turizm giderinden az olmuştur. Yine turizm dengesi 1963'te -12.582 bin dolar iken zamanla turizm gelirinin daha fazla artması ile denge değişmiş, 2001 yılında +7.194.012 bin dolar olmuştur.

Dünya genelinde her ülke, uluslararası turist akımlarından daha fazla pay alabilmek için bir taraftan yeni çekicilikler geliştirmek, tanıtım, reklam, avantajlı döviz kuru ve diğer parasal destekler gibi araçlarla ülkeye daha fazla turist gelmesini aktif bir biçimde özendirirken; diğer taraftan pek çok ülke de vatandaşlarını ülkede tutabilmek için tanıtım-reklam, döviz kısıtlaması, çıkış vergisi gibi önlemlerle yurtdışına çıkışları azaltmaya ve minimum bir düzeyde tutmaya gayret etmektedirler. Bu çabalar; yerli turistlerin yurtdışına gitmek yerine, yerli ürün satın almalarını sağlamakta ve bu durum da bir çeşit ithal-ikamesi yaratmaktadır. Ayrıca, dış ekonomik ilişkilerde uluslararası rekabetin şiddeti göz önüne alındığında; Ev sahibi ülke tarafından uygulanan bu tür

⁴⁹ DPT 697 Karar No'lu, **Uzun vadeli Strateji ve Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planı**, 2001-2005, Haziran 2000, s:166.

⁵⁰ ÇİMAT- BAHAR, s:2.

döviz girişlerini arttırıcı ve çıkışlarını azaltıcı önlemlerin, turist gönderen ve rakip ülkeler tarafından misilleme ile karşılık görmesi riski her zaman olasıdır

Yukarıda sözünü ettiğimiz çabaların temel nedeni, ülkelerin turizm gelirlerini arttırıp, turizm giderlerini kısarak ödemeler bilançosu açıklarını azaltmaktır. Türkiye'de ise 1980 sonrası konvertibiliteye geçiş, döviz alım-satımının serbest olması ve yurtdışına çıkışı kısıtlayan önlemlerin kaldırılmasına karşılık; turizm giderleri turizm gelirlerinden düşük bir hızda artmıştır. Günümüz Türkiye'sinde yurtdışına çıkış için kısıtlamaların bulunmamasına rağmen; kişi başına gelirin göreceli olarak düşük olması ve uygulanan döviz kuru politikası sonucu, yurtdışına çıkan vatandaş sayısı ve turizm giderleri önemli boyutlara ulaşamamıştır

Türkiye'de turizm giderindeki artış, turizm gelirindeki artışın çok gerisinde kalmıştır. Bu ilk bakışta Türkiye'nin lehine gibi gözüküyor ise de, daha çok ülke insanların turizmden faydalanamadığını göstermektedir. Bunun en önemli sebebi ekonomiktir. Adaletsiz gelir dağılımı , milli gelirin düşük olması, eğitim seviyesinin düşük olması, seyahat bilincinin oluşmamış olması bütün bunlar Turizme katılımı yönlendiren etkenlerdir. Oysa gelişmiş ülkelerin bilançolarında turizm harcamaları önemli yer tutmaktadır. Gelişmişlikle turizm harcaması doğru orantılıdır.

Ülkemize gelen turist sayısı, ülkemiz dışına çıkan vatandaş sayısından ve turizm geliri, turizm giderinden daha fazladır. Ancak; Ülkemiz, 2002 yılı istatistiklerinde en çok turist çeken ülkeler arasında %1,82 payla 16. sırada, turizmde en çok kazanan ülkeler arasında %1,90 payla 12. sırada yer almaktadır.

Türkiye diğer Akdeniz Ülkeleri ile karşılaştırıldığında, turizmde kısa zamanda çok önemli adımlar atmıştır. Sektöre kendisinden 30 yıl önce girmiş olan Fransa, İspanya, Yunanistan'dan özellikle son 5 yıl içinde daha büyük bir büyüme kaydetmiştir. 25 yıl içinde turist sayısı Türkiye de % 750 artarken bu oran Yunanistan da % 270 Fransa da % 50 olarak gerçekleşmiştir. Türkiye, hızlı büyüme potansiyeli sayesinde kendisinden 30 yıl önce yola çıkmış ülkeler ile arasındaki farkı büyük ölçüde

kapatmıştır. Türkiye, turizmden 10 milyar dolar düzeyinde gelir elde ederken, Fransa'nın aynı dönemde turizm geliri 30 milyar dolara ulaşmıştır.⁵¹

Türkiye'nin uluslararası turizm pastasından hakkettiği geliri alamadığını söyleyebiliriz. Yine de Türkiye, şu an itibariyle dünya turizminde ilk yirmi ülke arasına girebilmektedir. Eğer gerekli atılımlar sağlanırsa önümüzdeki yıllarda beş-altı basamak yukarı çıkması mümkündür. Tablo 1.6'da gözüktüğü gibi Türkiye, 2020 yılında dünya sıralamasında ilk on arasına giremeyecektir. İlk on arasına girecek ülkeler sırasıyla şöyledir; Çin, ABD, Fransa, İspanya, Hong-Kong, İtalya, İngiltere, Meksika, Rusya ve Çek Cumhuriyetidir. Bu durum bize, önümüzdeki yıllarda da Avrupa ülkelerinin uluslararası turizm pastasından önemli pay almaya devam edeceğini göstermektedir

Dünya Turizm Örgütü'nün (WTO) yaptığı tahminlere göre, Türkiye turizmi 1995 yılından 2020 yılına kadar ortalama yüzde 5,5 oranında büyüyecek. Bu büyüme oranı Avrupa ülkeleri arasında en yüksek 4. Büyüme oranıdır.⁵²

2.3. Türkiye'nin Uluslararası Turizm İçindeki Payı

Sanayi gelişmesi ile oluşan şehirleşme, yaşam koşullarındaki olumsuzluklar ve diğer olumsuzluklar kentten doğal ortamlara kaçışı gerektirmiştir. Yine sanayinin ve teknolojinin gelişmesi ile refah seviyesinin yükselmesi, kişi başına düşen gelirin artması, bununla beraber kullanılabilir boş zamanın artması insanları gezmeye, eğlenmeye, dinlenmeye, kültürlerini genişletmeye itmektedir.

Türkiye'nin 2001 yılı itibariyle dünya turizm pastasındaki payı % 1,7'dir. Türkiye pazar payını % 2,5'e çıkardığında, 2010 yılı rakamları 25 milyon turist ve 25 milyar dolar gelir, 2020 rakamları ise 40 milyon turist ve 50 milyar dolar gelir olacaktır. Bunlar Türk turizmi için minimum hedefler olarak kabul edilmelidir. Zira, geride bıraktığımız yüzyılın son 10 yılında dünya turizm gelirleri yılda ortalama % 6,6

⁵¹ Turizm Gazetesi: <http://www.turizmgaetesesi.com> , 18.05.2004.

⁵² Marmaris Guide, <http://marmarisguide.com>, 04.05.2005.

artarken, Türk turizmi gelirini yılda ortalama % 12,2 artırarak dünya ortalamasını ikiye katlamıştır.⁵³

Tablo 2.3
Türkiye'nin Uluslararası Turizm İçindeki Payı

Yıllar	Uluslararası	Türkiye'nin konumu		Uluslararası	Türkiye'nin konumu	
	turist sayısı (Milyon) kişi	Gelen yabancı sayısı	%	turizm gelirleri (Milyar ABD doları)	Turizm gelirleri (Milyon ABD doları)	%
1980	277	1,288,060	0,46	102	326	0,31
1985	330	2,614,924	0,79	116	1,482	1,20
1990	455	5,389,308	1,10	255	3,225	1,20
1991	463	5,517,897	1,20	361	2,654	0,73
1992	503	7,076,096	1,40	305	3,639	1,10
1993	512	6,500,638	1,20	307	3,959	1,20
1994	533	6,670,618	1,20	338	4,321	1,20
1995	581	7,726,886	1,30	380	4,957	1,30
1996	592	8,614,085	1,30	425	5,962	1,40

Kaynak : Tarhan, Cem, Tourism Policy, Ankara-1997, s.179

Tablo 2.3'te gözüktüğü gibi; 1980 yılında uluslararası turist sayısı 277 milyon iken, Türkiye'nin payı %0,46 ve turist sayısı 1,288,060 olmuştur. Yıllar itibariyle uluslararası turist sayısı sürekli artarak 1996 yılında 592 milyon seviyesine yükselmiştir. Türkiye'nin payı ise dünya ortalamasının üstünde artarak, %1,3 düzeyine yükselmiştir. Uluslararası turist varışları bakımından yüzde oranında dünya ortalamasının üstünde yer almıştır.

Uluslararası turizm gelirleri açısından Türkiye'nin payına bakacak olursak; 1980 yılında 102 milyar dolar olan toplam uluslararası turizm gelirleri içinde Türkiye'nin payı, 326 milyon dolar ile %0,31 olmuştur. 1996 yılında 425 milyar dolar olan uluslararası turizm gelirleri içinde Türkiye'nin payı 5,962 milyon dolar ile %1,4 düzeyinde gerçekleşmiştir.

⁵³ KORUYAN Nedret, **21. Yüzyıl Başında Dünya ve Türk Turizmi** , 6. Bilkent Turizm Forumu, 21 Mart 2002, Ankara , <http://www.satm.bilkent.edu.tr>. 18.05.2004.

Tablo 2.4
Bazı Ülkelerin Turizm Geliri (1982-2002)

ÜLKELER	1982	2002	2002/1982
	Milyon Dolar	Milyon Dolar	
İTALYA	8.338,4	26.915,0	3,23
İSPANYA	7.127,7	33.609,0	4,72
FRANSA	6.990,6	32.329,0	4,62
İNGİLTERE	5.539,9	17.591,0	3,18
ALMANYA	5.396,4	19.158,0	3,55
AVUSTURYA	5.014,1	11.238,0	2,24
YUNANİSTAN	1.525,5	9.741,0	6,39
TÜRKİYE	370,0	9.700,0	26,22

Kaynak: 1982 verileri Erol ZEYTİNOĞLU ve Necla PUR Turizmin Türk Ekonomisindeki Yeri; 2002 yılı verileri <http://tursab.org.tr>

Tablo 2.4'te gözüktüğü üzere; Turizm 1982 yılında Türkiye gibi birer Akdeniz ülkesi olan ve Türkiye ile hemen hemen benzeri bir potansiyele sahip olan ülkelere Fransa 6.990 milyon dolar, İspanya 7.172 milyon dolar, İtalya 8.338 milyon dolar, Avusturya 5.014 milyon dolar, İngiltere 5.539 milyon dolar ve Almanya 5.396 milyon dolar ve hatta Yunanistan 1.525 milyon dolar döviz geliri sağlarken, Türkiye ancak 370 milyon dolar döviz sağlayabilmiştir. “Türkiye ile coğrafi yönden aynı bölgede bulunan ülkeler başta olmak üzere, bazı Avrupa ülkelerinin 1982 yılında turizmden sağladıkları döviz gelirleri, Türkiye ile karşılaştırılamayacak bir büyüklüktedir. Nitekim, dünya dış turizm gelirleri içinde Türkiye'nin payı binde 3,5 ve uluslararası turizme katılanlar içinde ki payı ise binde 3,9 gibi çok küçük bir orandadır.”⁵⁴ Tablo 1.5'te görüldüğü gibi; 2002 yılında dünya dış turizm gelirleri içinde Türkiye'nin payı % 1,90 ile 12. sırada, uluslararası turizme katılanlar içindeki payı ise %1,82 olup, 16. sırada yer almaktadır.

Türkiye'nin 20 yıl içindeki turizm gelirindeki artışına bakıldığında Türkiye; turizm gelirini 26,22 katına çıkararak, tablo 2.4'teki diğer ülkelere çok fazla yol katetmiştir. Ancak yine de Türkiye hak ettiği yerde değildir.

⁵⁴ ZEYTİNOĞLU- PUR, s.30.

Her ne kadar son yıllarda turizm konusunda küçümsenemeyecek çabalar gösterilmiş ve bu çabalar sonunda Türkiye'nin turizm sektörü çok olumlu ve çok belirgin bir büyüme sürecine girmişse de, Türkiye'ye gelen turist sayısı ile bu turistlerden elde edilen döviz gelirin, Türkiye'nin sahip olduğu turizm potansiyeline ve özellikle benzer özelliğe sahip diğer ülkelere göre olması gereken bir düzeyin çok altında gerçekleşebildiğini söylemek kaçınılmaz bir zorunluluktur.⁵⁵

Avrupa'daki ekonomik kriz, SARS gibi nedenler özelde Alman ve genelde Avrupalı turist sayısını çok azaltmıştır. Ülkemizde doğal, kültürel ve tarihi kaynakların zenginliği turizmin sağlıklı gelişebilmesinde büyük bir potansiyel sunmaktadır. Ancak asıl önemlisi bu kaynakların işlenerek turistler için çekim öğelerine dönüştürülmesi, çekiciliklerinin ortaya çıkarılması ve en iyi biçimde sunulabilmesidir. Dünyanın tarihsel doğal konum ve biyo-çeşitlilik açısından bu denli elverişli bir bölgesinde, mevcut turizm potansiyelini son derece yetersiz değerlendirilebilmesi, sadece yaz sezonuna sıkıştırılması ve her türlü krizden çok yoğun etkilenilmesi turizm politikalarının ciddi olarak gözden geçirilmesini gerektirmektedir.⁵⁶

2.4. Türk Turizminin Özellikleri

En çok turizme katılan ve en çok turist gönderen bölge Avrupa'dır. Türkiye'ye en çok turist OECD Ülkelerinden gelmektedir. Türkiye'ye en çok turist gönderen ülke Almanya'dır. Türkiye'ye gelen turistler en çok kıyı bölgelerini tercih etmekte, dolayısıyla yaz mevsiminde gelmektedir.

⁵⁵ibid, ss. 29-30.

⁵⁶ <http://www.turizm gazetesi.com>. 18.05.2004.

Tablo 2.5**Türkiye'ye Gelen Turistlerin Dünyadaki Bölgelere Göre Dağılımı**

Bölgeler	2001	%	2002	%	2003	%
AB (*)	6.647.572	57,2	7.708.451	58,2	7.738.095	55,2
OECD	7.803.686	67,2	8.719.600	65,8	8.674.990	61,8
Doğu Avrupa	2.538.708	21,9	3.153.789	23,8	3.796.225	27,1
Asya	1.042.041	9	1.160.204	8,8	1.335.742	9,5
Afrika	179.553	1,6	185.582	1,4	181.653	1,3
Diğer	11.670	0,1	11.019	0,1	13.960	0,1
Toplam	11.618.969	100	13.256.028	100	14.029.558	100

(*) AB verileri OECD rakamları içindedir.

Kaynak : Kültür ve Turizm Bakanlığı <http://www.kultur.gov.tr>. 24.05.2004

Tablo 2.5'te gözüktüğü üzere Türkiye'ye gelen turistlerin Dünyadaki bölgelere göre dağılımına bakıldığında, OECD ülkeleri ülkemize en çok turist gönderen ülkelerdir. OECD ülkelerinden gelenlerin sayısı; 2001 yılında 7.803.686 turist sayısı ile gelen turistlerin %67,2'sine sahiptir. 2002 yılında turist sayısı 8.719.600 sayı ile %65,8 oranında olmuştur. 2003 yılında 8.674.990 sayı ile artış oranı %61,8'e düşmüştür. OECD ülkelerinden gelen turist sayısındaki artış oranında düşme olduğu gözlenmektedir. Doğu Avrupa ülkeleri ise 2001 yılında %21,9 iken 2002 yılında %23,8'e, 2003 yılında %27,1'e yükselmiştir.

2004 Ocak-Aralık aylarında ülkemizi ziyaret eden yabancı sayısı, geçen yılın aynı aylarına göre % 24,86 artarak 7 517 610 olmuştur. OECD ülkelerinden gelen ziyaretçi sayısında % 24,57 artış olmuştur. Doğu Avrupa'dan gelen ziyaretçi sayısında ise % 27,40 artış kaydedilirken, ülkemize gelen yabancıların % 61,19 'u (10 806 760) OECD, % 27,61 'i (4 836 286) Doğu Avrupa ülkelerindedir. 2004 yılının oniki ayında toplam 7 299 509 vatandaşımız yurt dışına çıkmıştır⁵⁷

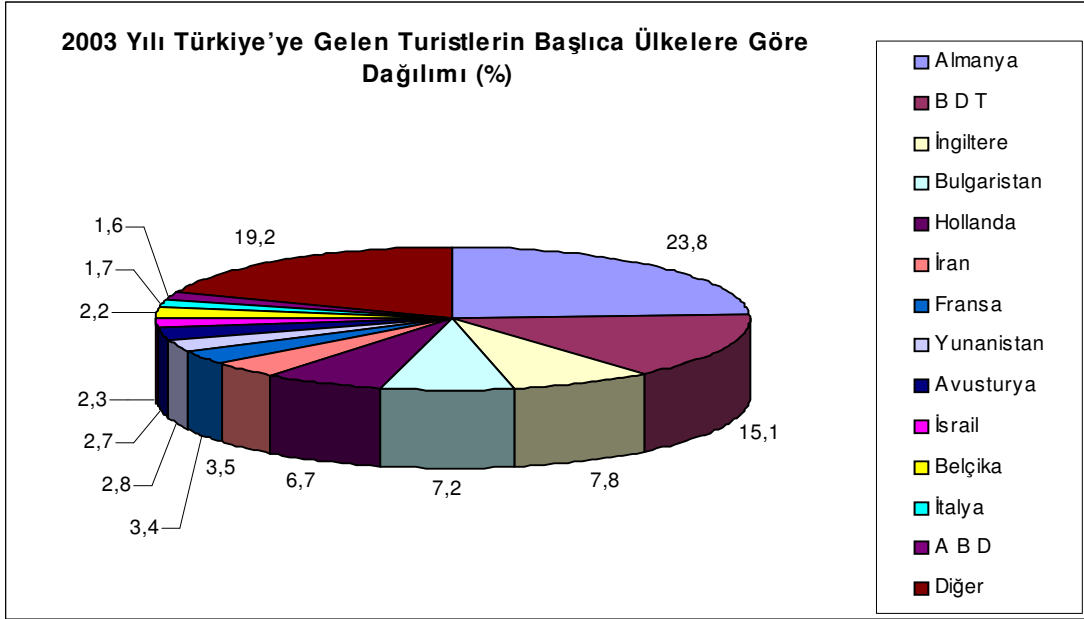
⁵⁷Kültür ve Turizm Bakanlığı: <http://www.kultur.gov.tr>, 27.05.2005.

Tablo 2.6
Türkiye'ye Gelen Turistlerin Başlıca Ülkelere Göre Dağılımı

	2001	%	2002	%	2003	%
Almanya	2.884.051	24,8	3.481.671	26,3	3.332.451	23,8
B D T	1.430.039	12,3	1.661.079	12,5	2.121.254	15,1
İngiltere	845.536	7,3	1.037.507	7,8	1.091.404	7,8
Bulgaristan	540.452	4,7	834.073	6,3	1.006.612	7,2
Hollanda	632.975	5,5	873.278	6,6	940.098	6,7
İran	327.146	2,8	432.282	3,3	497.282	3,5
Fransa	524.170	4,5	522.740	3,9	470.582	3,4
Yunanistan	197.258	1,7	280.033	2,1	393.517	2,8
Avusturya	360.363	3,1	377.036	2,8	379.830	2,7
İsrail	310.604	2,7	270.263	2	321.152	2,3
Belçika	310.296	2,7	313.585	2,4	308.118	2,2
İtalya	315.286	2,7	210.657	1,6	236.931	1,7
A B D	429.563	3,7	247.629	1,9	222.918	1,6
Diğer	2.511.230	21,5	2.714.195	20,5	2.707.409	19,2
Toplam	11.618.969	100	13.256.028	100	14.029.558	100

Kaynak : Kültür ve Turizm Bakanlığı. <http://www.kultur.gov.tr>. 24.05.2004

Tablo 2.6'de 2001-2002-2003 yıllarında Türkiye'ye en fazla turist gönderen ülkeler yer almaktadır. Turistlerin ¼'ü Almanya'dan gelmektedir. Almanya ülkemize turist gönderen ülkeler arasında ilk sırada yer almaktadır. Almanya, İngiltere, Rusya, ABD, Fransa ve Bulgaristan Türkiye'nin müşteri portföyünü oluşturan belli başlı ülkelerdir.

Grafik 2.1: 2003 Yılı Türkiye'ye Gelen Turistlerin Başlıca Ülkelere Göre Dağılımı

11 Eylül terör olayları Amerika Birleşik Devletleri, Japonya, Kanada, Avusturya gibi ülkelerden turist gelişini olumsuz etkilerken, Arap ülkeleri ve İran'dan evvelce batı ülkelerine giden turistlerin Türkiye'ye yönelmesini teşvik etmiştir.⁵⁸

2002 yılında İngiltere 1.037.507 ziyaretçi ile %7,8 artışla ikinci sırada yer alırken, Rusya federasyonu 946.511 ziyaretçi ile üçüncü sıradadır.⁵⁹ Rus federasyonunu; Hollanda, Bulgaristan, Fransa, İran, Avusturya, Belçika ve Yunanistan takip etmektedir.

Grafik 2.1'de pastanın en büyük dilimi olan %23,8'i Almanya'ya aittir. 2003 yılında 1.187.751 ziyaretçi ile (%9,46) Rusya Federasyonu ikinci sırada⁶⁰ % 9,3 oranla İngiltere üçüncü sırayı almaktadır. İngiltere'yi Bulgaristan, Hollanda İran, Fransa, Yunanistan, Avusturya, İsrail, Belçika takip etmektedir.

2004 yılı oniki ayında ülkemize en çok ziyaretçi gönderen ülke sıralamasında Almanya % 22,74 (3 983 939) ile birinci, Rusya Federasyonu % 9,16 (1 605 259) ile ikinci, İngiltere % 7,92 (1 387 817) ile üçüncü sıradadır. İngiltere'yi Bulgaristan,

⁵⁸ Ekonomik Rapor, **2002 Yılı Ortalamalarında Türkiye Ekonomisi**, İstanbul Ticaret Odası, Yayın No. 2002-53/İssn 1300-3704, İstanbul, 2002, s.129.

⁵⁹ Dünya turizm hareketi, <http://izto.org.tr>, 27.05.2004.

⁶⁰ İbid.

Hollanda, İnan, Fransa, Yunanistan, Avusturya, Belçika, Azerbaycan, İtalya, İsrail, Ukrayna ve A.B.D izlemektedir.⁶¹

Türkiye'ye gelen ziyaretçiler (%75'i) çoğunlukla hava yolunu kullanmaktadır. Kara yolunu genelde komşu ülkelerden gelen ziyaretçiler kullanmaktadır. Deniz yoluyla ile (İtalya üzerinden) gelen turist sayısı oldukça azdır (%5-10 arası) Demir yolunu kullananların sayısıysa %1'in altındadır.

Turizmin gelişmesinde diğler temel bir unsur olan ulaşım koşulları bakımından Türkiye'de yakın yıllarda gelişmeler ve değışimler gözlenmektedir. Birincisi, iletişim artmıştır; dünyanın daha çok yeriyle hava yolu bağlantısı kurulurken, yeni teknolojilerle rezervasyon kolaylıkları her yere uygulanabilmektedir. Fakat, ulaşım ile ilgili gelişmeler her sektörde aynı derecede değıldir.⁶²

Türkiye'ye gelen turistler en çok Temmuz ve Ağustos aylarında ülkemizi ziyaret etmektedir. Turistlerin en az ülkemizi ziyaret ettiğı aylar Ocak ve şubat aylarıdır. Ülkemizde turizm sezonu genelde Nisan ayı ile Ekim ayı arasında devam etmektedir. Bu da tatile gelen turistlerin çoğunlukla deniz-kum-güneş için geldiğı anlamına gelmektedir.

Turizmi tüm yıla yaymak için diğler turizm çeşitlerini de tanıtır bu alanda da turist çekmek gerekmektedir Bunun için alternatif turizmi özellikle kış turizmini önemsemek gerekmektedir. "Türkiye, Alp-Himalaya sıradağları üzerinde yüzölçümünün yaklaşık %55'i 1500-3000m. yükseklikte dağlık alanlarla kaplı bir ülkedir. Bu sıradağların ülkemizdeki uzantıları Beydağları, Toroslar, Balkanlar, Aladağlar, Munzurlar, Cilo ve Set dağları, ile Kaçkarlar, Avrupa'daki Alpler ile aynı zaman diliminde oluşmuşlardır. O sebeple aynı yükseltide ve aynı floraya sahiptirler. Ancak büyüklükleri bakımından, Alplerin 2-3 katıdır. Üstelik ülkemizin dağlarında Alplerde olmayan Nemrut, Süphan, Ağrı, Erciyes, Hasan Dağı gibi volkanlar vardır. Batıdaki dağlarımız tanrılar tanrısı Zeus'un ortağı, doğudaki dağlarımız ise Nuh'un gemisinin indiğı yerlerdir. Bu dağlar, Yüzyılların birikimi kültürel değıerlerle

⁶¹ <http://www.kultur.gov.tr>, 27.05.2005.

⁶² ÖZGÜÇ, s.599.

doludurlar.”⁶³ Bu turizm geleneksel yurtiçi talebine dönüktür. Bu turizm ürünü, modern ve dış talebe uyarlanırsa hem Türkiye’de turizm bütün yıla yayılacak hem de bölgeler arası denge sağlanmış olacaktır. Zira, bu dağlarda kış boyunca kar yağar ve bu dağlar 4-6 ay karla kaplıdır.

Kış turizmi yüksek gelirli kısma hitap ettiğinden dolayı ekonominin bütün sektörlerine katkısı vardır.

Ülkemize gelen turistlerin %35’i Antalya’yı tercih etmektedir. Antalya’yı İstanbul, Muğla, İzmir ve Aydın takip etmektedir. Burada turizmin Türkiye coğrafyasında kıyı bölgesinde daha yaygın olduğu görülmektedir.

Türkiye, turizmin her alanda her çeşidinin görülebileceği ender ülkelerden biridir. Deniz-güneş-kum arayışıyla belirlenen klasik tatil anlayışının, tatil geçirilen ülkenin toplumsal değerleri, örf ve adetleri ile bütünleşen tatil anlayışına dönüşmesi, Turizm Bakanlığının politikalarını bu doğrultuda geliştirmesine yol açmıştır. Bu temel yaklaşımla, Turizm Bakanlığı son yıllarda, kış sporları, doğa yürüyüşü, akarsu sporları, İpek yolu, yayla turizmi, kongre, fuar-sergi turizmleri, inanç turizmleri vb. gibi turizmi çeşitlendirici faaliyetlerle turizmin ülke geneline ve bütün yıla yayılmasını teşvik etmektedir.⁶⁴

2.5. Turizmin Türkiye Ekonomisine Etkisi

Turizmin Milli Gelir Üzerine Etkisi: Turizmin bir ülke ekonomisi üzerindeki en belirgin etkileri, ekonomik faaliyet hacminin genişleme ve canlılık kazanmasında görülür. Turistler, gittikleri ülkelere yanlarında götürdükleri para ile gelir enjekte etmelerinin yanı sıra, yaratılan katma değer ile de ülkenin milli gelirine katkıda bulunurlar. Bu katkı, özellikle gelişmiş ülkelerin turizm sektöründe çoğaltan mekanizması yoluyla daha belirgin bir hal alır.

Turizm yoluyla yaratılan gelirin istihdam ile çok yakından ilişkisi vardır. Daha açık bir anlatımla, istihdam ve gelirin birbirine bağımlı değişkenler olduğunu

⁶³ Doğu Anadolu’da Kış Turizmi ve Gelişme Olanakları, İstanbul Ticaret Odası, Yayın No:1998-18 İstanbul, 1998, s.18.

⁶⁴ TÜSİAD, s.240.

söyleyebiliriz. Ulusal gelir rakamları genellikle; ücretler, faizler, kiralar ve karlardan elde edilir. Turizm gibi emek-yoğun bir sektörde, ücretler ve maaşlar muhtemelen gelirin en büyük oranını oluştururlar. Gelirin tamamına yakın bir kısmı, gidilen yerdeki oteller, lokantalar ve diğer işletmelerde yaratılır. Bütün bu işletmelerde, daha fazla işgücü istihdam edilmesine ve daha fazla gelir yaratılmasına yol açabilir.

Turizmin İhracat ve GSMH İçindeki payı: Turizmin ekonomi içindeki yerini gösteren en önemli göstergelerden biri de turizm döviz gelirlerinin ihracat ve GSMH ile ödemeler dengesi içindeki payıdır.⁶⁵ Tablo 2.7’de Turizm Gelirlerinin GSMH ve İhracat Geliri İçindeki Payı gösterilmektedir.

Tablo 2.7
Turizm Gelirlerinin GSMH ve İhracat Geliri İçindeki Payı

	-1 GSMH (milyardolar)	-2 İhracat (milyar dolar)	-3 Turizm Geliri (milyar dolar)	(3) / (1) Turizm Gelirinin GSMH içindeki payı (%)	(3) / (2) Turizm Gelirinin İhracat Gelirinin içindeki payı (%)
1991	150	13,6	2,7	1,8	19,8
1992	158	14,7	3,6	2,3	24,5
1993	179	15,3	4	2,2	26,1
1994	132	18,1	4,3	3,3	23,8
1995	170	21,6	5	2,9	23,1
1996	184	23,2	5,6	3	24,1
1997	192	26,3	7	3,6	26,6
1998	207	27	7,2	3,5	26,7
1999	185	26,6	5,2	2,8	19,5
2000	201	27,8	7,6	3,8	27,3
2001	145	31,3	8,1	5,6	25,9
2002	181	36,1	8,5	4,7	23,5
2003	239	46,9	9,7	4,1	20,7

Kaynak : Devlet İstatistik Enstitüsü (DİE), Merkez Bankası.

Turizmin ekonomik göstergelerinden bir diğeri de turizmden elde edilen döviz gelirlerinin ihracattan elde edilen gelire oranıdır. Uluslararası turizmden elde edilen

⁶⁵ YARCAN ,(1996), s.43.

gelirler, ek ihracat veya görünmeyen ihracat şeklinde ülkenin ödemeler dengesine olumlu katkılar yapmaktadır. Başlangıçta sadece güneş-doğa-kum turizmine ağırlık verilerek yapılan ve yalnızca turistik kapasitesinin artırılmasıyla, yabancı turistlerden sağlanacak dövizlerin mümkün olan en üst düzeye çıkarılabileceği şeklindeki turizm politikası, son yıllarda yerini turizmin oldukça çeşitlendirilmesi ve tüm yıla yayılması, ayrıca çevre faktörünün ihmal edilmemesinin gerektiği şeklinde bir anlayışa bırakır olmuştur.⁶⁶

Tablo 2.7’de Turizmde sağlanan döviz gelirinin ihracatta elde edilen döviz geliri içindeki payına bakacak olursak, 26-27 gibi oldukça yüksek düzeylere çıkmıştır.

Özellikle, gelişmiş ülkelerin çoğunda, iç turizm harcamaları; toplam turizm gelirlerinin çok önemli bir kısmını oluşturduğundan, hesaplamaların iç ve dış turizm için birlikte yapılması daha anlamlı olacaktır. Gelişmiş ülkelerin çoğu, iç turizme önem verirler. Çünkü; bu yolla kamunun sağlamış olduğu vergi gelirleri de o oranda artış gösterir. Normal olarak uluslararası turizm gelirlerinin GSMH'ya oranının üç katı kadar bir gelirin, iç turizm hareketlerinden sağlandığı tahmin edilmektedir.

Turizm gelirlerinin GSMH içindeki payı: “Planlı dönem başlangıcı olan 1963 yılında (%0,1) binde birlik bir oran teşkil etmektedir. 1983’e kadar geçen yirmi yıllık sürede ancak binde sekize yükselen bu oran, 1980’li yılların teşvik tedbirleriyle 1990 yılında %2,1’e çıkmıştır.”⁶⁷ Tablo 2.7’de gözüktüğü gibi; 1991 yılında %1,8 iken sürekli artış göstermiş, 2001 yılında 5,6 ya yükselmiş 2002 yılında %4,7 olmuş, 2003 yılında %4,1 olarak gerçekleşmiştir. Dalgalanmalara rağmen turizmin GSMH’ya oranı yüksektir. Bu, turizmin en önemli gelir kaynağıdır anlamına gelmez. Gelişmiş ülkeler uluslararası turizmden daha fazla döviz geliri elde ederler. Ancak, turizmin GSMH ve ihracat içindeki payı azdır. Bunun nedeni gelişmiş ülkelerin diğer sektörleride geliştirmiş ve milli geliri yüksektir. Dolayısıyla Turizm ve GSMH’daki payı düşük gözükmektedir.

Yukarıdaki açıklamalarımızın ışığında; iç turizm gelirlerinin GSMH'ya oranının, dış turizm gelirlerinin GSMH'ya oranının yaklaşık üç katı olduğunun kabulü

⁶⁶ BAYER M. Z., **Turizm ve Çevre Konferansı**, Türkiye Çevre Sorunları Vakfı Yayını, 1990, s:135.

⁶⁷ TÜSİAD, s.242.

ile 2003 yılında Türkiye'de turizm sektörünün GSMH içindeki payının, yaklaşık toplam olarak %12 seviyesinde gerçekleştiğini söyleyebiliriz. 2003 yılında dış turizm gelirimizin GSMH'ya oranı %4,1 dolaylarında gerçekleşmiştir. Bu rakamı; 3 ile çarptığımız zaman yukarıda elde ettiğimiz %12 oranını, tüm turizm sektörünü kapsayacak şekilde bulmuş oluruz.

Turizm Gelirlerinin Dış Ticaret Açıklarını Kapama Payı: Türkiye'nin turizm geliri dış ticarete önemli bir yer tutar. Türkiye'nin dış ticaret açığını önlemesi açısından bu önemli bir etkidir.

Turizmin en önemli özelliklerinden biri yerinde tüketimdir. Yani turist turistik üründen yararlanmak için o ürünün bulunduğu bölgeye gitmek zorundadır. Turistin yaptığı harcamalar ev sahibi ülkenin ödemeler dengesi üzerinde olumlu etki yapar. Ev sahibi ülkeye gelen turistin ülkede yaptığı dolaylı ve dolaysız harcamaların tümü o ülkenin dış turizm geliri olup, ihracatta olduğu gibi olumlu etki yapar.

Görünmeyen dışsattım olarak Turizm, taşıdığı şu özelliklerle ticari ilişkilerden ayrılmaktadır.⁶⁸

Turistik tüketim, üretimin yapıldığı yerde gerçekleştirildiğinden dışsattımcı ülke açısından navlun, sigorta vb. gibi ihracat giderleri söz konusu değildir.

Turizm sayesinde, fiilen ihracı mümkün olmayan jeo-ekonomik, sosyo-kültürel varlıkların ve değerlerin döviz getiren kaynaklar haline dönüşmesi mümkün olacaktır.

Turizmde, bir ülkenin mal ve hizmetlerini başka bir ülkeye gönderme olanağı yoktur. Turist ülkeye gelir ve tüketimi yapar. Bu bakımdan bir ülkeye turist gelmesi ile dışsattımdan sağlanan gelir arasında bir fark yoktur.

Turistler seyahatlerinin anısı olarak birtakım harcamalar yaparlar. Bunlarda küçümsenemeyecek harcamalardır. Ek ihracatı oluşturur.

Türkiye'nin dış ticaret dengesi büyük miktarlarda açık vermektedir. Bu açığın en önemli nedeni dış ülkelere yapılan mal dışalım rakamlarının dış ülkelere yapılan

⁶⁸ KOZAK- KOZAK- KOZAK, s.81.

mal dışsatımları rakamlarından oldukça büyük olmasıdır. Net turizm gelirlerinin dış ticaret dengesi açıklarını kapama oranları oldukça yüksektir.

Tablo 2.8
Turizm Gelirinin DTA Kapama Payı

Yıl	Dış Ticaret Açığı (DTA)	Turizm Geliri	Turizm DTA Kapama Payı(%)
1996	19.382	5.650	29,1
1997	20.646	6.208	30,0
1998	19.040	7.177	37,7
1999	14.103	5.203	36,9
2000	26.659	7.636	28,6
2001	9.320	8.090	86,8
2002	15.751	8.473	53,8
2003	21.856	9.676	44,3

Kaynak:DİE, Turizm Bakanlığı. <http://www.kultur.gov.tr>. 27.05.2004

Turizm gelirinin DTA kapama payı 1986 yılında %29,1 iken, 1999 yılında %36,9 a yükselmiş, daha sonraki iki yılda düşüşler göstermiş, 2001 yılında hızla yükselerek %86,8 olmuş, takip eden yıllarda yine oran yüksek olmuştur. Ancak, dış ticaret açığının yükselmesi ile turizmin DTA kapama payı düşük olmuştur. 2002 yılında DTA kapama payı %53,8 olmuş, 2003 yılında DTA kapama payı %44,3 olarak gerçekleşmiştir.

Turizm Endüstrisinde İstihdam: Turizm sektörü, AB'nin büyümesi, kalkınması ve dolayısıyla işsizliğin azalması açısından çok önemlidir. AB'nin mevcut sınırları içerisinde 8 milyon kişi turizm sektöründe çalışmaktadır. Bu rakam AB'nin iş gücünün %5'ini temsil eder. Turizm sektörüyle yakın ilişkisi olan ulaşım ve dağıtım gibi sektörler de düşünüldüğünde, istihdam edilen kişi sayısı 20 milyona çıkar.⁶⁹

Kendisi dışında 37 ana sektörle girdi-çıkıtkı ikilisi bulunan turizm, emek-yoğun bir sektördür. Sermaye- işgücü oranı düşüktür ve az yatırımla çok istihdam yaratır. Hazine müsteşarlığı verileri, 2000 yılında turizm sektöründe 1 kişilik istihdam yaratmak

⁶⁹ Avrupa Komisyonu Türkiye Delegasyonu, **Turizm Politikası**, <http://www.deltur.cec.eu.int>, 04.05.2005.

için 43.300 dolarlık yatırımın gerekli olduğunu göstermektedir. 1 kişilik istihdam için hizmet sektörünün genelinde 54.600 dolara, imalat sanayiinde 60.500 dolara ihtiyaç duyulmaktadır.⁷⁰

Tablo 2.9
Turizm İstihdamının Toplam İstihdam İçindeki Payı

Yıl	Turizmde Doğrudan İstihdam	Yıllık Değişim (%)	Doğrudan Turizm İstihdamının Toplam İstihdam Payı (%)	Turizmde Doğrudan+Dolaylı İstihdam	Doğrudan+Dolaylı Turizm. İstihdamının Toplam İstihdam Payı (%)
1993	662.081		3,5	1.617.703	8,7
1997	891.334	17,1	4,3	2.228.334	10,7
1998	975.399	9,4	4,6	2.438.498	11,4
1999	1.012.152	3,8	4,6	2.530.379	11,6
2000	1.009.211	-0,3	4,8	2.523.026	12,1
2001	1.007.793	-0,1	5,1	2.519.481	12,8

Kaynak: Devlet İstatistik Enstitüsü.

1995 yılında Türkiye’de turizm sektöründe istihdam edilenler 129.000 kişi yani, toplam işgücünün %0.07’si olduğu görülmektedir. 1997 verilerine göre ise konaklama sektöründe 262.000 kişinin, turist rehberi olarak 7.000 kişinin istihdam edildiği bilinmektedir. Dolaylı ve doğrudan istihdam açısından aile fertleri ile birlikte yaklaşık 10.000 insan geçimini turizm sektöründen sağlamaktadır.⁷¹

Turizmin istihdam içindeki payı gittikçe artmaktadır. Türkiye gibi işsizliğin çok olduğu ülkeler için turizm çok daha önemli olmaktadır. Çünkü turizm emek-yoğun bir hizmet sektörüdür.

Türkiye’deki artan nüfus, emek arzının hızla çoğalmasına dolayısıyla iş gücü ve istihdam sorunlarının giderek büyük boyutlara ulaşmasına, tüketim hacminin üretim

⁷⁰ Türkiye Odalar Borsalar Birliği, **Türkiye Turizm zirvesi**, Antalya, 2001, ss.17-18.

⁷¹ ÇİMAT- BAHAR , s:2.

hacmine göre daha hızlı çoğalmasına, işgücü ve istihdam sorunlarının giderek büyük boyutlara ulaşmasına, tüketim hacminin üretim hacmine göre daha hızlı çoğalmasına, tasarrufların ve sermaye birikiminin kısıtlanmasına, küçük yaş gruplarının yoğunlaşarak bağımlılık oranının yükselmesine ve nihayet eğitim, konut, sağlık kurumları ve belediye hizmetleri gibi demografik ve verimsiz yatırımların artmasına neden olmaktadır.⁷²

Turizm bir ülke ekonomisi için oldukça önemlidir. Döviz gelirlerinin sağlanması, istihdam yaratması gibi bilinen ekonomik yararlarının yanı sıra turizmin özellikle gelişen bir ülkeye faydaları şöyle özetlenebilir.⁷³

Turizm ülkede altyapının geliştirilmesinde rol oynar. Marinaların, havaalanlarının yapımı, yol, su, elektrik ve ilgili başka fiziki turizm yatırımlarının gerçekleştirilmesi ülkenin altyapısını geliştirir.

Turizm hizmetleri ve ürün sağlayan yan sektörler gelişir ve gelir sağlar. Yerel ulaşım, yiyecek içecek işletmeleri, tarım kesimi ve inşaat sektörü bu alanların başlıcalarıdır.

Turizm, yabancı sermaye yatırımlarının gelişen ülkeye yönlendirilmesinde bir araç olarak kullanılabilir. Turizm konaklama sektöründe yabancı yatırımlara neden olabilir ve ülkeye yabancı yönetim ve işletmecilik yöntemleri gelir.

Turizm ilgili olduğu sektörlerde yabancı ülkelere turist çekim ülkesine teknoloji transferini arttırabilir.

Teknoloji transferleri daha çok otelcilik kesiminde görülmekle birlikte, çokuluslu turizm şirket gruplarının geliştirdikleri bilgisayarlı rezervasyon sistemleri, elektronik global dağıtım ağları günümüzde gelişen ülkeye teknoloji transferinde kullanılmaktadır.⁷⁴

⁷² ZEYTİNOĞLU -PUR , S.24.

⁷³ YARCAN, (1996), s.31.

⁷⁴ İbid, s.31.

2.6. Türkiye'nin Turizm Potansiyeli

Türkiye'nin geleneksel turist pazarı gezginci talep ağırlıklı iken, 1980 sonrası ülke tatilci talep ağırlıklı bir çekim ülkesine dönüşmeye başlamıştır. Gezginci talebin kullandığı insan yapısı ve sosyokültürel kaynak bakımından Türkiye çok zengindir. Ülkenin gezginci turist türüne hitap etmesi ve çok merkezli kültür turları satması doğaldır. Türkiye bu kaynaklar açısından çok zengindir ve tarih, arkeoloji, kültür ağırlıklı turistik ürünler ülke turizminde gelecekte de önemini koruyacaktır. Ayrıca, Türkiye ile belli başlı turist gönderen ülkeler arasındaki uzaklık nedeniyle turizm pazarının ağırlığını gezginci ürünlerin oluşturması ve özellikli bir pazara yönelmesi uygun bir turizm politikasıdır. Talebin uzaklık ile ters orantılı olduğu göz önünde tutulduğunda yavaş gelişen ve büyüyen özellikli pazarın Türkiye'nin esas pazarını oluşturması ve pazarın gelenekselliği doğaldır. Ülkede uzun yıllar hızlı bir turizm gelişiminin gerçekleşmemesi, kısmen turist gönderen ülkeler ile Türkiye arasındaki uzaklık etkenine ve ürünlerinin gezginci pazara hitap etmesinden kaynaklanır. Özellikli gezginci pazar uluslararası toplam turist varışları içinde görece küçük bir yer tutar. Türkiye yıllarca tarih, arkeoloji, kültür kaynaklarına dayalı turistik ürünleri başarıyla pazarlamış ve kaynak avantajını kullanmıştır.⁷⁵

Her şeyden önce Türkiye'nin Asya ile Avrupa arasındaki köprü konumu en büyük çekiciliğidir. Zaten Türkiye'de bunu kendisine slogan olarak seçmiştir. Türkiye'de gelişen turizmin yapısında ülkenin kıyısal kaynaklarının ağırlığı, dünya genel eğilimine de uygun olarak, ezici bir şekilde kendisini hissettirir. Aslında binlerce yıldır çeşitli medeniyetlerin beşiği olan bu ülkede kültür ve tarihsel turizm de çok büyük bir potansiyele sahiptir. Bunun yanında, doğal özellikler de değişik turizm faaliyetlerinin gelişebilmesine çok uygundur. Fakat bunların örgütlenmesi, turizm sektörü tarafından ve bütün bunlar yapılırken, *sorumlu* turizm anlayışıyla *sürdürülebilir* turizm gerçekleşmesi konusunda çeşitli engeller olduğu görülmektedir. Bunların başında da henüz turizm anlayışının gerek hükümetler gerekse halk tarafından tam anlamıyla edinilememiş olması gelmektedir. Bunda, doğal olarak, kalkınmışlık düzeyinin de etkisi vardır. Nitekim bu etki turizm sektörünün gelişmesinde önemli bir

⁷⁵YARCAN Şükrü, **Turizm Endüstrisinin Yapısı**, Boğaziçi Üniv. MYO Turizm İşletmeciliği Programı, İstanbul, 1994, s.58.

başka faktör olan profesyonel turizm elemanları açısından çekilen sıkıntıda da hissedilmektedir.⁷⁶

Dört mevsimin bir arada yaşandığı, doğal güzelliğe sahip her mevsim güneşli olan üç denizi ve kıyıları ile “Türkiye, turistler ve turizm için gerçekten çok çekici ve çok sağlıklı olanaklara sahip bir ülkedir. Özellikle, kışın sıcağı ve güneşi arayanlar için Akdeniz, yemyeşil ve serin kıyıları ile Karadeniz ve nihayet ilkbahar ve yaz ayları için başta İstanbul olmak üzere Marmara bölgesi, turistler için Türkiye’yi çok çekici ve adeta cennet bir ülke haline getirmektedir. Özellikle Çanakkale ile Hatay arasındaki 618 kilometre uzunluğundaki kıyı, çok sayıda ve birbirinden güzel ince kumlu plajlara sahip olup; Norveç’i ve İsveç’i andıran koy ve yarımadalalarıyla, yeşil rengin tüm nüanslarını yansıtan ormanlarıyla ve her mevsimde lacivert ve yeşil renklerin birbiriyle kaynaştığı sıcak ve sevimli görünümü ile turistleri büyüleyen bir güzellikler beldesidir.”⁷⁷

Türkiye, zengin coğrafyası, Akdeniz’in en güzel kıyıları, kıyıların hemen ardındaki dağları, 10 bin yıllık tarihi, kültürü, folklorü, mutfağı, misafirperver insanları ile dünya turizminde rekabet üstünlüğü sağlayacak özelliklere sahiptir. Ancak Türk turizminde şimdiye kadar ağırlık, kıyı turizminde olmuştur. Kitlelere yönelik olan kıyı turizmi, deniz-kum-güneş üzerine kurulu bir üründür ve hem Akdeniz’in diğer ülkelerinde, hem de dünyanın pek çok yerinde bolca bulunmaktadır. O nedenle, yoğun rekabete sahne olmaktadır ve pazar kaybetme riski yüksektir. Talep iniş-çıkışları siktir ve destinasyon sayısı fazla olduğu için ikame imkanı çoktur.

Türkiye turizm sektörünün ulusal ekonomi açısından taşıdığı önemi birçok Avrupa ülkesinden daha önce kavrayarak, sektöre ilişkin yasal düzenlemeleri yapan ilk Avrupa ülkeleri arasında yer almıştır. Ayrıca, diğer Akdeniz ülkelerine kıyasla Türkiye’de turizmin daha geç gelişmesi sonucu, bu ülkelerde yapılan yanlışlar ve doğrular Türkiye’ye iyi bir örnek oluşturmuştur. Türkiye’nin doğal, tarihi ve kültürel zenginlikleri ve Türk insanının bilinen misafirperverliğine ek olarak birçok turizm işletmesinin Akdeniz ve Avrupa’daki en çağdaş ve modern seviyede olmasının getirdiği avantajlar açıkça görülmektedir. Üyesi olmayı amaçladığımız Avrupa

⁷⁶ ÖZGÜÇ, s.605.

⁷⁷ ZEYTİNOĞLU- PUR, s.33.

Birliği'ndeki gelişmeleri yakından takip ederek, tam bir uyum için ekonomi, mevzuat ve örgütlenme açısından gerekli önlemlerin zamanında alınması durumunda. Türk turizminin Birliğin mevcut üyelerindeki seviyeden daha ileri noktalara ulaşması beklenmektedir.⁷⁸

Türkiye'nin konumu başka gelişen ülkelerden farklı değildir. Turizm endüstrisinin özelliklerinin işleyiş biçiminin yeterince bilinmemesi, deneyimin olmaması, pazarlama etkinliğinin, ürün tanıtımı ve turizm amaçlı reklam çabalarının yalın bir genel ülke tanıtımından öteye gitmesini engellemektedir. Tur operatörleri Türkiye, Avrupa'da yeni bir tatil ülkesi olarak pazarlanmaktadır. Güneş-deniz-kum, eğlence ve tatil ülkesi Türkiye, tur operatörlerinin katalogları incelendiğinde ülkenin turizm imajının birkaç yılda geleneksel, kapalı, Müslüman vb. bir ülkeden nasıl batılı, açık, neşeli ve modern bir ülke imajına dönüştürüldüğü görülür. Türkiye, "yeni bir çekim ülkesi olarak" batılı insanına, her günkü yaşamında talep ettiklerinden daha fazla ve çok daha iyi olanakları geçici bir süre için sunmaktadır. Tur katalog ve broşürlerinde yer aldığı biçimiyle Türkiye "Avrupa'nın yeni turizm oyun alanı" dır.⁷⁹

Turizmde, ulaşım önemlidir. Yolların genişletilmesi ve düzeltilmesi lazımdır. Gecekonduların önlenmesi, elektrik, su, doğalgaz, yol, kanal eksikliğinin giderilmesi ve ayrıca su kirliliği, trafik gibi problemlerinin de çözülmesi gerekmektedir. Bu sorunlarının çözümü için gerçekçi bir planlama yapılarak turizme "öncelikli sektör" statüsü tanınmalıdır

Bölgeler arasındaki gelir ve gelişmişlik dengesizliklerinin azaltılması ve turizm sektörünün buna katkıda bulunması hedefine yönelik olarak turizm yatırımlarının çeşitlendirilmesi, ülke düzeyinde yaygınlaştırılması, turizmin mevsimlik özelliğinin yılın her ayına yayılması gerekmektedir.

Türk turizminin uluslararası turizm pazarından azami payı alabilmesi için yeterli talebin yaratılmasını sağlamak amacıyla, ziyaretçi sayısının ziyaretçi başına yapılan harcamanın artırılması, yüksek gelir gruplarının ülkemize çekilmesi ve yıl boyu talep yaratılması, iç ve dış talep dengesinin bölgelere ve ürünlere dengeli dağılımının

⁷⁸ T.Vakıflar Bankası T.A.O., s.24.

⁷⁹ YARCAN, (1994), s.59.

sağlanması, dış tanıtım ve pazarlamada eşgüdüm ve işbirliğinin sağlanması gerekmektedir

Türkiye, büyük potansiyele sahip olduğu kültür, kongre, yat, kruvaziyer, termal, kış, alışveriş turizmi gibi alanları yeterince değerlendirememiştir. Bu turizm türlerinde turist başına elde edilen gelir, kıyı turizminden elde edilen gelirin çok üstündedir. Bu alanlarda yatırım yapılması ve yeterli talebin yaratılmasını sağlamak hedefine yönelik olarak, doğru ve ilkeli bir şekilde dış tanıtımda bulunmak gerekmektedir.

Türkiye'nin turizmdeki başarısı, uluslararası pazarlardaki rekabet gücüne bağlıdır. Bu nedenle yeni pazarlara açılmak için pazarlama kesimi özellikle desteklenmelidir.

III. BÖLÜM

MISIR ARAP CUMHURİYETİ

3.1.Genel Bilgiler

Milattan önce 7 bin yılında ilk yerleşimlerin başladığı Nil Havzası, milattan önce 3 binli yıllarından itibaren bir çok parlak medeniyete beşiklik etmiştir.⁸⁰

Ticaret ve kültürün hızla serptildiği Mısır medeniyetinin en önemli mirasları arasında hiyeroglif yazısı gelirken, bugün bile Mısır denince akla hemen gelen piramitler bu dönemde erişilen mühendislik düzeyinin ne kadar gelişmiş olduğunun kanıtıdır.

Asurluların, Perslerin, Helen ve Roma İmparatorlukları'nın işgaline uğrayan Mısır, Arap işgalinin ardından Müslüman olurken, Memlük ve Osmanlı dönemlerini de yaşamıştır. 1882 yılında İngiliz denetimine giren ülke, 1922 yılında bağımsızlığını kazanmıştır. Bağımsızlık ardından kurulan Mısır Krallığı, 1950'li yıllarda düzenlenen bir darbenin ardından cumhuriyete dönüşmüştür..

Tablo 3.1
Ülke Bilgileri

Başkenti	: Kahire
Yüzölçümü (km ²)	: 997.739
Dili	: Arapça
Dini	: İslam ve Hıristiyan
Para Birimi ve Paritesi	: Mısır Poundu (Mısır Lirası)
1USD	: 6.13 Mısır Lirası (Eylül 2003)
Nüfusu	:76.117.421 (Temmuz 2004) ⁸¹
İşsizlik Oranı (%)	:9.6 (2002)
Önemli Şehirleri	: Kahire, İskenderiye (Alexandria), Port Sait, El-Mansura, El-Mahalla, Zagazig, Beni Suef, Asyut, Sohag, Qena, Luxor, Esna, Etfu, Aswan
Kaynaklar:	IGEME, DTM, DEIK, Egyptian Economic Bulletin

Mısır Arap Cumhuriyeti, 76 milyonluk nüfusu ve 997.739 km² yüzölçümü olan bir ülkedir. Ekonomiye döviz kazandıran sektörler arasında turizm, petrol ve petrol

⁸⁰ BBC Turkish.com. <http://www.bbc.co.uk>, 12.01.2005.

⁸¹ "CIA WORLD FACTBOOK" <http://www.cia.gov>. 15.01.2005.

ürünleri ihracatı, Süveyş Kanalı gelirleri ve yurt dışında çalışan Mısırlıların döviz transferleri yer almaktadır. Beşinci döviz kaynağı olarak, yabancı yardımlar gösterilmektedir. Mısır, İsrail'den sonra Amerikan yardımı alan ikinci büyük ülke konumundadır.

Mısır, bir Akdeniz ülkesidir ve Ortadoğu pazarına yakın olması dolayısıyla turizm açısından önemli bir ülkedir. Mısır, Doğu ile Batının birleşim noktasında bulunması nedeniyle, kültürel ve arkeolojik bakımdan yüzyıllar boyunca ilgi çekmiştir. Bu saydığımız faktörler, Mısır'ın tarihi mirasına çok büyük katkılarda bulunduğu için, uluslararası turist akınının bir kısmı bu ülkeye yönelmektedir

Afrika'nın en büyük ekonomisine sahip olan Mısır'ın petrol ve doğalgaz rezervleri, tarıma uygun iklim şartları ve önemli bir iç pazarı bulunmaktadır. Ekonomik konularda daha çok Arap dünyası ile birleşmiş durumda olup, üyesi olduğu Arap Birliği'nin liderliğine oynayan Mısır, AB'ye girmek için de yoğun çaba harcamaktadır.⁸² Mısır'da nüfusunun büyük çoğunluğu Nil Vadisi üzerinde yaşarken, Kahire 20 milyona yaklaşan nüfusuyla dünyanın en büyük kentlerinden biridir. Kahire dışında İskenderiye, Port Sait, Mansura, Mahalla, Zagazig, Beni Suef, Asyut, Sohag, Qena, Luxor, İzna, İtfu, Aswan da ülkede nüfus ve ticaret açısından önemli şehirlerdir.

Mısır'ın uzun kentleşme süreci, yaygın olarak ikinci dünya savaşı sonrası köyden kente göçle devam eden şekilde karakterize olmuştur. Kahire ülkenin başkenti ve en büyük şehridir.

Kahire, Grek ismi ile Heliopolis olarak bilinen, Arapça Kahire “galip” anlamı taşıyan ismi aynı zamanda Mars gezegeni için kullanılmaktadır. Kahire 1000 yıldan daha fazla bir süredir Arap dünyasının üstün bir şehri konumundadır. 1170 yılından 1345 yılına kadar olan zaman periyodunda Kahire dünyanın en geniş şehri haline gelmiştir. (500.000 nüfus) Kahire'de 600'den fazla İslami eser bulunmaktadır. Ortaçağa kadar uzanan Kahire üretim ve tekstil ihracatında, şeker rafinerisi, keten, pamuklu

⁸² Forum Fuarçılık ve Geliştirme A.Ş., **Mısır Ülke Profili**, <http://www.forumfuar.com>, 12.01.2005.

ürünler üretiminde önemli bir merkezi rolü vardır. Kahire ülkelerarası nakliyatda da Hindistan'dan Afrika ve Avrupa'ya dek önemli bir merkezdir.⁸³

MÖ. 3000 yılında Mısır, ünlü piramitleri ve tapınakları nedeniyle gezginlerin yoğun ilgisini çeken bir ülke olmuştur. Eski Mısır'da ve Babil Krallığında gezginler için yolların güvenlik altına alındığı, konaklama ve dinlenme amacıyla evlerin ve bahçelerin inşa edildiği bilinmektedir

3.2. Mısır'ın Coğrafi Konumu

Mısır Afrika kıtasının kuzey doğusunda yer alır. Sina yarımadasıyla Asya'ya bağlanan Mısır Asya, Avrupa, Afrika'nın düğüm noktasıdır. Kuzeyinde Akdeniz ve doğusunda Kızıldeniz ile kuşatılmıştır. Mısır'ın kuzeydoğusunda İsrail, doğusunda Suudi Arabistan, güneyinde Sudan, batısında Libya bulunur. Kuzeyi ve doğusu deniz, batısı ve güneyi ise çöl ile çevrilidir.

997.739 km² yüzölçüme sahip olan ülkenin sadece %5'lik kısmı tarıma elverişlidir. Mısır Arap Cumhuriyeti'nin toprakları üç bölgeye ayrılır.

Nil Vadisi: Ülkenin en fazla gelişmiş ve nüfus yoğunluğunun en fazla olduğu bölgesidir. Mısır'a hayat veren 1280 km uzunluğundaki Nil Nehri vadisi, Sudan sınırından Akdeniz'e kadar uzanarak doğu ve batı çöllerini birbirinden ayırır. Vadi yukarı Mısır, aşağı Mısır ve Süveyş kanalı olmak üzere üç bölgeye ayrılır.

Nil nehrinin (6.700 Km), Güneydeki 9 ülkede kolları bulunmakta ve bu ülkelerden toplanarak, Mısır üzerinden Akdeniz'e dökülmektedir. Nil nehrinin kenarı ve Akdeniz'e döküldüğü bölgede oluşturduğu delta dünyanın en verimli topraklarına sahip olması nedeniyle, tarım bakımından büyük önem arz etmektedir. "Ülkenin nüfusunun %99'u Nil vadisi ve deltasında yaşamaktadır. Nil vadisi, Mısır topraklarının %30'unu oluşturur. Geri kalan %70'i bağımsız birkaç vaha dışında çöldür."⁸⁴

⁸³ Egypt a Country Study, **Federal Resach Division Library Of Congress**, Edit By Hellen Chapin Metz, 5. B., 1991 s:106.

⁸⁴ The World Guide, 2001/2002, **An alternative reference to the countries of our planet**, Oxford, 2001/2002 s.218.

Nil'in bir medeniyet için gerekli olan su ve verimli topraklar gibi iki unsuru Mısırlılara bahşettiği görülür. Etrafı kurak çöllerle çevrili olan Nil vadisinin insanları, bu yüzden onu ilahi bir bağış olarak görmüşler ve Nil'in kaynağının cennette olduğuna inanmışlardır. Etraftaki çöller dış saldırılardan vadiyi korurken, içteki düzen firavunların ilahi otoriteleri sayesinde sağlanmıştır. Nil bir yandan Mısır'ın ekonomik diğer yandan toplumsal yapısını şekillendirmiştir. Çünkü, Nil'in sadece belli bir mevsimde taşması, Mısırlıların hayatını sürdürebilmek için, istikrar ve düzene başka yerlerdekinden daha fazla muhtaç kılmıştır. Bu yüzden suyun en faydalı şekilde paylaşılması gerekmiştir.⁸⁵

Batı Çölü: 997.739 kilometre karelik ülke yüzölçümünün 2/3 ünü (680.000Km²) Batı Çölü kaplamaktadır. Libya Çölü kum tepelikleri çıplak kayalar ve taşlarla kaplıdır. Burada Siva, Bahariye, Farafra, Notrun, Kttara, gibi vahalar dikkati çeker. Bu bölgede ekonomik faaliyet alanları az olduğundan çok az sayıda insan yaşamaktadır. Bölgeyi sulu tarıma açmak için Güney vadisi Kalkınma projesi (TOSKA) kapsamında önemli çalışmalar yürütülmektedir.

Doğu Çölü: Sina Yarımadası Süveyş ve Akabe tektonik çukurlarının kırık hatlarında kalan üçgen şeklinde bir platodur. Sina yarımadasının büyük bir bölümünü Tih çölü kaplar. Sina yarımadasının bulunduğu bu bölgede nüfus yoğunluğu düşüktür. Burada yaşayan nüfus tarım ve hayvancılıkla uğraşmaktadır. Devlet yatırımcıları bu bölgeye çekmek için 20 yıla kadar vergi muafiyeti tanımaktadır.

Mısır'ın nüfusunun 1798 yılında Napolyon'un işgali sırasında 3 Milyon civarında olduğu tahmin edilmektedir. 19. Yüzyılda nüfus hızla büyümüştür. Büyüme oranı özellikle II. Dünya savaşıdan sonra artmıştır. 1947 yılında Mısırın nüfusu 19 milyon, 1976 yılında 36,6 milyon, 1986 yılında 50,4 milyon olmuş, 1996 yılında da 60 milyona ulaşmıştır. 1986 Yılı sayımına göre Mısır'ın nüfusunun %51,i erkek, %49'u

⁸⁵ ŞENTÜRK Recep, **İslam Dünyasında Modernleşme ve Toplum Bilim**, İz Yayıncılık, İstanbul, 1996, s:196.

kadın nüfustan oluşmaktadır. Nüfusun %68'i 30 yaşın altındadır. Şehirleşmenin gelişmesine karşın nüfusun %51'i köylerde yaşamaktadır.⁸⁶

Mısır halkının çoğunluğunun Hami ve Sami halklarının karışımına dayanan oldukça homojen bir etnik grup oluşturur. Ülkede %99 oranında Mısırlı, Bedevi ve Berberi bulunur. %1'lik kesimini de Yunan, Nübyeliler, Ermeniler ve Avrupalılar (çoğunlukla Fransızlar ve İtalyanlar) oluşturur. Dini yönden ise nüfusun % 94'ü Müslümandır.⁸⁷

Mısır, Akdeniz kıyı şeridi dışında, tropikal çöllerin yer aldığı kurak iklimli bir ülkedir. Mısır'da Mayıs ayından Ekim ayına kadar sıcak bir yaz, Kasım ayından Nisan ayına kadar da serin bir kış olmak üzere genelde iki mevsim görülür. Çölde yazın sıcaklık 43-47 dereceye kadar yükselir. Ancak bu mevsimde sıcaklık gece 15-18 dereceye kadar düşer. Kışın 13-16 derecedir. Yağmur daha çok Akdeniz sahillerinde yağmaktadır. Diğer bölgelerde ise nadiren ve düzensiz olarak yağmura rastlanmaktadır. Ülke bütününde yıllık yağış tutarı 300 mm'den azdır. (İskenderiye 178 mm, Kahire 288 mm.) Bu nedenle, ülke tarımında sulama büyük önem arz etmektedir. Buna mukabil, ülkede 12 ay turistik faaliyet yapılabilmektedir.

Sağlık: Halk sağlığı programları çerçevesinde gerçekleştirilen yatırımlar, sağlık hizmetlerinin kırsal alanlara kadar yaygınlaştırılmasını sağlamıştır. Bununla birlikte kırsal kesimde sağlık personeli açığı, halk sağlığını koruma önlemlerinin geriliği, yetersiz beslenme ve bazı hastalıkların yaygınlığı gibi sorunlar sürmektedir. Bütün işçiler ve kamu görevlileri sağlık sigortasından yararlanır. Bebek ölüm oranı etkili önlemler sonunda %33.9 (2004) düzeyine kadar indirilmiştir.⁸⁸

Çalışanların büyük çoğunluğunu kapsayan sosyal sigorta sistemi emekli, dul ve yetim aylığı ile iş kazası, işsizlik, annelik, iş görmezlik ve hastalık yardımı gibi hizmetleri kapsar.

⁸⁶ Egypt a Country Study, s:104.

⁸⁷ "CIA WORLD FACTBOOK" <http://www.cia.gov/cia>, 15.01.2005.

⁸⁸ Kocaeli Üniversitesi Stratejik Araştırma Masaları ve Uluslararası İlişkiler Kulübü Sitesi, **Mısır Ülke Profili**, <http://sks.kou.edu.tr>. 20.05.2005.

Eğitim: Ülke genelinde %57.7 olan okuryazarlık oranının %46.9'unu kadınlar, %68.3'ünü da erkekler oluşturmaktadır (2003). Eğitim alanında elde edilen iki önemli başarı ulusal bir eğitim sisteminin kurulması ve kızlar arasında okula gitme oranının yükseltilmesidir. İlköğrenim 6-12 yaşlar arasında zorunludur. Resmi örgün eğitim sistemi üç aşamaya ayrılır. Altı yıllık ilköğrenimi, üçer yıllık ancak sınavla girilebilen orta ve lise öğrenimi takip eder. Genel ve teknik eğitim veren iki tip lise vardır. Örgün eğitim sisteminin yanı sıra, El-Ezher Üniversitesi'ne bağlı enstitülerde de çok sayıda öğrenci okumaktadır. Kuruluşu 970'e kadar inen el-Ezher Üniversitesi, İslam ve Arap bilimleri konusunda dünyanın en önde gelen eğitim kurumudur. Başlıca devlet üniversiteleri Kahire, İskenderiye, Ayn Şems ve Asyut'tadır. Ayrıca Kahire'de Amerikan Üniversitesi olarak bilinen özel bir üniversite vardır⁸⁹

3.3. Jeostratejik Önemi

MAC'ın dünya coğrafyasındaki konumu ülkeye jeostratejik önem yüklemektedir. Coğrafi açıdan konu edilmeye değer bir unsur Akdeniz'i Kızıldeniz'e bağlayan Süveyş Kanalı'dır. Süveyş Kanalı, deniz taşımacılığında askeri ve ticari önemi nedeniyle birçok güçlü ülkenin ilgisini çekmiştir. Ayrıca, söz konusu kanal ülkenin döviz kazandıran önemli sektörleri arasında yer almaktadır.

Mısır'ın konum olarak, Arap ülkelerinin ortasında bulunması ve buna ilave olarak demografik özellikleri, MAC'ın diğer Arap ülkeleri üzerinde nüfuz sahibi olmasını beraberinde getirmiştir. Arap ülkelerinin oluşturduğu ortak platform olan Arap Ligi'nin merkezi Kahire'dedir.

Nil nehri bir taraftan Mısır'a hayat verirken, diğer taraftan on ülkenin bu nehirden yararlanması nedeniyle, zaman zaman bu ülkeler arasında "su sorunu" tartışmalarını gündeme getirmektedir. Bu nedenle, Mısır özellikle Sudan ve güneydeki diğer ülkeler ile ilişkileri dikkatle yürütme gayreti içinde bulunmaktadır.

Ülkenin sahip olduğu Akdeniz sahilleri, dünyanın doğal akvaryumu olan Kızıldeniz ve sahilleri, Nil nehri etrafında yaşamış eski Mısır medeniyetinden kalan

⁸⁹ İbid.

yapıt ve tapınaklar, bazı din büyüklerinin mezarlarının bulunması da gerek turistik ve gerekse politik olarak ülkeye stratejik önem kazandıran öğeler arasında yer almaktadır.⁹⁰

MAC'ın Afrika Kıtasının diğer ülkeleri ile yürüttüğü siyasi ve ticari anlaşmalar, bunun yanında Kıta ülkelerinin hemen hemen hepsinde bulunan yeni petrol rezervleri, Kıtanın ve ülkenin önümüzdeki dönemde en azından dünya enerji politikaları konusunda bir rol üstlenmesini sağlayacaktır.

Son olarak; Mısır, yüksek nüfusunun sağladığı büyük iç pazarın yanında, çevresinde bulunan Arap ve bazı Afrika ülkeleri ile yapmış olduğu tercihli ticaret anlaşmaları ve AB ile imzaladığı Ortaklık Anlaşması nedeni ile de ekonomik ve ticari anlamda cazibe merkezi olma özelliği taşımaktadır. Özellikle uluslararası ticari görüşmelerde Mısır, Arap ülkelerinin liderliğini yapmakta, Dünya Ticaret Örgütü görüşmelerinde ise fakir/zengin ülkeler karşılaşmasında, fakir ülkelerin oluşturduğu grubun içinde aktif rol üstlenmeye çalışmaktadır.⁹¹

3.4. Mısır'ın Önemli Yerleri

Dünyanın zengin bir maziye sahip olan ülkelerinden biri de Mısır'dır. Mısır, tarih boyunca bir çok medeniyetin beşiği olmuştur. Arkeolojik kazılardan çıkarılan neticelere göre, bilinen ilk Mısır tarihi M.Ö. 5000 yıllarında kurulmuş olan, Aşağı ve Yukarı Mısır Krallıkları ile başlamıştır. Bunlardan en eskisi Firavunlar dönemidir. Bu güne kadar sır olarak kalan ve dünyanın yedi harikası arasında birinci olan piramitler, Firavunların zamanında yapılmıştır. Piramitlerin inşasında kullanılan ve bazıları 15 tona ulaşabilen dev taş blokların taşınması, hesapların “pi” sayısına uygun olması ve en ücra yerlerinin aydınlanabilmesi gibi sırlar halen çözülememiştir. Ayrıca, teşekkülleri ayrı bir muamma olan ve rüzgarlar tesiriyle çeşitli hayvan şekillerini alan sfenksler de, bugün hayretleri üzerine çekmektedirler. Bunu Menes Hanedenliği ve Pers hakimiyeti takip etmektedir.⁹²

⁹⁰ <http://www.kahire.org.10/01/2005>.

⁹¹ Ibid.

⁹² Türkiye Gazetesi, **Yeni Rehber Ansiklopedisi**, İhlas Holding A.Ş., İstanbul, 1994, s.111.

3.4.1. Piramitler

Piramitler kat kat kurulmuştur. Devasa taş bloklar, geniş kat be kat yükseldikçe, rampa yükseltilmiş, genişletilmiş ve uzatılmıştır. Bir piramidin inşası işçi ile yirmi seneden fazla sürmüştür.

Piramitler ilk piramidin inşa edildiğinden beri yaklaşık 5.000 yıldır; bugün hala biçim (şekil), sağlamlık, güç ve kalıcılığı temsil etmeye devam etmektedir. Piramitler çölden gökyüzüne muhteşem bir simetride yükselmekte ve insanoğlu tarafından bugüne kadar yapılmış en muhteşem abidelerdendir.⁹³

Djoser hükümdarlığından yeni krallığın başlamasına kadar hemen hemen her kral ve yönetici bir piramidin altına gömülmüştür. Hanedanın ilk zamanlardaki görkemli görünüşünün bir geleneği olarak uzun süre devam etmiştir. Binlerce yıl önce piramitler yüzlerce ayak ölçümü ve milyarlarca taş duvar örülerek yapılmıştır. En büyükleri olan Giza yaylasında Büyük piramit, Modern Kahire yakınında insan eliyle yapılmış taş bina hala durmaktadır.⁹⁴

(a) Basamaklı Piramitler: İlk yapılan piramit kralın mimari İmhotep tarafından kral Zoser için yapılan Zoser piramididir. Bu piramit, 547.278 m'lik çok geniş bir duvarla çevrilidir. Duvarın içindeki alanın dış yüzeyleri ince işlemlerle süslü olup, İçleri molozla doludur.

Yapılan araştırmalarda bugün teknolojik olarak çok ilerlemiş olan Japonya'nın bile Keops piramidinin aynısını yapamadığı anlaşılmıştır. Keops piramidinin koridorlarının çok dar ve dik olmasından dolayı ziyaretçilere pek gösterilmemektedir.

- Keops piramidinin yüksekliğinin 1 milyarla çarpımı yaklaşık olarak güneşle dünyamız arasındaki mesafeyi vermektedir. (149.504.000km)

- Piramidin üstünde geçen meridyen karaları ve denizleri tam 2 eşit parçaya bölmektedir.

⁹³ Mildred Mastin Pace, **PYRAMİDS Tombs For Eternity, Publishadby Peter Podrick Books**, Newyork, 1981 s:184.

⁹⁴STALCUP Brenda, **Ancient Egyption Civilization**, Green Haven Press, Inc, San, Diego, California, 2001, s:116.

- Taban çevresinin, yüksekliğinin 2 katına bölünmesi $\pi=3.14$ sayısını vermektedir.

- Piramidin içinde dünyanın ağırlığı yazılıdır.

- Piramit tam olarak dünyanın merkezinde bulunmaktadır.

- Piramit; çalışkan işçilerinin olağanüstü bir çabasıyla günde 10 parça üst üste koyduğu kabul edilirse, 2,5 milyon taş 250.000 günde dizilerek 664 yılda yapılabilir. Oysa piramit 20-30 yılda tamamlanmıştır.

(b) Giza piramitleri: Büyük piramidin inşası; M.Ö 2606 yılında firavun Khuf'un yönetimi zamanında, firavunun gözetiminde anıt şeklinde bir mezar yeri hazırlanmasına karar verilmiş, Nil'in batısında, eski krallık baş şehri Memphis'in karşısında, Giza vadisinde yer seçilmiştir. Khutu piramidinin inşa edilmesi için kireç taşından yeraltından çıkarılan kayalar gizli mezar odasının yapımında kullanılmıştır. Binlerce insan binanın yapımı için çalışmıştır.⁹⁵

Tahmini olarak M.Ö 3000 yıllarında eski krallık döneminde yapıldığı zannedilen Giza piramitleri; Keops, Kefren, Mikerinos İsimlerini aldıkları firavunlar tarafından yaptırılmıştır. Bu üç piramit dünyadaki en büyük piramitlerdir. Giza'da sadece bu piramitler bulunmaz. Sırf Mısır'da yüzlerce irili ufaklı piramitler mevcuttur. Giza piramitlerini öbürlerinden ayıran farkların başında içlerinde yazı bulunması ve nasıl yapıldıklarının hala çözüme ulaşmamasıdır. Piramitler yalnızca Mısır'a özgüde değildir. Güney Amerika kökenli Maya ve Aztekler de piramitler yapmışlardır. Piramitlerin gökyüzünü incelemek amaçlı yapıldığı zannedilmektedir.

Mısır Piramitlerinin gizemi hala çözülebilmemiş değildir. Piramitlerin bazı odalarının içinde ne olduğu hala bilinmemektedir. Araştırmacıların çoğu ya içinde kaybolmuş ya da aynı yerde birkaç kez tur attıktan sonra geri dönmüşlerdir. Fakat, içlerini görememişlerdir. Piramit kimin adına yapıldıysa, onun bulunduğu odaya yılda iki kez güneşin girdiği belirtilmektedir.(doğduğu ve tahta çıktığı günler) Mumyalarda

⁹⁵ What Life Waslike On The Banks Of The Banks Nile Egypt 3050-30 BC By The Editors Of Time- Life Books, Alexandria Vircinia, s:141.

radioaktif madde bulunduğundan; mumyaları ilk bulan 12 kişi kanserden ölmüştür. İlginçtir ki, Piramitlerin içerisinde ultra-sound, radar, sonar gibi cihazlar çalışmamaktadır. Piramitlerin içinde kirletilmiş su birkaç gün bırakıldığında, su arıtılmış olarak bulunabilmektedir. Hatta Piramidin içerisinde süt birkaç gün süreyle taze kalmakta ve sonunda bozulmadan yoğurt haline gelmektedir. Öyle ilginçtir ki, çöp bidonunun içindeki yemek artıkları bile, hiç koku yapmadan piramidin içinde mumyalaşmaktadır. Bu da Mısır İmparatorluğunun matematik, fizik ve astronomi alanındaki gelişme seviyesini göstermektedir.

3.4.2. Sfenksin Heykeli

Heykel 14.yy Memluklar tarafından top bataryalarının talim hedefi olarak kullanıldığı için üstünde kalıcı zararlar oluşmuştur. Günümüzde hala nasıl restore edileceği oldukça büyük bir tartışma konusudur. Sfenks; yağmurlar, kum ve daha bir çok doğal nedenlerden dolayı oldukça yıpranmış durumdadır. Büyük Gize sfenksi, M.Ö 2520 yılında Keops'un oğlu Kefren'in mimarları tarafından onun adına yapılan mezar kompleksi amacıyla yontulmuştur. Dünyanın tanrısı olan Firavun'un en güçlü hayvanlardan biri olan aslan ile birleştirilmesi, Firavun'un gücünü simgelemektedir. Heykelin güneş kültürü ile olan ilgisi de kuşku götürmez bir gerçektir. Çünkü sfenks güneşin simgesi olan Horusla özdeşleştirilmiştir. 54m uzunluğunda 20m yüksekliğinde, batı-doğu yönde uzanan büyük sfenks, Nil nehrine bakmakta ve nehrin yoluyla gelenleri karşılamaktadır.

Zamanla Mısır, Yunanistan ve Suriye'de de başka sfenksler ortaya çıkmıştır. Bugün uzmanlar sfenksleri üç tip halinde sınıflandırmaktadır. Gize'deki gibi yere çökmüş olanlar, oturanlar ve hareket halinde gösterilenlerdir. Oturanlara Büyük İskender'in Luksor tapınağında bulunan sfenks örnek gösterilebilir. Sfenks terimi yunanca da Sphinghein'den gelmekte ve boğmak anlamını taşımaktadır. Buda Thebai Mitindeki sfenksin bilmecelerine doğru yanıt veremeyenleri öldürmesinden kaynaklanmaktadır.

Krallar Vadisi: Piramitler sık sık soyguna uğruyor olduğundan dolayı Yeni Krallık Kralları, piramitlerin yerine, uçurum kenarlarında derin kazılmış mezarlara

gömülmeyi yeğlemişlerdir. Krallar vadisi, Nil Nehri'nin batı kıyısında bulunmaktadır. Dışarıdan bakıldığında çokta büyük görünmeyen mezarların içleri bolca süslenmiştir.

3.5. Mısır Ekonomisi

3.5.1. Genel Ekonomik Yapı

2004 yılında 295,2 milyar dolar olan Gayri Safi Milli Hasılanın sektörel dağılımı ise şöyledir; tarım%17, sanayi %33, hizmetler %50dir⁹⁶ Ekonomik istikrarını kararlı bir şekilde sürdüren Mısır, 1991 yılında yeni bir ekonomik reform paketi hazırlamıştır. Uluslararası Para Fonu (IMF) ile yaptığı stand-by anlaşması ve Genişletilmiş Fon Kolaylıkları Anlaşması'nın ardından Mısır hükümeti, ekonomik reform programını uygulamaya koymuştur. Bu programla özelleştirme, ticaretin serbestleştirilmesi ve bürokratik kısıtlamaların kaldırılarak devletin ekonomideki etkinliğinin sınırlandırılması hedeflenmekte ve enflasyonun düşürülerek döviz rezervlerinin artırılması öngörülmektedir.

Ülkede özel sektör, tarım, madencilik, petrol, inşaat, turizm gibi paraya dönüşen iş alanlarını yatırım hedefi olarak seçmiştir. Ancak şehirlerin altyapı hizmetlerinde tüm yatırımlar kamuya aittir. Kamunun toplam yatırımlar içindeki payı özel sektörden azdır. Özel sektörün riskli bulunduğu alanlarda ise kamunun yatırım payı artmaktadır.⁹⁷

Mısır'da Petrol ve doğalgaz üretimi, Ortadoğu ölçülerine göre düşük bir düzeydedir. Ticari düzeyde işletilen öteki madenler arasında fosfat, demir cevheri, manganez, krom, uranyum ve altın sayılabilir. İşgücünün %32'si tarımda, %17'si sanayide, 51'i ise hizmet sektöründe çalışmaktadır (2001). II. Dünya Savaşı sonrasında ithal ikameci politikalar doğrultusunda başlatılan ve daha çok tarımsal ürünlere dayanan sanayileşme, 1960'larda ağır sanayiye öncelik verilmesiyle daha kapsamlı ve hızlı bir

⁹⁶ "CIA WORLD FACTBOOK" <http://www.cia.gov>.20.05.2005.

⁹⁷ Forum Fuarçılık ve Geliştirme A.Ş. **Mısır Ülke Profili**, <http://www.forumfuar.com>. 12.01.2005.

sürece girmiştir. Günümüzde önde gelen sanayi dalları; petrol, demir-çelik, alüminyum, çimento, gübre, şeker, pamuklu ve yünlü dokumacılık ile gıda işlemeciliğidir.⁹⁸

Mısır Arap Cumhuriyeti'nin ekonomisi; tarım, turizm, Süveyş Kanalı gelirleri, doğal gaz ve yeni yeni geliştirilmeye çalışılan sanayi sektörüne dayanmaktadır. Doğal gaz gelirlerinin zaman içerisinde önemli bir sektör haline gelmesi muhtemeldir.⁹⁹

Dış Ticaret: Mısır'ın kalkınma harcamalarına bağlı olarak 1960'lardan beri yüksek düzeyde seyreden dış ticaret açığı, ihracat gelirlerindeki düşüş ve artan ithalat nedeniyle günümüzde de aynı eğilimi göstermektedir. Uluslararası Para Fonu (IMF) ile petrol üreticisi Arap ülkelerinden alınan dış borçlar bu açığın giderilmesinde önemli rol oynamaktadır. İhracat gelirleri büyük ölçüde petrol ve petrol ürünleri, ham pamuk ve dokuma ürünlerine dayanmaktadır. Başlıca ithalat kalemlerini ise gıda ürünleri, makine ve ulaşım araçları, kimyasal maddeler ve madenler oluşturmaktadır. Mısır'ın dış ticaretinde en önemli yeri ABD (%18.5), İtalya (%13.8), İngiltere (%8.5) ve Fransa (%4) tutmaktadır (2002).¹⁰⁰

Ödemeler Dengesinin 2002/2003 mali yılında ilk defa artı vermiştir. Mısır devlet çevrelerinin övgüsüne mazhar olan gelişmelerden birisi ödemeler dengesindeki bu olumlu gelişme olmuştur. Özellikle turizm ve Süveyş Kanalı gelirlerindeki artış, ödemeler dengesindeki olumlu sonucu beraberinde getirmiştir¹⁰¹

Tablo 3.2'de; Mısır'ın ödemeler dengesine bakıldığında 1999/2000 yılında – 1.163,10 olduğu anlaşılmaktadır. ödemeler dengesindeki açık giderek düşmüş ve 2000/2001 yılında –33,40 2001/2002 yılında –8,50 olmuş, en sonunda 2002/2003 yılında cari denge artı vererek 1.926 değere ulaşmıştır.

⁹⁸ Kocaeli Üniversitesi Stratejik Araştırma Masaları ve Uluslararası İlişkiler Kulübü Sitesi, **Mısır Ülke Profili**, <http://sks.kou.edu.tr>. 20.05.2005.

⁹⁹ GÜLEÇ Mustafa- OĞUZ Gencay, **Irak Savaşının Gölgesinde Türkiye Ortadoğu Ülkeleri Ticari İlişkileri**, Dış Ticaret Müsteşarlığı Ekonomik Araştırmalar ve Değerlendirme Genel Müdürlüğü, Mayıs 2003, s.27.

¹⁰⁰ Kocaeli Üniversitesi Stratejik Araştırma Masaları ve Uluslararası İlişkiler Kulübü Sitesi, **Mısır Ülke Profili**, <http://sks.kou.edu.tr>. 20.05.2005.

¹⁰¹ DTM: <http://www.dtm.gov.tr>. 21.12.2004.

Mısır ekonomisinin döviz kazandıran ana sektörleri, petrol ve petrol ürünleri ağırlıklı ihracat, turizm, Süveyş Kanalı gelirleri ve yabancı ülkelerde çalışan işçi gelirleri transferlerinden oluşmaktadır.

Tablo 3.2
Tablo Ödemeler Dengesi (Milyon Dolar)

	1999/2000	2000/2001	2001/2002	2002/2003
Cari Denge	-1.163,10	-33,40	-8,50	1.926
Cari Denge(Transferler hariç)	-5.842,60	-3.775,60	-4.081,70	n.a.
Ticari Denge	-11.472,30	-9.363,10	-8.000,80	-6.574,8
İhracat	6.387,70	7.078,20	6.643,40	8.205,2
- Petrol ve ürünleri	2.272,90	2.632,40	1.903,60	3.160
- Diğerleri	4.114,80	4.445,80	4.739,80	5.044
İthalat	-17.860,00	-16.441,30	-14.644,20	-14.779
- Petrol		-3.171,90	-2.429,00	-2.313
- Diğerleri		-13.269,40	-12.215,20	-12.466
Hizmetler Dengesi	5.629,70	5.587,50	3.919,10	4.892
Gelirler	11.425,60	11.696,40	9.617,50	10.447
- Nakliye	2.634,70	2.704,30	2.714,90	2965
- Süveyş Kanalı	-1.780,80	-1.842,50	-1.819,80	-2.236
- Turizm	4.313,80	4.316,90	3.422,80	3.796
- Yatırım gelirleri	1.832,50	1.849,60	937,60	641
Ödemeler	-5.795,90	-6.108,90	-5.698,40	5.555
- Nakliye	-456,50	-428,70	-419,20	393
- Yatırım gelirleri	-900,70	-778,10	-842,40	805
Transferler	4.679,50	3.742,20	4.073,20	3.608
- Resmî	932,40	769,30	1.143,60	2.944
- Özel	3.747,10	2.972,90	2.929,60	634
Mali ve Sermaye İşlemleri	-1.199,20	-541,70	-1.037,70	-2.787
- Doğrudan Yabancı yatırımlar(net)	1.656,10	509,40	428,20	700,6
- Yurtdışında yatırımlar	-42,50	-27,30	-15,20	-30
- Mısır'da Portföy yatırımları	472,60	260,50	45,30	-405
- Dışarda Portföy Yatırımları	-12,20	-4,60	-3,20	-16
- Diğer net yatırımlar	-3.273,20	-1.279,70	-1.492,80	-3.036
Hata	-664,40	-296,30	599,10	1.407
Genel Denge	-3.026,70	-871,40	-447,10	546
Rezervdeki Değişimler	3.026,70	871,40	447,10	-546

Kaynak: Merkez Bankası (<http://www.dtm.gov.tr>) 21/12/2004

1980'li yılların başında petrol satışlarından, Süveyş kanalı geçiş ücretlerinden, turizmden ve işçi havalelerinden elde edilen Gayri safi gelirler (Mısır'da dörtlü çete olarak bilinir.) Yıllık 12 milyar dolar civarında olup, Gayri Safi Yurt İçi Hasılının

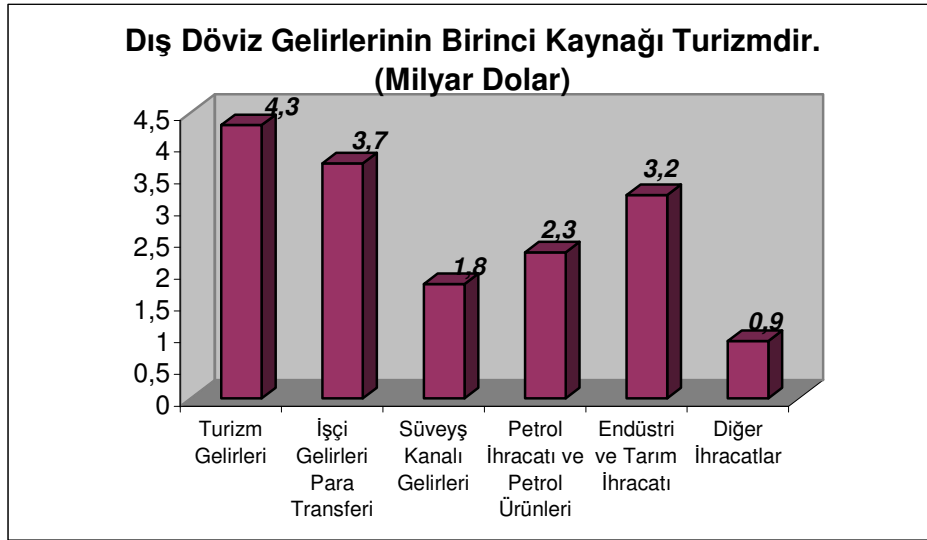
yarısına eşittir. Bu döviz yapısal uyumun geliştirilmesi için kullanılmamıştır. İç tasarruflar oransal olarak küçülmüştür.¹⁰²

Mısır'ın (2002/2003) yılına ait; ihracatı 8205,2 milyon dolar, Turizm Gelirleri, 3.796 milyon dolar, Süveyş Kanalı Gelirleri, 2,236 milyon dolar, "İşçi Döviz Transferleri(2002/2003); 2.96 milyon dolardır. (1/3'ü ABD'den)"¹⁰³

Tablo 3.3
Mısır'ın Dış Döviz Kaynakları

Turizm Birincil Dış Döviz Kaynağıdır. 2000 Yılı		
	Milyar Dolar	Yüzde Oranı (%)
Turizm Gelirleri	4,3	26,5
İşçi Gelirleri Para Transferi	3,7	22,8
Süveyş Kanalı Gelirleri	1,8	11,1
Petrol İhracatı ve Petrol Ürünleri	2,3	14,2
Endüstri ve Tarım İhracatı	3,2	19,8
Diğer İhracatlar	0,9	5,6
TOPLAM	16,2	100

Kaynak :Misr Tourism.Net: <http://www.visitegypt.gov.eg>. (02.07.2004)

Grafik 3.1 :Mısır'ın Döviz Kaynakları

¹⁰²WATERBURY John, **Sonsuz Yanılgılar Karşısında Hindistan, Meksika, Mısır ve Türkiye'de Kamu Girişimi ve Devlet Gücü**, çev.Muhsin MENGÜTÜRK- Nesrin NAS, Yapı Kredi Kültür Sanat Yayıncılık Tic.ve San.AŞ, İstanbul, 1997, s:137.

¹⁰³DTM: <http://www.dtm.gov.tr>, 10/01/2005.

Tabloda 3.3'te ve grafikte 3.1'de görüldüğü üzere döviz kaynağının; %26,5 oranı ve 4,3 milyar dolar geliri ile birinci sırayı turizm alırken, ikinci sırayı işçi gelirleri ve transferi, üçüncü sırayı Süveyş kanalı gelirleri oluşturmaktadır.

3.5.2. Süveyş Kanalı

1854 Yılında Sait Paşa tarafından Akdeniz ile kızıl denizi birbirine bağlayacak bir kanal projesi fikri ortaya atılmıştır. Süveyş kanalının; 1856 yılı Nisan ayında inşaatı başlamış, 1869 yılı Mart ayında kanalın açılışı yapılmıştır. Süveyş kanalı 163km. uzunluğunda, 60m enindedir. Kanal geliri GSMH'nın % 5'ini teşkil etmektedir.

Tablo 3.4

Süveyş Kanalı

	1998	1999	2000	2001	2002
Toplam Gemi(adet)	13.471	13.490	14.141	13.986	13.447
- Petrol Tankeri	2.135	1987	2.563	2.764	2.474
- Diğerleri	11.336	11.503	11.578	11.222	10.973
Toplam Yük(mn.ton)	386,1	385,0	439,0	456,1	444,7
- Petrol Tankeri	90,0	67,9	105,1	116,9	94,2
- Diğerleri	296,1	317,1	333,8	339,2	350,5
TOPLAM GELİR(mn.\$)	1.764	1.824	1.943	1.911	1.964

Kaynak: National Bank of Egypt, Economic Bulletin

Süveyş Kanalı gelirleri, Mısır'a döviz kazandıran dört ana sektörden birini oluşturmaktadır. Tablo 3.4'te 1998-2002 yılları arasında Süveyş Kanalından geçen gemi sayısı, taşınan toplam yük ve ülkeye sağladığı döviz gelirlerine ilişkin bilgiler yer almaktadır. 1998 yılında 1,764 milyar dolar olan Süveyş Kanalı gelirleri, 2002 yılında 1,964 milyar dolar olmuştur.

3.5.3. Mısır'ın Turizm Sektörü

Arap dünyasının nüfusunun üçte birine sahip olan Mısır bölgedeki en büyük siyasal ve askeri güç durumundadır. Mısır turizmi genelde; anıtlar, mezarlar, tapınaklar ve firavunlarla ilgili yerleşmeler etrafında odaklanmıştır. Bu ülkede bulunan göz kamaştırıcı arkeolojik kalıntılar, Nil vadisi boyunca Kahire'den Awsan Barajına kadar olan kesimde toplanmıştır. Batı tarzı kıyı turizmi henüz çok yaygın değilse de Mısırlılar deniz kıyılarını oldukça sık ziyaret etmekte ve özellikle Kahire'ye yakın bulunan

plajlarda büyük kalabalıklar toplanmaktadır. Hükümet 1980'lerin sonlarında hazırladığı planlarla güneş-kum-deniz turizmini de geliştirme çabasına girmiştir. İsrail gibi Mısır'ın da, Akdeniz'e olduğu kadar Kızıldeniz'e kıyısı vardır ve turizmle ilgili projelerin çoğu Sina yarımadasında ve daha güneyde Kızıldeniz kıyısı boyunca yer almaktadır. Buraları, dalış yapılabilen ve balık yatakları bol olan ana sayfiye yerleşmesidir. 1990'lı yıllarda batılı turistler için özel sektör tarafından Kızıldeniz kıyısında yedi tatil köyü inşa edilmiştir.¹⁰⁴

Mısır'da turizm hareketleri çok önemlidir. Bu önem tarihi, kültürel ve dini açılardan önemli turizm potansiyeline sahip olmasından kaynaklanmaktadır. Mısır'da turizm geliri milli gelirin önemli bir bölümünü oluşturmaktadır.

Mısır'ın iklim yapısı, Akdeniz ve dünyanın doğal akvaryumu olan Kızıldeniz sahilleri ile mevcut eski ve tarihi eserleri turistlerin ilgisini çekmektedir. Dünyanın yedi harikasından olan piramitler ve İskenderiye feneri, kral mezarları, sfenksler önemli turizm gelir kaynaklarıdır. Bundan başka uzun ve çeşitli tarihe sahip olmasıyla Mısır bir çok milletin izlerini taşır. Özellikle Emeviler, Abbasiler, Memlükler ve Osmanlılardan kalma cami ve medreseler, han ve kervansaraylar önemli tarihi yerlerdir.

Mısır'daki kültürel turların çoğu Kahire, Giza Sfenksi ve piramitlerini tutan Kamon Hazinelelerini içeren müzeyi ve Memphis'i içine alır. Turistlerin güzergahı üzerinde, örneğin; Krallar Vadisi ve Karnak Tapınakları gibi diğer önemli arkeolojik sitler Luksor'dan ve Nil'in orta kesimlerindeki Aswan'dan erişilebilecek mesafe içinde kalmaktadır. Turistler genelde Kahire'den havayoluyla (kışın demiryoluyla) taşınarak Luksor ve Aswan arasında 4-6 günlük gemi yolculuğu geçirirler. "Nil filosu" olarak anılan bu yolcu gemiciliği Mısır turizmi için büyük önem taşımaktadır.¹⁰⁵

Mısır turizmi; 1985-1986-1990 yıllarına ait terörist eylemleri ve bölgedeki olumsuzluklardan etkilenmiştir.

1990 Yılında Mısır'ı ziyaret eden turistlerin sayısı 2.5 Milyona ulaşmıştır. Bu oran, 1989 yılı düzeyinin hafif üstündedir. Ancak, körfez krizinin etkisi ile 1990 yılı

¹⁰⁴ ÖZGÜÇ s.404.

¹⁰⁵ İbid.

için hedeflenmiş olan 2 Milyon 900 bin turist sayısının altındadır. Bu durum, turizmi Mısır ekonomisinin en dinamik sektörlerinden biri haline getirmektedir. 1985 yılının ikinci yarısında Ortadoğu’da terörist eylemlerde bir artış ve bölgede Anti-Amerikan reaksiyonların ortaya çıkışı, 1986 Nisan ayında Libya’da ABD’nin hedeflerine hava vuruşları gibi olumsuzluklar birleşince turistler (özellikle Amerika Birleşik Devletleri’nin turistleri), Mısır’ı ziyaret etmekten vazgeçmiştir. İstikrarsızlığın yenilenmesi ve süresinin uzama olasılığı, 1990 yılında Irak’ın Kuveyt’i işgaliyle ve mevcut uluslararası karşılığın verilmesi bölgede ciddi bir tehdit ortaya çıkarmıştır. Mısır’ın dış döviz kaynağı olarak hayati katkısı olan sektörler ciddi bir tehdit oluşturmuştur. Turist sayısı, 1991 yılının Ağustos ayında 276.000’e ulaşmış ve 1992 haziranında rekor düzeye çıkmıştır. Turizmin ekonomiye toplam katkısı 3,5 milyon dolar olarak tahmin edilmektedir. Öteyandan turizm endüstrisinde 1992/1993 yıllarında kesin bir düşüş yaşanmıştır.¹⁰⁶

Tablo 3.5
Mısır’ı Ziyaret Eden Turist Sayısı

Mısır’ı Ziyaret Eden Turist Sayısı*1000						
1993	1998	1999	2000	2001	2002	2003
2.500	3.454	4.797	5.506	4.648	5.192	6.044

Kaynak: Mısır Turizm Bakanlığı .

1993 yılında Mısır’ı 2.500.000 turist ziyaret etmiştir. Mısır ekonomisi , körfez krizi ve turistlere yönelik olarak ortaya çıkan terör eylemlerinden önemli ölçüde darbe yemiştir. Özellikle turistlere yönelik terör eylemleri nedeniyle gelen turist sayısı ve geceleme sayısında 1993-1994 döneminde ciddi bir düşme olduğu görülmüştür. Alınan önlemlerin etkisiyle 1994-95 döneminde bu düşme eğilimi tekrar artış eğilimine dönmüştür.¹⁰⁷ Tablo 3.5’te gözüktüğü gibi; 1998 yılında 3.454.000 turist, 1999 yılında 4.797.000 turist Mısır’ı ziyaret etmiştir. Turist sayısındaki bu yükselme 2000 yılında da devam etmiş, 2001 yılında düşme yaşanmıştır.

Tablo 3.6; 1981/1982 ve 2002/2003 yılları arası ülkenin sahip olduğu turistik altyapı ve turist sayısını göstermektedir. 1982 yılında 243 olan otel ve tatil köyü sayısı,

¹⁰⁶ **The Middle East and North Africa 2004**, 50 th Edition, Europe Publications, London and newyork, 2004, s:336.

¹⁰⁷ **Mısır Ülke Etüdü**, İstanbul Ticaret Odası, Yayın No:1997-13, İstanbul, 1997, s.31.

2003 yılında 1.127'ye ulaşmıştır. Diğer yandan oda sayısı 18.100'den 132.100'e yükselmiştir. Turist sayısı ve gece sayısında da yükselme olmuştur.

Tablo 3.6
Turistik Altyapı Ve Turist Sayısı

	1981/82	2002/2003
Otel, tatil köyü	243	1.127
Oda sayısı(1000)	18,1	132,1
Turist sayısı(milyon)	1,4	5,2
Gece sayısı	9,6	33.0

Kaynak:<http://www.dtm.gov.tr>. 21/12/2004

1994 yılının ilk 3 ayındaki ziyaretçi sayısında 1993 yılının aynı dönemine göre %15 azalma olmuştur. Mısır turizminin yükselişindeki ufak bir işaret, Kahire otelinin %60 oranında dolmasına ve en çok Kızıldeniz ve Sina'ya gelen turist sayısındaki artışlara sebep olmaktadır. Benzer bir örnek; Mısır otellerinin 1/3 kapasite ile çalışmasına karşın, Kahire'de 2/3 doluluk oranının oluşu ve Sina'da kalanlarda artış gözlenmesidir. 1993 yılının Ocak ayında Dünya Bankası 130 milyon dolarlık bir krediyi, (805 milyon dolarlık bir program çerçevesinde) turizmin altyapısının geliştirilmesi için onaylanmıştır. Bu kredinin Kızıldeniz sahilinde yeni tesislerin yapılması ve turizme kazandırılması için kullanımı öngörülmüştür. 1995 yılının ortalarında çalışmalara başlanmış, Kızıldeniz sahilinde Sahl Hasnash'de dinleme yerlerinin oluşturulması planlanırken, Abu Soma bölgesinin geliştirilmesine başlanmıştır. Turizm kalkınma yönetiminin Güney Sina sahilinde yeni projeyi onaylamasıyla (bir yat limanının gelişimini sağlamak amacıyla), 1995 yılında turist sayısında %24 artma olmuştur. Bu büyümeyi 1996 yılının ilk üç ayındaki büyüme izlemiştir. 1996 yılında Mısır turizm endüstrisi çok hızlı bir büyüme göstererek 3,9 milyon turiste ulaşmıştır.¹⁰⁸

1997 yılının sonunda turizm endüstrisinin büyümesi dramatik bir tersliğe maruz kalmıştır. Seyahat edenlerin güvenlik endişeleri, Eylül ayında Kahire'de bir Alman tur otobüsüne terörist saldırının yapılması, 5 Alman ve 1 Mısırlının ölümüyle sonuçlanan olaydan sonra, izleyen aylarda 58 turist katledilmesi ve 4 Mısırlının

¹⁰⁸ **The Middle East and North Africa 2004**, s:337.

Luxor'da öldürülmesi turizmde durumu kötüleştirmiştir. Bir çok seyahat şirketinin bölgedeki rezervasyonları iptal edilmiştir. Seyahat eden ülkedeki turistler derhal ülkeden ayrılmıştır. Saldırlara karşılık olarak hükümet Aralık ayında bölgede turizmi canlandırmak için bir 100 gün kampanyasını törenle açmış, Mısır karayolları iç hatlarda ücretleri %50 indirmiştir. 1997-1998 döneminde 240 milyon sterlin hava yollarında bir gelir kaybı olmuştur. Hükümet 3 aylık süreyle bir borç ödeme servisini hizmete sokmuştur (Turistleri çekmek için). Turizm şirketleri fiyatlarında indirim yapmıştır. Ancak; 1998 Ocak ayında 1997'ye kıyasla %55 daha az turist gelmiştir (68 bin turist). 1998 yılının Ekim ayında turist sayısı 380 bindir. Bu sayı 1997 yılının Ekim ayında 391 bin olarak gerçekleşmiştir. 1998 yılında ciddi bir turist azalışı görülmektedir. 1997 yılında toplam 4 milyon turist gelerek rekor büyüme gözlenirken, 1998 yılında bu sayı 3,5 milyona düşmüştür. 1999 yılında turizm sektörü yeni canlanmalar göstermiştir. Yeni turizm tesislerinin inşasıyla birlikte yaklaşık 4.8 milyon turist Mısır'ı ziyaret etmiştir. Keops büyük piramidin restorasyonla birlikte yeniden açılması, turistleri Mısır'a çekmiştir. 1990'ların sonunda turizm sektörü 2,2 milyon insanı istihdam etmektedir. ¹⁰⁹

2000 yılında gelen turist sayısında artış olmuş ve ülkeyi 5.506.000 turist ziyaret etmiş, gelen turistten 4.345,4 Milyon dolar gelir sağlanmıştır. Ülkenin yatak kapasitesi 97 bin civarında olup, inşaat halindeki oteller ve tatil köyleri tamamlandığında, bu kapasitenin 100 binin üzerine çıkacağı beklenmektedir. Ülkenin turizm gelirleri 2001 yılının ikinci yarısından itibaren %60 oranında düşmüştür. 11 Eylül saldırısı ve Afganistan savaşı bölgeye turist akımını engellemiştir. 120 dolar olan 5 yıldızlı otel fiyatları 60-70 dolara düşmüştür. Turizmi canlandırmak için yabancı hava yolu şirketlerine Luksor, Şerm El-Şeyh, Hurgada hava limanlarına doğrudan iniş izni verilmiş, iç hatlar %40 ucuzlatılmış ve özel sektöre iç hatlarda taşıma ruhsatı verilmiştir. Ancak güvenlik kaygısı seyahat arzusunun önüne geçmiş ve Batı ülkeleri için turizm mevsimi olan güz ve kış sezonu verimsiz geçmiştir.¹¹⁰ 2001 yılında ülkeye gelen turist sayısı 4.648 e düşmüştür. Mısır Hükümeti ile Turizm Bakanlığının almış olduğu ciddi önlemlerle 2002 yılında turizm sektörünün kendisini çabuk toparlanmasını sağlamış ve turist sayısını 5.192.000'e çıkarmıştır. 2003 yılında ise 2002 yılına göre

¹⁰⁹ İbid, s:337.

¹¹⁰ T.C Kahire Büyükelçiliği Ticaret Müşavirliği, **Yıllık Rapor 2002**, Ankara, Ocak 2003,s:27-28.

%16,42 artış göstererek 6.044.160'a çıkmıştır. "Turistlerin geldiği ülkeler sırasıyla Almanya, İtalya ve Rusya'dır."¹¹¹

Tablo 3.7
Mısır'ın Turizm Gelirleri

Yıllar	Milyon Dolar	Değişim (%)
1993	1.926,2	
1994	2.006,3	4,2
1995	2.683,5	33,8
1996	3.203,9	19,4
1997	3.726,4	16,3
1998	2.564,6	-31,2
1999	3.902,8	52,2
2000	4.345,4	11,3
2001	3.800,0	-12,6
2002	3.764,0	-0,9
2003	4.584,0	21,8

Kaynak : 1993-2000 Yılları; <http://www.visitegypt.gov.eg>. (02.07.2004)
: 2001-2003 Yılları; Kaynak: World Tourism Organization(WTO)
Annuaire Yearbook Anuario (1999-2003) Edition ss:903-904

Mısır'ın turizm gelirine bakıldığında "1982 yılında 304 milyon Amerika Birleşik Devletleri doları olan turizm geliri,"¹¹² Yabancı turistleri hedef alan bir şiddet kampanyası İslami teröristlerin saldırıları ile gündeme gelince 1993 yılında Mısır'ı ziyaret eden turist sayısı yaklaşık %22 oranında düşmüştür. Turizm geliri de %38'e düşmüştür. Turistlerin ortalama kalış süreleri de azalmıştır. Terörizm probleminin yok edilmesinde sağlanan başarısızlık hükümetin, turizmin tanıtılması için 25 milyon dolar ayırmasına neden olmuştur. (1994 yılında)¹¹³

Tablo 3.7'de gözüktüğü gibi; 1998 yılına kadar turizm gelirinde sürekli yükselme olmuştur. 1997 yılında 3.764,4 milyon dolar olan turizm geliri, 1998 yılında %31,2 oranında düşme ile 2564.6 milyon dolar olarak gerçekleşmiştir. Daha sonra

¹¹¹ KOSGEB (Küçük ve Orta Ölçekli Sanayi Geliştirme ve Destekleme İdaresi Başkanlığı), Pazar Araştırma ve İhracatı Geliştirme Merkezi, **Mısır Arap Cumhuriyeti Ülke Raporu**, Ankara, (t.y), s.12.

¹¹² TURSAB Ar-Ge Departmanı, Şubat 2003.

¹¹³ **The Middle East and North Africa 2004**, s:337.

yükselişe geçerek 1999 yılında %52,2 oranda yükselme ile 3902,8 milyon dolara çıkmıştır.

2000 yılında Hükümet havayolları endüstrisini desteklemek ve yurt içi turizm piyasasını genişletme kararı almıştır. (Turizm gelirlerindeki keskin düşüşleri dengelemek için iç turizmin canlandırılmasına karar verilmiştir.) 11 Eylülde ABD'deki saldırılardan sonra turist sayısının düşmesine paralel olarak turizm gelirleri 2001 yılında %12 düşmüş ve 3.800 milyon dolar olarak gerçekleşmiştir. Yine 2002 yılında da turizm geliri düşmeye devam etmiştir. "2003 yılında Mısır hükümeti düşmanlıkları yok etmek için uluslararası bir konferans düzenlemiştir. (Mevcut turizmi tanıtmak ve Irak olaylarının etkisini azaltmak için.) 2002 yılında Unesco'nun sponsor olduğu bir projeye (350 milyon dolarlık) Büyük Mısır Müzesinin inşasına karar verilmiştir. 2003 yılında Giza'da piramitlerin yanında inşa edilecek proje ile ilgili 2 İrlandalı mimar tasarımlarıyla ödül kazanmıştır.¹¹⁴ 2003 yılındaki Irak savaşı nedeni ile Mısır ekonomisinin zarar göreceği yorumları yapılmıştır. Ağırlıklı Irak'la bağlantılı çalışan sanayi olumsuz etkilenmiştir. Ancak savaşın kısa sürmesi ve dalgalı kur rejimi ile birlikte turizmin yabancılar için ucuzlaması neticesinde; turizm, ihracat, Süveyş kanalı gelirlerinde olumlu gelişmeler gündeme gelmiştir. Turizm geliri 2003 yılında %21,8 oranında artış göstererek 4.584 milyon dolar olarak gerçekleşmiştir.

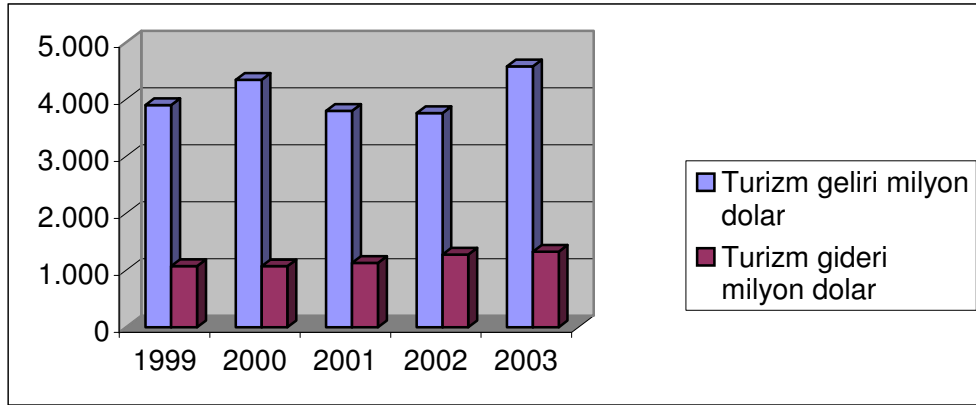
Tablo 3.8

Mısır'ın turizm gelir ve gideri

	yıllar	1999	2000	2001	2002	2003
Turizm geliri	milyon dolar	3.903	4.345	3.800	3.764	4.584
Turizm gideri	milyon dolar	1.078	1.073	1.132	1.278	1.327

Kaynak: World Tourism Organization(WTO) Annuaire Yearbook Anuario (1999-2003) Edition

¹¹⁴ İbid.

Grafik 3.2: Mısır'ın turizm gelir ve gideri

Mısır'ın turizm geliri ve turizm gideri karşılandığında turizm gelirin turizm giderinden bir hayli fazla olduğu gözükmektedir. Buda, Mısır vatandaşlarının turizme katılma oranının az olmasından kaynaklanmaktadır.

2003 yılı Haziran ayından itibaren ülke turizminde ciddi bir canlanma olmuştur. 2003 yılında Mısır'ı ziyaret eden turist sayısının 6 milyona ulaştığı, bu rakamın bir önceki yıla göre %20 artış anlamına geldiği belirtilmektedir. Buna ek olarak, Süveyş Kanalı gelirleri bir önceki yıla göre %13 oranında artarak 2,3 milyar dolara ulaşmıştır.¹¹⁵

Turizm, ülkenin en önemli beş döviz kaynağı arasında yer almaktadır. 2005 yılında ülkeyi 9.5 milyon turistin ziyaret etmesi hedeflenmektedir. Tarihi turizmin yanısıra sahil turizmi gelişme kaydetmektedir. Bu nedenle Sina Yarımadası ve Kızıldeniz kıyılarında otel inşaatları devam etmektedir.¹¹⁶

Dünya Turizm Teşkilatı verilerine göre bölgede Mısır başta olmak üzere, Ortadoğu bölgesi dünyanın en hızlı büyüme gösteren turizm bölgesidir. Teşkilata göre bölgeye giden her beş turistten dördü Mısır'a gitmektedir.¹¹⁷ Mısır'a en çok turist Avrupa'dan gitmektedir. Avrupa'yı Ortadoğu ve Asya/Pasifik, ABD izlemektedir. "Turistlerin geldiği ülkeler sırasıyla Almanya, İtalya ve Rusya'dır."¹¹⁸

¹¹⁵DTM, <http://www.dtm.gov.tr>. 08.10.2004.

¹¹⁶ KOSGEB, s.12.

¹¹⁷DTM, <http://www.foreigntrade.gov.tr>. 12.04.2004.

¹¹⁸ KOSGEB, s.12.

Tablo 3.9**Mısır'a Ziyaretçi Gönderen Bölgeler**

	1999	2000	2001	2002	2003	2003%	2003-2002
Afrika	150.552	147.425	145.554	161.497	183.035	3,03	13,34
ABD	276.769	340.770	251.462	171.458	187.828	3,11	9,55
Doğu Asya/Pasifik	211.107	280.831	209.888	213.771	226.756	3,75	6,07
Avrupa	3.224.097	3.805.389	3.132.459	3.583.791	4.203.687	69,55	17,30
Ortadoğu	897.108	889.886	867.911	1.012.613	1.188.994	19,67	17,42
Güney Asya	34.682	39.304	39.536	46.110	51.042	0,84	10,70
Diğerleri	2.205	2.574	1.675	2.438	2.818	0,05	15,59
TOPLAM VARIŞLAR	4.796.520	5.506.179	4.648.485	5.191.678	6.044.160	100,00	16,42

Kaynak: 2001-2003 Yılları; Kaynak:World Tourism Organization(WTO) Annuaire Yearbook Anuario (1999-2003) Edition

Yukarıdaki tabloda gözüktüğü gibi Mısır'a en çok turist Avrupa'dan gitmektedir. 2003 yılında Avrupa Mısır'a giden toplam turist sayısının %69,55'i kadar turist göndermiştir. Avrupa'yı %19,67 ile Ortadoğu izlemektedir. diğer bölgeler %4'ün altında turist göndermiştir.

1996 yılında Almanya, Mısır'ın en fazla turist çektiği ülkelerin başında gelmektedir. 1996 yılında Almanya'dan gelen turist sayısı 436,809, İtalya'dan gelen turist sayısı 388,320, İngiltere'den gelen turist sayısı 328,325'tir. Ortadoğu barış sürecinde yaşanan sorunlara rağmen, İsrail'den gelen turist sayısı 1996 yılında bir önceki yıla kıyasla %8.5 artarak 321,053'e ulaşmıştır.¹¹⁹

2002 Yılında Mısır'ı ziyaret eden turist sayılarına bakıldığında "Mısır Turizm Bakanlığında edinilen bilgilere göre 2002 yılında Amerika Birleşik Devletleri'nden gelen turist sayısında azalma görülmesine rağmen, BDT ülkelerinden gelen turist sayısında dikkat çekici bir artış yaşanmış bulunmaktadır. Özellikle Rusya'dan gelen turist sayısında bir önceki yıla göre %93'lük bir artış gerçekleştiği görülmektedir. Mısır'ı ziyaret eden Rusya vatandaşı sayısı 450 bin civarındadır. Mısır Turizm Bakanı

¹¹⁹DTM, <http://foreigntrade.gov.tr>. 12.04.2004.

Mamdouh El-Beltagui bu artışta yurtdışı basınında yer alan Mısır'ın güvenli bir ülke olduğuna ilişkin verilen reklam ve ilanların büyük etkisi olduğunu belirtmektedir.”¹²⁰

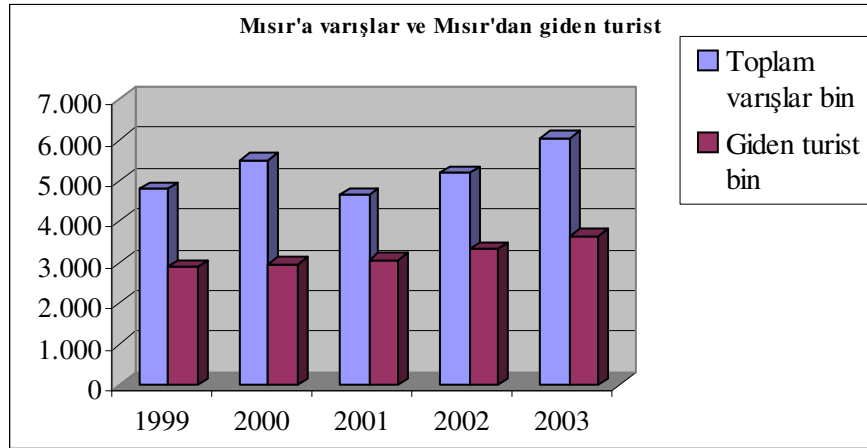
Mısır, çok özgül bir antik medeniyetin mirasçısı olması nedeniyle turist akınına uğramaktadır. Nüfusu fazla ve altyapısı yetersiz olduğu için vatandaşlarına yeterince iş imkanları yaratamamaktadır. Komşuları olan Arap ülkelerinin aksine petrol zengini olmadığı için birçok ekonomik darboğazla karşı karşıya kalmaktadır. Bu durumda; Mısır, döviz gereksinimini giderebilmek için ya ihracatını arttırması ya da turizm sektörüne önem vermesi gerekir. Bu yüzden de Mısır, sahip olduğu tarihi, doğal ve kültürel varlıklarını turizmin hizmetine sunmakta ve hükümetler de turizm sektörünü teşvik vererek desteklemektedirler.

Tablo 3.10

Mısır'a Gelen ve Mısır'dan Giden Turist Sayıları

		1999	2000	2001	2002	2003
Toplam varışlar	bin	4.797	5.506	4.648	5.192	6.044
Giden turist	bin	2.886	2.964	3.074	3.330	3.644

Kaynak: 2001-2003 Yılları; Kaynak:World Tourism Organization(WTO) Annuare Yearbook Anuario (1999-2003) Edition

Grafik 3.3: Mısır'a varışlar ve Mısır'dan giden turist (1999-2003)

Mısır'a gelen turist sayısı Mısır dışına turist olarak giden turist sayısından daha fazla, turizm geliri turizm giderinden daha fazladır. Grafik 3.3'te Mısır'a giden turist sayısının inişli çıkışlı olduğu fakat, yurt dışına çıkan turist sayısından daha fazla olduğu görülmektedir. Mısır'da turizm hareketleri düşük seyretmektedir.

¹²⁰ TURSAB Ar-Ge Departmanı, Şubat 2003.

3.6. Mısır- Türkiye Turizm İlişkileri

Mısır ve Türkiye arasındaki ziyaretçi tablosuna baktığımızda turizm hedeflerinin düşük seviyede olduğu gözükmemektedir. İki ülkenin birbirlerine gönderdiği ziyaretçi sayısı yirmi binlerle sınırlı kalmaktadır.

Tablo 3.11

Mısır'dan Türkiye'ye Gelen Turist Sayısı

YILLAR			Gelen turistler içindeki			DEĞİŞİM	
			milliyet payı			ORANI	
			%			%	
2000	2001	2002	2000	2001	2002	2001/2000	2002/2001
31.772	22.396	21.587	0,30	0,19	0,16	-29,51	-3,61

Kaynak : TURSAB Ar-Ge Departmanı, Şubat 2003

2000 yılında Mısır'dan gelen ziyaretçi sayısı 31.772.000 olup, bu sayı 2001 yılında %29,51 düşerek 22.396 olarak gerçekleşmiştir. 2002 yılında ise yine düşüşe devam ederek -%3,61 oranla, 21.587 kişi olmuştur. Buna bağlı olarak milliyet payında da düşme olmuştur. 2000 yılında Türkiye'ye gelen turistler içinde Mısır'ın milliyet payı 0,30 iken 2001 yılında 0,19 ve 2002 yılında 0,16 olduğu tablo 3.11'de gözükmektedir.

Tablo 3.12

Türkiye'den Mısır'a Giden Turist Sayısı

Yıllar					Değişim			
1999	2000	2001	2002	2003	2000-99	2001-2000	2002-2001	2003-2002
18.184	24.463	15.578	23.724	44.609	34,53	-36	52	88,03

Kaynak: World Tourism Organization(WTO) Annuaire Yearbook Anuario (1999-2003)

Tablo 3.12'de gözüktüğü gibi, Türkiye'den Mısır'a giden turist sayısında da 2001 yılından düşme olmuştur. 2000 yılında bir önceki yıla göre %34,53 artışla 24.463 Türk vatandaşı Mısır'ı ziyaret etmiştir. 2001 yılında %-36 düşerek 15.578 olmuştur. 2002 yılında bir yükselme olmuş ancak yine de 2000 yılına ulaşamamıştır. 2003 yılında Türkiye'den Mısır'a giden turist sayısında gerçek yükselme olmuştur.

Tablo 3.13'te gözüktüğü gibi; Kuzey Afrika ülkelerinden Türkiye'ye en çok turist gönderen ülkeler arasından Tunus ilk sırayı almaktadır, Cezayir ikinci, Libya

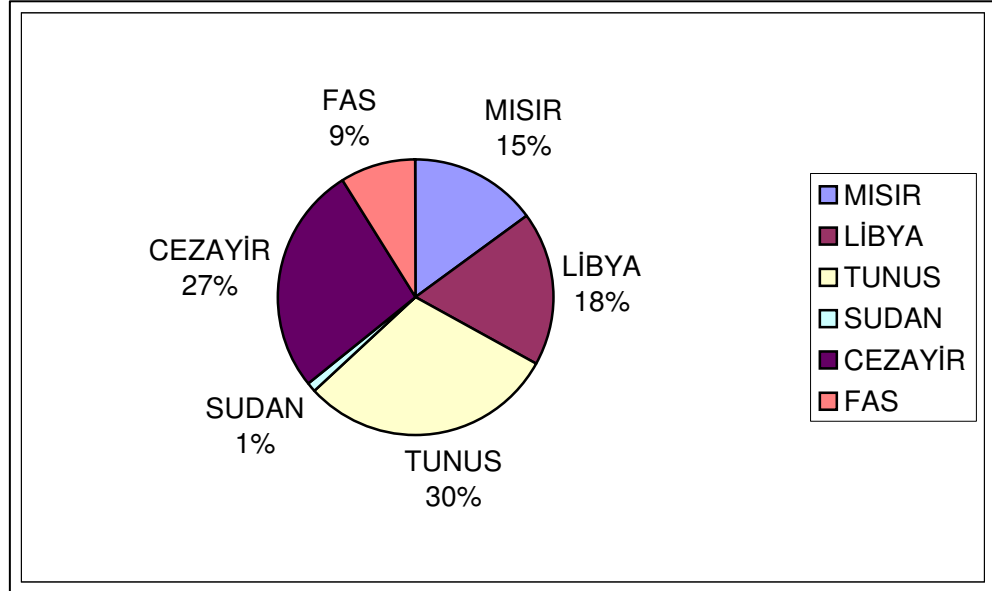
üçüncü, Mısır ise dördüncü sırayı almaktadır. Mısır'dan 2000 yılında 31,7 bin ziyaretçi gelmiş, sonraki yıllarda gelen ziyaretçi sayılarında düşüme olmuştur

Tablo 3.13

Kuzey Afrika Ülkelerinden Türkiye'ye Gelen Turist Sayısı

	2000	2001	2002	2003
MISIR	31,7	22,2	21,6	23,2
LİBYA	24	31,4	30	28,2
TUNUS	39,7	45	51,3	46,7
SUDAN	2	2	2,2	1,9
CEZAYİR	33,4	39,9	41,5	42,1
FAS	11,6	11,8	12,7	13,8

Kaynak :TC.Turizm Bakanlığı :<http://www.kultur.gov.tr> (15.12.2004)

Grafik 3.4: Kuzey Afrika Ülkelerinden Türkiye'ye Gelen Turist Oranları

Grafik 3.4'te gözüktüğü gibi; pasta diliminin en büyük kısmı %27 payla Tunus'a aittir. En küçük dilim ise %1 payla Sudan'a aittir. Kuzey Afrika ülkelerinden Türkiye'ye en çok ziyaretçiyi Tunus, en az ziyaretçiyi Sudan göndermiştir.

Mısır'ı ziyaret eden Türk sayısı az olmakla birlikte 2001 yılı haricinde sürekli artış göstermiştir. 2003 yılında bir önceki yıla göre % 88,03 artış göstererek 44,609

sayıya yükselmiştir. “Bu ise, turistik tesislerin ucuzluğuna ve vize konusunda problem yaşanmamasına bağlanmaktadır.”¹²¹

Mısır’ı ziyaret eden turist sayısı genelde 2001-2002 yıllarında düşüktür. Buda daha önce bahsedildiği gibi 11 Eylül 2000 olaylarından kaynaklanmaktadır. Mısır açısından en önemli dezavantaj, bölgenin konumundan kaynaklanan politik istikrarsızlık ve bunun sonucu oluşan terör sorunudur. Eğer bu sorunlar giderilirse, turizm açısından büyük potansiyele sahip olan Mısır, uluslararası turizm pastasından önemli bir paya sahip olacaktır.

Türkiye İle Mısır Arasındaki Anlaşma Ve Protokoller; Türkiye ile Mısır arasındaki ticari ilişkileri en son 4.10.1996 tarihinde imzalanan Ticaret Anlaşması çerçevesinde yürütülmektedir. Diğer taraftan, anılan ülke ile çeşitli alanlarda işbirliği anlaşmaları bulunmaktadır. Bunlar arasında, çifte vergilendirmenin önlenmesi, karşılıklı yatırımların teşviki ve korunması, ekonomik ve teknik işbirliği ve KEK Protokolü yer almaktadır

Anlaşmanın Adı	İmza Tarihi	Resmi / G. Tarihi
Denizcilik Anlaşması	14.02.1988	17.12.1988
Türk-Mısır Ortak Komisyonu Kurulmasına Dair Anlaşma	14.12.1988	11.04.1988
Hava Taşımacılığı Anlaşması	12.01.1993	18.10.1995
Kara ulaştırması Anlaşması	07.11.1994	-
Çifte Vergilendirmenin Önlenmesi Anlaşması	26.12.1993	30.12.1996
Ekonomik ve Teknik İşbirliği Anlaşması	18.07.1994	28.09.1994
Ortak Yüksek Komisyon Kurulmasına İlişkin Anlaşma	18.07.1994	24.09.1994
Ticaret Anlaşması	04.10.1996	07.01.1997
Yatırımların Karşılıklı Teşviki ve Korunması Anlaşması	04.10.1996	31.07.2002
Mahkeme Kararlarının Tanınması ve Tenfizi Hakkında Sözleşme	04.10.1996	-
KEKVI. Dönem Protokolü	04.10.1996	07.01.1997
V. Dönem Turizm Karma Komisyonu Toplantısı Protokolü	25.07.1997	25.08.1997

Kaynak: www.DEIK.org.tr 10/05/2005

¹²¹ İbid.

IV. BÖLÜM

BİRLEŞİK ARAP EMİRLİKLERİ

4.1. Genel Bilgiler

Arabistan yarımadasının doğusunda, Basra Körfezi'nin kıyısında yer alan Ülke, Musendam yarımadasının Umman'a ait uç kısmı hariç tamamını kaplar. 83.600 km² yüzölçüme sahip olan Birleşik Arap Emirlikleri Basra körfezinin güney kıyısında Katar ve Musendam yarımadaaları arasında 700 kilometreyi bulan bu kıyı şeridi ve onun gerisinde 150 km. genişlikle uzanan kumul sahasından oluşur. Birleşik Arap Emirlikleri yedi ayrı emirlikten oluşur. Bu emirliklerin en büyüğü Abu Dabi'dir. Diğer emirlikler Dubai, Şerce, Fuceyre, Ucman, Resü'l, Hayme ve Ümmü'l Keyven'dir¹²².

Tablo 4.1

Ülke Bilgileri

Resmi Adı	: Birleşik Arap Emirlikleri
Yönetim Biçimi	: Federal Devlet
Resmi Dili	: Arapça
Başkenti	: Abu Dabi
Yüzölçümü	: 83.600 km ²
Nüfusu	: 2.563.212 (2005) ¹²³
Para Birimi	: Dirhem (1\$= 3,67 Dirhem)
Üyesi Olduğu Uluslararası Kuruluşlar	: ABEDA, AFDB, AFESD, AL, AMF, CAEU, CCC, ESCWA, FAO, G-77, GCC, IAEA, IBRD, ICAO, ICRM, IDA, IDB, IFAD, IFC, IFRCS, IHO, ILO, IMF, IMO, Inmarsat, Intelsat, Interpol, IOC, ISO (correspondent), ITU, NAM, OAPEC, OIC, OPCW, OPEC, UN, UNCTAD, UNESCO, UNIDO, UPU, WHO, WIPO, WMO, WTRO

Basra körfezinde bulunan kıyıları genellikle sığ ve mercan kayalıklarıyla kaplıdır. Bu da ulaşımı güçleştirmektedir. Bununla birlikte fırtınalara kapalı, liman olarak kullanılmaya elverişli derin koylar da vardır. İçerilere doğru gidildikçe göz alabildiğine uzayıp giden bir çölle karşılaşılır. Bu ölü ve tekdüze coğrafyada tek hayat işareti şuraya buraya serpiştirilmiş gibi duran vahalar veya su kuyularıdır. Çölün bu tekdüzeliğini batıda Musandam yarımadasından başlayıp Ummana doğru inen ve

¹²²GÖZENÇ Selami, *Güneybatı Asya "Ortadoğu" Ülkeler Coğrafyası*, Çantay Kitapevi, İstanbul, 1999, s.218

¹²³ "CIA WORLD FACTBOOK" <http://www.cia.gov>. 20.05.2005.

yüksekliği zaman zaman 3.000m'ye kadar ulaşan Hacer'ül-Garbi dağları bozar. Hemen bu dağların eteklerine yakın Abu Dabi'nin 160 km kadar doğusunda vahalar topluluğu olan el-Ayn yer alır. Abu Dabi'nin doğu bölgesinin merkezi olan el-Ayn tarıma elverişli bir bölge olup, burada hurma yanında hububat ve sebze de yetiştirilir. Birleşik Arap Emirlikleri'nin en uzun kıyısı kuzeyde Basra körfezi boyunca olmakla birlikte, üç tabii liman, Deba, Havzü'l-Fekkan ve Kelba, Musandam yarımadasının batısında Umman Körfezi boyunca uzanan Fuceyre emirliği sınırlarında yer alır.

4.2. İdari Yapı

Birleşik Arap Emirlikleri Basra körfezinin güneydoğu kıyısında ve Arap yarımadasının doğusunda yer almaktadır

Tablo 4.2
Emirlik Hakimleri

Abu Dabi Hakimi	Sheikh Zayed Bin Sultan Al-Nahyan (Devlet Başkanı)
Dubai Hakimi	Shiekh Maktoum Bin Rashid Al-Maktoum (Devlet Bşk. Yrd. ve Başbakan)
Sharjah Hakimi	Shiekh Sultan Bin Mohammed Al Qasimi
Ra's Al-Khaimah Hakimi	Shiekh Saqr Bin Mohammed Al Qasimi
Fujairah Hakimi	Shiekh Hamad Bin Mohammed Al Sharqi
Umm Al-Qaiwain Hakimi	Shiekh Rashid Bin Ahmed Al Mu'alla
Ajman Hakimi	Shiekh Humaid Bin Rashid Al Nuaimi

Yedi Emirlik, Tek Devlet

Birleşik Arap Emirlikleri'nde 1971 yılında kabul edilen, 1976 ve 1981'de değişikliğe uğrayan Federasyon Anayasasına göre federal mekanizma üç temel unsurdan meydana gelmektedir. Bunlar Yüksek Konsey, Federal Ulusal Konsey ve Federal Bakanlar Kurulundan oluşmaktadır. Federal düzeyde en yüksek organ olan Yüksek Konsey yedi emirliğin başında bulunan emirlerden oluşmaktadır. Konseyin alacağı bütün kararlar en az beş emirin onayını taşıması ve bunlar arasında, Abu Dabi ve Dubai emirlerinin bulunması asıl şartlardandır. Devlet Başkanı ve Yardımcısını Konsey seçer. Devlet Başkanı da Başbakan ile Federal Bakanlar Kurulunu atar. Federal Bakanlar Kurulunun önerdiği yasalar emirlerin iki yıllık bir dönem için atadığı danışma

organını niteliğindeki Federal Ulusal Konsey tarafından incelenir. 40 üyesi bulunan Federal Ulusal Konseyde, Şarcah ve Re'sül-Hayme altışar, Ümmü'l-Kayvan, Acman ve Füceyre dörder, Abu Dabi ve Dubai sekizer üye bulundurmaktadır. Birleşik Arap Emirlikleri'ni oluşturan emirliklerin başında bulunan emirlerin yönetme hakkı soya göre devam etmektedir. Birleşik Arap Emirlikleri'nde dış politikanın idaresi Abu Dabi emiri ve aynı zamanda Devlet Başkanı olan Şeyh Zayed bin Sultan Al-Nahyan'ın elinde bulunmakla beraber diğer emirlerin de kendi içlerinde özellikle diğer konularda özerkliğe sahip oldukları görülmektedir. Dubai Emirliği'ni yapan Şeyh Maktum bin Raşid el-Maktum, aynı zamanda Federal Ulusal Konsey Başkanlığını ve Devlet Başkanı Yardımcılığını yürütmektedir. Doğal kaynakların işletilmesi, ticaret ve gümrüklerle ilgili düzenlemeler ayrıca mali, yargı ve iç düzenin korunması konularında emirliklerin kendileri yetkilidir. Fakat dış politikayı tüm ülke adına Devlet Başkanı belirlemektedir. Kritik konularda devlet başkanı diğer altı emirle danışmalarda bulunsa da son söz kendisine aittir. 1971 yılında anayasanın yapılmasıyla devlet başkanlığına seçilen Şeyh Zayed o zamandan beri dış politika konusunda tek yetkili konumundadır.

Ülkedeki monarşik yapının yarattığı istikrar, ekonomik alanda liberal ağırlıklı bir politikanın izlenmesi ve siyasi ilişkiler açısından uluslararası toplumla iyi ilişkiler kurulması Birleşik Arap Emirlikleri'ni bölgenin en aktif ülkesi konumuna getirmiştir. Başta Irak ve Kuveyt olmak üzere son dönemlerde Ortadoğu Ülkelerinde yaşanan olaylar da ülkenin siyasi ve ticari anlamda ön plana çıkmasında etkili olmuştur.¹²⁴

Abu Dabi ekonomisi ağırlıklı petrole ve kamunun finanse ettiği altyapı projelerine dayalı iken, ikinci büyük emirlik konumundaki Dubai ticaret, ulaştırma ve turizm sektörlerinde bölgesel bir merkez olma yolunda gelişme göstermektedir. Sharjah önemli bir imalat sanayiine sahiptir. Ancak, kalkınması 1970-1980'lerde aldığı yüksek miktardaki borçlar yüzünden yavaş ilerlemektedir. Fujairah emirliği ekonomisi limanının işlek hale gelmesi ile canlanmıştır. Ras el-Khaimah'ta çimento ve sınırlı

¹²⁴ **BAE. Mütcahitlik hizmetleri Raporu**, TC Dubai Konsolosluğu DTM Temsilciliği, 13 Temmuz 2004, s:3

miktarda petrol üretmektedir. Ajman'da ise küçük ölçekli tekstil fabrikaları bulunmaktadır.¹²⁵

Abu Dabi Emirliği; Ülkenin hem en çok toprağına hem de en çok nüfusuna sahiptir. En az toprağına Res el-Khaimah, en az nüfusa Ajman sahiptir.

Tablo 4.3
Ülke Topraklarının ve Nüfusunun Emirlikler Bazında Dağılımı

	TOPRAK(%)	NÜFÜS(%)
Abu Dabi	86,7	39
Dubai	5	29
Sarjah	3,3	17
Res el-Khaimah	0,3	5
Ajman	1	1
Fujairah	2,2	3
Umme el-Qaiwain	1,5	6

Kaynak: Birleşik Arap Emirlikleri Ülke Etüdü İTO Yay. No:1999, s:19-20-21-22

Ülkenin başkenti olan Abu Dabi; tablo 4.3'te de anlaşılacağı üzere, Ülke topraklarının %86,7'sine, nüfusunun %39'una sahiptir. Ülkedeki petrol rezervlerinin çok büyük bir bölümüne de sahip olan Abu Dabi, petrol gelirleri nedeniyle de en zengin emirlik durumundadır.

Tablo 4.4
Abu Dabi GSYİH'nin Sektörel Dağılımı (1999)

SEKTÖRLER	(%)
Tarım, Hayvancılık, Balıkçılık	4,1
Sanayi	66,7
Ham Petrol	42,7
İmalat Sanayi	13,0
Elektrik, Su, Gaz	2,1
İnşaat	8,9
Hizmetler	29,2

Kaynak: The Economist Intelligence Unit, Country Profile 2001

Abu Dabi Emirliği toplam üç bölgeden oluşmaktadır. Bunlar, Abu Dabi bölgesi Doğu Bölgesi ve Batı Bölgesidir.¹²⁶

¹²⁵ BAE. Ülke Bülteni, Nisan 2002, DEİK,

Abu Dabi Bölgesi: Başkent Abu Dabi şehrini de içine almakta ve Devlet Başkanı ve bakanlıklarla birlikte, federal devlet kurumlarının merkezleri, yabancı elçilikler, çok sayıda petrol şirketinin yönetim merkezleri, ülkenin televizyon kuruluşları, Şeyh Zayed Havaalanı ve Abu Dabi Uluslararası Havaalanı bu bölgede bulunmaktadır.

Doğu Bölgesi: Bölgenin merkezi Al-Am City'dir. Bu bölge çok sayıda çiftlik ve ulusal parktan oluşmakta, verimli topraklar ve yeşil alanlara sahip bulunmaktadır. Bölge aynı zamanda çok sayıdaki artezyen kuyusu ile zengin su kaynaklarına sahiptir.

Batı Bölgesi: Bölgenin merkezi Beda-Zayet'tir. Bölge çöl iklimine uygun ağaçlardan oluşan bir orman alanına sahiptir. Bölgedeki orman toplam 100.000 hektar alanı kaplamakta ve 20 milyon ağaca sahip bulunmaktadır. Çok sayıda petrol alanı bölge kıyısında yer almakta ve ülkenin en büyük petrol rafinerisi de bu bölgedeki Ruwais City'de bulunmaktadır. Ülkenin bir çok önemli adası ve petrol alanı Abu Dabi bölgesinde yer almaktadır. Bölge aynı zamanda altyapı ve modern binalar bakımından da ülkenin en zengin bölgesidir.

Abu Dabi emirliği turizm destinasyonu olarak; baştan sona modern hava ve deniz limanlarının altyapısı, yolları telekomünikasyon sistemi, beş yıldızlı otelleri, restoranları ve eğlence kompleksleri emirliği aktif bir turizm merkezi haline dönüştürmüştür. Körfezin bahçeli şehri Abu Dabi, ziyaretçilerine artık yeşil parklardan temiz sahillere, deniz sporlarından diğer sporlara, çölde egzotik maceralardan çeşitli alışveriş merkezlerine kadar pek çok değişken eğlence imkanı sunmaktadır. Turistler Al Ain şehrine arkeolojik ve tarihi gezi için gidebildikleri gibi boş şehirler olan Al Hili Fun Cityiain Al Faydha Resort. Al Jahili Fort gibi şehirlere ve milli müzeye gidebilmektedir. Abu Dabi'yi 1997 yılında 937.717.kişi ziyaret etmiş ki bunlar komşu ülkelerin turistleridir. 1978 Yılında kurulan National Hotels Company (Abu Dabi milli şirketler gurubu) Abu Dabi Emirliğinde turizm promosyonu olarak çok önemli bir rol oynamıştır. Şirketin toplam aktifi 1978 yılı sonunda Dh 1.175 milyar olarak gerçekleşmiştir. Bu şirket 8 adet otele sahip olup, 7 adet kendisine ait olmayan başka otel işletmektedir. Abu Dabi buz rink oteli ve birkaç dinlenme oteli gibi seçkin turizm

¹²⁶ BAE. Ülke Etüdü, İTO Yay. No: 1999-24, İstanbul 1999, s.19.

merkezlerini yönetmektedir. Aynı zamanda Abu Dabi ve Al Ain uluslararası hava alanında mevcut olan vergisiz alışveriş merkezlerine süpervizörlük etmekte, buna ilaveten pek çok değişik yeni imkanların gelişmesine katkıda bulunmaktadır. Tamamen kendisine tamamen ait bulunan el gazal yolu ile otel yönetimleri için yemek, gezi gibi hizmetleri yürütmektedir.¹²⁷

Golf; Abu Dabi'nin turist gelişimi devam etmekte olup, pek çok yeni proje yoldadır. Çok özel bir imajnatif proje olan Al Futaisi Golf ve Country Clup Futaisi Adasının, Birleşik Arap Emirlikleri'nin en popüler turist bölgesi olmasını hedeflemektedir. Kulübün halihazırda bir restoran ve çadır köyü 18 delikli golf alanı, at yarışları hipodromu, muhteşem sahilleri ve yüzme havuzu mevcuttur. 45 kilometre karelik bir alana doğaseverler için, lokal ve göçmen kuşların çöl gazellerinin kaplumbağa ve atların yaşadığı lüks bir yaşam alanı kurulmaktadır.¹²⁸

Dubai Emirliği; ülke topraklarının %5'ine, nüfusunun ise %29'una sahip bulunmaktadır. Dubai'nin nüfusu yüzölçümüne göre daha fazladır. Dubai Birleşik Arap Emirlikleri'nin Gayri Safi Yurt İçi Hasılasının %27'sine sahiptir.

Tablo 4.5

Dubai GSYİH'nin Sektörel Dağılımı (1999)

SEKTÖRLER	(%)
Tarım, Hayvancılık, Balıkçılık	0,9
Sanayi	23,0
Madencilik	0,2
İmalat Sanayi	12,2
Elektrik, Su, Gaz	1,9
İnşaat	8,8
Hizmetler	76,1

Kaynak: The Economist Intelligence Unit, Country Profile 2001

Dubai, Birleşik Arap Emirlikleri'nin ikinci büyük şehri olup, ülkeyi oluşturan Yedi Emirlik arasında, ilk onun adı akla gelmektedir. Bütün dünya buraya, çölün ortasına sadece bir tek amaç için gelmektedir. Oda vergisiz alışveriş yapmanın keyfini yaşamaktır.

¹²⁷ BAE. <http://www.uae.gov.ae>. 15.01.2005

¹²⁸İbid.

Dubai şehri, 10 km. uzunluğundaki Khour-Dubai isimli ince bir koy ile ikiye ayrılmaktadır. Çok sayıda büyük şirketin idare merkezi, bankalar, gümrük, liman yayın istasyonu ve posta idaresi bu bölümde bulunmaktadır.

Şehrin kuzey bölümü Diera olarak anılmaktadır. Bu bölüm ticaret ve turizm merkezi durumundadır. Çok sayıda ticaret merkezi, mağaza, otel, okul, kulüp ile Dünya Ticaret Merkezi ve Dubai Uluslararası Havaalanı bu bölgede bulunmaktadır. Şehrin iki bölgesi iki adet köprü ve koyun altından geçen bir yol ile birbirine bağlanmıştır.

Dünyanın önemli serbest bölgelerinden biri ve Ortadoğu'nun en büyük serbest bölgesi durumunda olan Jebel Ali Serbest Bölgesi, Dubai Emirliği sınırları içerisinde bulunmaktadır. Dubai, devasa binaları, lüks otelleri, çok sayıda büyük ve modern alışveriş merkezleri ile bir Ortadoğu şehriden çok bir Uzakdoğu şehrine benzemektedir. Şehrin en büyük alışveriş merkezi olan City Center aynı zamanda bölgenin de en büyük ticaret merkezi durumundadır. Ayrıca şehrin elektronik eşya ticaretinin merkezi olan Nasr Square bölgesi de önemli bir ticaret merkezi konumundadır. Dubai'nin bir başka özelliği de dünyanın tek yedi yıldızlı oteli Burj Al Araba sahip olmasıdır.

Nasr Square bölgesi bir ölçüde İstanbul'un Laleli bölgesini andırmakta ve daha çok Ruslar başta olmak üzere eski Doğu Bloku'ndan turistlere yönelik olarak faaliyette bulunmaktadır. Bu bölgede hemen hemen her marka ve her türde elektronik eşya bulunabilmektedir. Ortadoğu'nun en önemli ticaret merkezi durumunda olan Dubai Emirliği aynı zamanda ülkedeki gelenekçi olmayan ve en kozmopolit emirliktir. İçki ve domuz eti satılması gibi, bölgedeki İslam ülkelerinde ve diğer emirliklerde yasak olan birçok faaliyet Dubai'de serbesttir.

Dubai ve Turizm; Bağımsız çalışma ve araştırmalar Dubai nin milli gelir oranını turizmin tedricen artırmış olduğunu ortaya çıkarmaktadır. Bu tahmin % 20 civarlarına tekabül etmektedir. Aslında en önemli gelir kalemi olan petrol ihracatı gelirlerini turizmin geçebileceği yakın zaman için tahmin edilmektedir. 1998 verilerine göre Dubai'nin 255 otelinin 17 253 odası mevcut olup ortalama 49,3 Cent bir ücret ödemesi yapılmıştır. Ocak 1997 de DTCM yani turizm ve ticari pazarlama kurumu

tarafından ticaret ve turizm ödülünün alınması ile gittikçe artan ve en ideal turizm destinasyonu olarak Dubai'nin yıldızının parladığını görüyoruz. Bunun nedeni daha önce de belirtildiği üzere DTCM nin dünyadaki pek çok turizm faaliyetlerine katılmaları ve pek çok karşılaştırmalar yapmaları neticesinde ortaya çıkmıştır. Buna ilaveten DTCM çok başarılı bir reklam kampanyası yürütmüştür. Dubai de turizm ile bağlantılı fuarlar da organize etmişlerdir. 1999 da Arap denizcilik konferansına ev sahipliği yapmıştır. Bu türündeki ilk örnek organizasyon idi. Yine DTCM'nin gözetiminde tertiplenen Arap Seyahat Pazarı 99 konferansında 40 ülkeden 500 fuarcı katılımı sağlanmış olup bölgede yapılan diğer önemli bir organizasyon olmuştur.¹²⁹

Umm al-Qaiwain (Ümmü'l-Kayvan); Emirliği batıda Sharjah ile doğuda Ras Al-Khaimah Emirliği arasında yer almaktadır. Ülke topraklarının %1'ine ve nüfusun ise %1'ine sahiptir. Umm Al-Qaiwain Emirliğin merkezi durumundadır. Emirliğin önemli geçim kaynağı tarımdır. Bölgedeki Falaj Al-Mualla kesimi emirliğin önemli bir tarım alanıdır. Önemli bir parçası da 90 km² alana sahip Seneyah adasıdır.

Ras Al-Khaimah (Resü'l-Hayme); Emirliği, Arap dünyasının en uzak noktasında, sınırda yer almaktadır. Emirlik ülke topraklarının %2,2'sine ve nüfusun %3'ünü sahiptir.

Ras Al-Khaimah bir su birikintisi ile ayrılmış iki parçadan oluşmaktadır. Bir bölümü Eski Ras Al-Khaimah diye anılır ve hükümet binalarının bir kısmı bu bölgede bulunur. Şehrin doğu bölümü Al-Nakheel olarak anılır ve hükümet binalarının bir kısmı ve ticari firma merkezleri bu bölümde yer alır. Şehrin iki yakası geniş bir yol ile birbirine bağlanmıştır. Emirliğin çimento fabrikası, çakıl ve mermer üretimi yapan işletmelere sahip sanayi alanı bulunmaktadır. Ayrıca, Körfez bölgesinin en büyük ilaç fabrikası da bu bölgede bulunmaktadır. Bölgede önemli tarım alanları ve Masafi olarak anılan kesiminde şişelenmiş içme suyu üretim tesisleri bulunmaktadır.¹³⁰

Fujairah (Fuçeyre); Ülkenin Umman Körfezindeki tek emirliğidir ve Hürmüz Boğazına yakın bir konuma sahiptir. Bu özelliği Emirliğin stratejik önemini artırmaktadır. Emirlik ülke topraklarının %1,5'ine ve nüfusun da %6'sına sahiptir.

¹²⁹ BAE. <http://www.uae.gov.ae>. 15.01.2005

¹³⁰ BAE. **Ülke Etüdü**, İTO, s. 21

Emirliğin kendi limanı ve havaalanı bulunmaktadır. Emirliğin coğrafi yapısı genel olarak dağlık bir alandan oluşmaktadır. Turizm açısından önemli potansiyele sahiptir. Özellikle dağları ve doğal vadileri bölgenin genel çöl yapısı içerisinde bu emirliğin turizm cazibesini artırmaktadır. Aynı zamanda tarım, hayvancılık ve balıkçılık açısından da önemli avantajlara sahip bulunmaktadır. Emirliğin önemli bölgelerinden biri olan Dabba Al-Fujairah'da önemli tarım ve hayvancılık projeleri uygulamaya konulmuştur.

Fucariah Turizm Bürosu; Fucariah Turizm Bürosu 1966 da kurulmuştur. Amacı, gözle görülür seviyeye çıkan BAE turizm faaliyetlerini yönetmek idi. Bu faaliyetler genel olarak kansız boğa güreşleri, mangrove ormanlarına ziyaret, kuş yavrulama siteleri veya dağ yollarında gezi ve Musandam Yarımadasının dağlık dar geçitlerinde dolaşmak gibi faaliyetlerdi. Al Faqit ve Al Aqqa zaten Dibba nın hemen güneyinde olan ve sevilen bir tatil merkezi idi. Buralar uzun kumsal şeridi boyunca pek çok şnorkel dalış ve tüplü dalış yapılan bir tatil beldesi olması itibarı ile eskiden beri bilinen destinasyondur. Fucariah Turizm Bürosu Belçikalı Three Corners firması ile Al Faqit de 150 odalı bir otel kurmak üzere bir anlaşma imzaladı. Dh 34 milyon Fucariah Resort u 35 000 metrekare üzerinde kurulacak bu anlaşma ile buna ilaveten Emirlik Al Aqqa da 200 odalı bir 5 yıldızlı otel inşaatı taahhütne girmişti. Bu oteli de Meridyen Grubu işletecekti. Böyle birkaç büyük proje emirliğin gündemindedir. Bunlar; Ain Al Ghammor kaplıcaları, Dibba Al Faqit de iki dalış merkezi, dev bir marina ve Sandy Beach otelin yanında Al Aqqa da bir golf sahası.

Sharjah Emirliği; ülke topraklarının %3,3'üne, nüfusun ise % 17'sine sahip bulunmaktadır.

Emirliğin merkezi olan Sharjah şehri Dubai'ye eklenmiş durumdadır. İki şehrin içiçe olması ve Dubai'de kiralardan yüksek, Sharjah'ta ise daha ucuz olması Sharjah'ı adeta Dubai'nin bir banliyösü haline getirmiştir. Dubai'de çalışan kesimin büyük bir bölümü Sharjah'ta oturmakta ve sabahları konvoylar halinde Dubai'ye gelerek, mesai saati sonunda da aynı şekilde Sharjah'a dönmektedirler. Dubai'ye göre daha gelenekçi ve İslami kurallara bağlı olan Sharjah'ta İran etkisi hissedilmektedir. Sharjah'ta küçük çaplı da olsa imalat sanayii gelişmiş durumdadır. Emirlikler arasında en fazla sanayi

işletmesi Sharjah'ta bulunmaktadır. Sharjah'ta ticaret de hızla gelişmekte; ticaret merkezi, ticari firma ve otel sayısı hızla artmaktadır. Şehrin en önemli ticaret merkezleri Central Souq ve Al-Majara Souq'tur. Al-Majara Souq, çoğunlukla İranlıların ticaret yaptığı ve turistik eşyaların satıldığı büyük bir otantik çarşı görünümündedir. Bir ölçüde bizdeki Kapalıçarşıya benzeyen ve BAE'nin en büyük turistik eşya alışveriş merkezi durumundaki Al-Majara çarşısı Sharjah'ın Dubai tarafındaki girişinde yer almakta ve bu çarşıya Dubai'nin herhangi bir yerinden 10-15 dakika gibi kısa bir sürede ulaşılabilir. Kendi havaalanı ve limanı da bulunan Sharjah, özellikle Thaid bölgesinde bol miktarda sebze ve diğer tarım ürünlerinin yetiştirildiği verimli topraklara sahiptir.¹³¹

Ajman (Ucman); BAE'nin en az toprak parçasına sahip olan emirliğidir. Ülke topraklarının %0,3'ü gibi çok küçük bir parçasına ve nüfusun da %5'ine sahip olan Ajman Emirliği Sharjah'ın doğusunda yer almaktadır. Ajman, Sharjah'a yakın olduğu gibi Dubai'ye de oldukça yakındır ve en fazla yarım saatte Dubai'den Ajman'a ulaşılabilir. Ajman, şehrin içine kadar giren doğal bir limana sahiptir. Emirliğin iki bölgesi bulunmaktadır. Bunlar; güney doğuya doğru 110 km. uzanan Masfout ile doğuya doğru 60 km. uzanan Manama bölgesidir. Ajman'da özellikle yat ve küçük çaplı tekne yapımı, mobilya sektörü ve giyim sektörü oldukça gelişmiş durumdadır. inşaat sektörü de gittikçe gelişmektedir.

4.3. Nüfus ve Demografik Yapı

Birleşik Arap Emirlikleri'nin nüfusu 2.563.212'dir. Emirlikler içinde en zengini, hem de en büyük nüfusa sahip olanı Abu Dabi olup onu Dubai ve Şarjah izlemektedir. Pek büyük olmayan ordusunda ise yerli halkla birlikte Pakistanlı ve Ürdünlülerin çoğunlukta olduğu belirtilmektedir. Eğitim müesseseleri ve bakanlıklar, televizyon, radyo vb. kuruluşlarda başta Mısır olmak üzere civar Arap ülkelerinden gelmiş çok sayıda kişi hizmet vermektedir. "Nüfusun % 96'sı Müslümanlar(%16 Şii) ve % 4'ünü ise Hıristiyanlar Hindu ve diğer dinlere mensup kişiler oluşturmaktadır."¹³²

¹³¹ Ibid.

¹³² "CIA WORLD FACTBOOK" <http://www.cia.gov>. 20.05.2005

Tablo 4.6

BAE'nin Nüfusu

Nüfus	:	2.563.212 (2005)		
1-14 yaş	:	25,30%	kadın: 331.269	erkek: 317.977
15-64 yaş	:	71,10%	kadın: 1.115.826	erkek: 707.058
64 yaş ve üstü	:	3,60%	kadın: 66.404	erkek: 24.678
TOPLAM	:	100%	kadın: 1.513.499	erkek: 1.049.713

Kaynak: CIA WORLD FACTBOOK” <http://www.cia.gov>. 20.05.2005

Ülke nüfusunun önemli bir bölümü Sünni ve Şii Müslüman Araplardan oluşmaktadır. Yabancıların önemli bir kesimini de Hintliler, Pakistanlılar ve İranlılar oluşturmaktadır.

Birleşik Arap Emirlikleri'nin nüfusu 1973-1974 petrol patlamasını izleyen 1975 ve 1980 yılları arasında yabancı işçi akını sırasında % 86 oranında bir artış göstermiştir. Bu işçilerden birçoğu 1982-1983'teki resesyona sırasında ülkeyi terk etmiştir. Ancak, 1985 sayımı 1980'deki 1.04 milyon nüfus ile kıyaslandığında 5 yılda % 55.8'lik bir artışa işaret eden 1.62 milyonluk bir nüfus rakamı ortaya çıkarmıştır. Birleşik Arap Emirlikleri Merkez Bankası 2000 yılında nüfusu 3.11 milyon olarak göstermiştir ve bu verilere göre 1993-1997'de yıllık ortalama büyüme oranı yaklaşık % 5.5 'tir. Birleşmiş Milletler tahminlerine göre Birleşik Arap Emirlikleri'nin nüfusu 2029'da ikiye katlanacaktır.¹³³

Nüfusun ulusallaştırılması (Emiratisation); “Nüfusun ulusallaştırılması” devlet için önceliğe sahiptir. 2001 yılında Dubai Belediyesi'nin yaptığı bir çalışma Birleşik Arap Emirliği nüfusunun emirliğin işgücünün sadece % 10'unu ihtiva ettiğini göstermektedir ve buna benzer bir oransızlığın diğer emirliklerde de varolduğuna inanılmaktadır. Bu yüzden 1996'da vizesi geçerli olmayan 200.000 göçmen ülkeden ayrılmaya teşvik edilmiştir. Bu toplu göç belirli endüstrilerde işçi açığına sebep olmuştur ayrıca bu göç edenlerden çoğu 6 aylık zorunlu bekleme süresinin ardından resmi kanallardan ülkeye dönmüştür. 1999'da inşaat işlerindeki azalmaya bağlı olarak benzer bir uygulama Pakistan ve Bangladeş'ten gelen vasıfsız işçilere yeni vize vermeyi durdurması şeklinde ortaya çıkmıştır. Özel sektörü genç Birleşik Arap Emirlikleri

¹³³ The Economist Intelligence Unit (EIU), UAE Country Profile 2001, s.14

vatandaşlarını işe alma konusunda teşvik etmeyi amaçlayan tüm bu uygulamalara rağmen özel sektör yine de yönetim kademesinde yabancıları işe almayı tercih etmektedir. Kamu sektöründeki istihdamın % 70'i Birleşik Arap Emirlikleri vatandaşlarından oluşurken özel sektörde daha ucuz ve verimli olduğu düşünülen yabancı işçiler işe alınmaktadır. Yabancı işçilerin burayı tercih etmesinde temel etken ise maaşların yüksekliğidir. Yıllık 26.000 dolar civarında bir maaş tabii ki Hintli veya Asyalı bir çalışana cazip gelmektedir. Daha önemli bir problem ise BAE'nin yabancı işçiler olmadan vasıflı işçi bakımından bir açıkları karşı karşıya kalacağıdır.¹³⁴

Birleşik Arap Emirlikleri ülkelerinde işsizlikle ilgili mevcut bilgi bulunmamaktadır. Otoriteler eğitimin geliştirilmesi, istihdamda ise getirinin artırılması için özellikle özel sektörde odaklanmaktadır. Ulusal insan kaynakları geliştirme ve istihdam yönetimi 2001'de kurulmuştur. Ulusal kapasitenin iş yeteneklerinin geliştirilmesi ve istihdam arayanların çabalarını kolaylaştırmak için bir ulusal emek veri tabanının oluşturulmasına çalışılmaktadır.¹³⁵

4.4. Politik Arka Plan

Birleşik Arap Emirlikleri'nin 1971 yılında kurulduğu düşünülür ise bu ulusun varlığının kısa bir zamana denk geldiği anlaşılır. Bu sebeple birçok kurumu geliştirmektedir.

Son dönemde olan önemli politik olaylar;¹³⁶

Ocak 1991: Körfez savaşı ortaya çıkıyor. BAE Kuveyt'in yeniden konumlandırılması sırasında bunun iş bakımından avantajlarını yaşıyor. Fakat BAE'nin kendisi, ABD ve anti-Irak koalisyonuna savaş masraflarını karşılamak için 10 milyar dolar ödüyor.

¹³⁴ İbid, s.15-16

¹³⁵ International Monetary Fund, **Monetary Union Among Member Countries Of The Gulf Cooperation Council**, Washington dc, 2003, s:46

¹³⁶ EIU, s.5-6

Nisan 1994: Şeyh'in küçük kardeşi Muhammed İbni Raşid Al Maktum, Dubai prensi seçiliyor ve 3 kardeş arasında güç paylaşımı resmileşiyor. Şeyh Muhammed şu anda emirliği yönetiyor.

Temmuz 1996: Demografik dengesizlikleri gidermek için BAE geçerli vizesi olmayan yabancı işçilerin ülkeyi az bir ceza ile terkedebilmeleri için göç affı çıkarıyor. Bu da 200.000 kişinin ülkeyi terketmesine ve de işçi açığına neden oluyor.

Ağustos 1996: BAE anayasası kalıcı hale geliyor ve Abu Dabi şehri başkent olarak teyit ediliyor.

Kasım 1996: Müzakereler sonunda Birleşik Arap Emirlikleri, ABD ile bir savunma işbirliği anlaşması imzalıyor.

Şubat 1998: Abu Dabi ve Dubai aralarında bir gaz anlaşması imzalıyorlar. Bu da iki emirlik arasında bağların güçlendiğinin bir kanıtı oluyor.

Ekim 1998: Abu Dabi Su ve Elektrik Otoritesi ve ABD CMS Enerji arasında Körfez'in ilk bağımsız su ve enerji projesi için bir anlaşma imzalanıyor.

Ekim 1999: Abu Dabi hükümetinin sahip olduğu bir şirket, BAE Offsets Group, BAE, Umman, Pakistan'a Katar gazını ihraç etmek için Dolphin projesini oluşturuyor.

Ekim 1999: Dubai Internet şehrini (DIC) - bölgenin "yeni ekonomi" ağını oluşturmak için bir Internet ve medya serbest bölgesini- yaratmayı planlıyor. Microsoftu da içine alan uzun bir listeyi kapsayan (DIC) Ekim 2000'de hizmete giriyor.

Kasım 2000: Abu Dabi Menkul Kıymetler Pazarı açılıyor. Fakat, düşük likidite ve zayıf bir ticari performans gösteriyor.

4.5. BAE'nin Ekonomisi

4.5.1. BAE'nin Ekonomi Politikası ve Ekonomik Yapısı

Birleşik Arap Emirlikleri, yedi emirliğin oluşturduğu federal bir devlettir. BAE ticaret merkezleri, milletlerarası hava ve deniz limanları, gümrüksüz ticari sahalar ile bugün Ortadoğu'nun en gözde ticaret merkezi durumundadır. Vergisiz alışveriş yapılabilen BAE, uluslararası golf turnuvalarına ve dünyaca ünlü lüks otellere ev sahipliği yapmaktadır.

Birleşik Arap Emirlikleri'nde 1980'li yıllarda canlanmaya başlayan ekonomik gelişme, 1990'lı yıllarda çok daha yüksek bir ivme ile devam etmiştir. Bu yıllarda giderek artan petrol fiyatları bu gelişme trendinde birinci derecede etkili olmuştur. Artan petrol fiyatlarının bu ivmedeki pozitif etkisine paralel olarak ülke ticareti ve turizmde de kayda değer gelişmeler yaşanmıştır. Bu sektörlerdeki gelişmeler, beraberinde konut, alışveriş merkezi, otel ve altyapı yatırımları açısından büyük bir ihtiyacın doğmasına neden olmuştur. Bu talepleri karşılamak üzere inşaat sektöründe yaşanan bu canlanma süreci petrol, ticaret ve turizm sektörlerinin itici gücüyle hızını giderek arttırmaya devam etmiştir. Müteahhitlik sektörü BAE ekonomisinin en aktif sektörlerinden biri haline gelmiştir.¹³⁷

Oldukça yüksek gelire ve büyük bir yıllık dış ticaret fazlasına sahip bulunan BAE'nde, dışa açık bir ekonomi anlayışı bulunmaktadır. Zenginliğinin kaynağı Gayri Safi Milli Hasılanın yaklaşık %40'ını oluşturan petrol ve doğalgazdır. Abu Dabi en büyük petrol üreticisi olup, onu sırasıyla Dubai, Sharjah ve Ras Al-Khaimah takip etmektedir.

Birleşik Arap Emirlikleri ekonomisi, GCC bölgesinde çok ayrılmıştır. Petrokimyasal, alüminyum, turizm, bankacılık ve antrepo ticari faaliyetleri Gayri Safi Milli Hasılanın geçiş bölümünü oluşturmaktadır. Birleşik Arap Emirlikleri dünyanın ham petrol ihraç eden en büyük 6. ülkesidir. Sistemik olarak ticaret kayıtları tutulmuştur. Gelir getirici dış döviz hesapları fazlası, BAE'ni net alacaklı bir ülke

¹³⁷ BAE, Müteahhitlik hizmetleri Raporu, , s 3

durumuna getirmektedir. Bol miktarda döviz oranı ABD dolarına sabitlenmiştir ve ekonomi için nominal çaba olarak hizmet etmektedir. (1980 yıllarının başlarından beri) Öte yandan ortalama yıllık enflasyon oranı 1991-2002 arasında % 3,5'tir. Birleşik Arap Emirlikleri, genellikle konsolide edilmiştir. Küçük mali açıkları 1990'lı yıllarda kaydedilmiştir. Çoğunlukla hükümetin dış varlıklarının değişimi yoluyla finanse edilmiştir. Bu açıklar Gayri Safi Yurt İçi Hasılanın yaklaşık %2'si kadardır. Öte yandan global petrol fiyatlarının 2000 yılında artışı mali hesaplarda keskin bir gelişmeye (iyileşmeye) katkıda bulunmuştur¹³⁸

Birleşik Arap Emirlikleri (BAE) ekonomisi petrol fiyatlarında meydana gelen dalgalanmalardan büyük ölçüde etkilenmektedir. Düşük uluslararası petrol fiyatları ve OPEC'in petrol üretiminde kısıntı yapılmasına yönelik baskıları, emirliklerin başındaki yönetimleri petrol gelirlerine bağımlılığı azaltıcı çareler aramaya itmiştir. Hükümet, petrol dışı ekonomiyi geliştirmek için ekonomi içerisinde artan özelleştirme girişimlerini büyük ölçüde desteklemektedir. Petrolün yanısıra ticaret, inşaat, finans, ve hizmet sektörü ülke ekonomisi için büyük öneme sahiptir.

Bölgenin en büyük serbest bölgesi Dubai'deki Jebel Ali Serbest Bölgesi'dir. 1985 yılında faaliyete geçen Jebel Ali Serbest Bölgesi dünyada ISO 9002 belgesini alan ilk serbest bölgedir. En modern ve gelişmiş haberleşme ve ulaşım ağlarının bulunduğu bölgede kişisel gelir ve servet vergisi alınmamakta ve ayrıca 15 yıl süreyle de kurumlar vergisi muafiyeti uygulanmaktadır.¹³⁹

Birleşik Arap Emirlikleri'nde artan enerji talebi ile birlikte güç üretimi ve denizden su üretiminde özelleştirme çabaları vardır. Özellikle Abu Dabi'de yeni enerji gücü üretim projeleri ortak girişim yoluyla (dış yatırımlarla) desteklenmektedir.¹⁴⁰

Petrolün önemine rağmen, GSYİH içerisindeki payı 1980 yılında %60 civarında iken 1993'de yaklaşık %36'ya ve 1998'de %22'ye kadar düşmüştür. Yine de kamu harcamaları doğrudan petrol gelirine bağlı olmaktadır. Bununla birlikte kamunun ve ekonominin petrol dışı sektörlerinde de büyük ağırlığı vardır. 1998 yılında

¹³⁸IMF, s:44

¹³⁹BAE'ne genel bakış, İZTO, 2002, s:3-4

¹⁴⁰IMF, s:46

GSYİH'nın %18'in den fazlasını gerçekleştiren kamu tüketimi, ekonomideki talebin başlıca unsurunu teşkil etmektedir.¹⁴¹

Birleşik Arap Emirlikleri'nin Milli gelirine bakıldığında; Tarım, hayvancılık ve balıkçılığın payının çok küçük olduğu görülür. Bunların milli gelirdeki payı %4 tür. Ancak, Birleşik Arap Emirlikleri'nin vatandaşları için istihdam açısından önemlidir. Petrolün payı ise petrol fiyatlarına bağlı olarak değişiklik göstermektedir. Petrolün GSMH içindeki payı; 1998 yılında %20,8, 1999 yılında %25,6, 2000 yılında %33,9 olmuştur.

Tablo 4.7
GSYİH'nin Sektörel Dağılımı (%)

Sektörler	1998	1999	2000
Tarım, Hayvancılık, Balıkçılık	3,6	3,4	3
Sanayi	45,5	48,9	54,3
Ham Petrol	20,8	25,6	33,9
İmalat Sanayi	13,0	12,6	11,1
Elektrik, Su, Gaz	2,2	2,1	1,9
İnşaat	9,5	8,6	7,4
Hizmetler	50,9	47,7	42,7

Kaynak: The Economist Intelligence Unit, Country Profile 2001

Milli gelire en büyük katkıda bulunan emirlik Abu Dabi Emirliğidir. Petrol rezervinin en büyük kısmını topraklarında bulunduran emirlik GSMH'nın %50-60'ına sahiptir. Abu Dabi'yi %25-28 oranla ticaret ve turizm merkezi olan Dubai takip etmektedir. Diğer emirliklerin GSMH'ya katkısı düşüktür.

Mısır Merkez Bankası verilerine göre; petrol ve doğal gazın Gayri Safi Yurtiçi Hasıla içindeki payı 2002 yılında 19.8 milyar dolar, 2003 yılında ise 25.4 milyar dolar olmuştur. Petrol, 1967 yılında OPEC'e üye olan BAE ekonomisindeki hayati rolünü oynamaya devam etmektedir.¹⁴²

¹⁴¹ BAE'ne genel bakış, İZTO, 2002, s:3-4

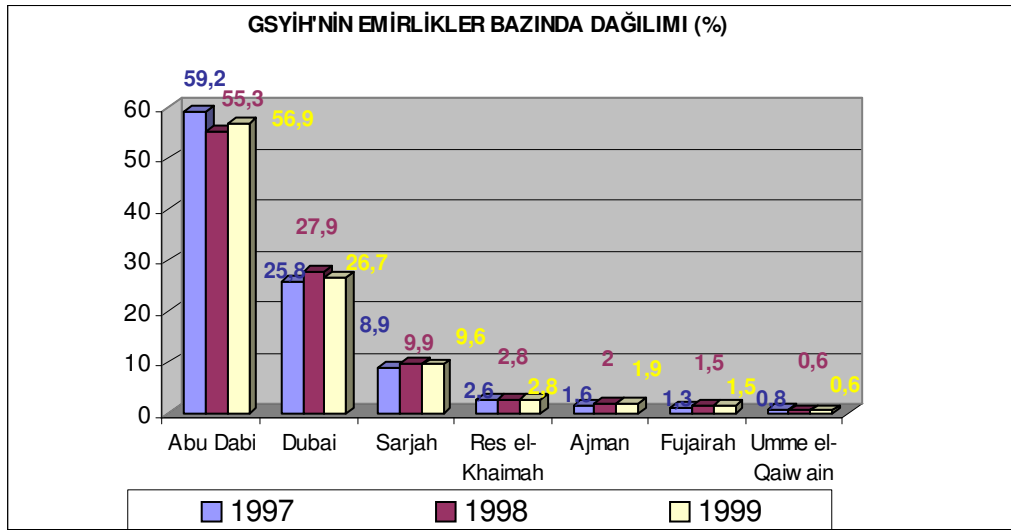
¹⁴² BAE, Müteahhitlik hizmetleri Raporu, s: 3

2004 Yılında 63,67 Milyar dolar olan Gayri Safi Milli Hasılanın sektörel dağılımı şöyledir; “Tarım %4, endüstri %58,5 ve hizmetler %37,5 tir”.¹⁴³

Tablo 4.8
GSYİH'nin Emirlikler Bazında Dağılımı(%)

Emirlik	1997	1998	1999
Abu Dabi	59,2	55,3	56,9
Dubai	25,8	27,9	26,7
Sarjah	8,9	9,9	9,6
Res el-Khaimah	2,6	2,8	2,8
Ajman	1,6	2	1,9
Fujairah	1,3	1,5	1,5
Umme el-Qaiwain	0,8	0,6	0,6

Kaynak: The Economist Intelligence Unit, Country Profile 2001

Grafik 4.1: GSYİH'nin Emirlikler Bazında Dağılımı (%)

Birleşik Arap Emirlikleri, vatandaşları için daha çok kamu sektöründe istihdamı tercih etmektedir. Kamu sektöründe, daha fazla maaş ve daha az çalışma saati olduğu için ülke vatandaşları tercih edilmektedir. Özel sektörde ise, daha düşük ücret ve verimli olması dolayısı ile yabancı işçiler tercih edilmektedir. Ayrıca özel sektörün yetişen genç nesile yer açması amacıyla; yabancı işçiler için zorunlu emeklilik yaşı 60'tan 55'e indirilmiştir

¹⁴³ “CIA WORLD FACTBOOK” <http://www.cia.gov>. 20.05.2005

4.5.2. Dış Ticaret

Tablo 4.9’da anlaşılacağı üzere Birleşik Arap Emirlikleri’nin ithalatı, ihracatı dolayısıyla ticaret hacmi sürekli yükselme göstermiştir. Ticaret dengesi 1998 yılında 3,3 milyar dolar, 1999 yılında 7,1 milyar dolar, 2000 yılında ise rekor kırarak 16,4 milyar dolar fazla vermiştir. Bunun nedeni ise 2000 yılındaki yüksek ham petrol varil fiyatlarının etkisidir. 2000 yılında ticaret dengesi 16,4 milyar dolar, Cari denge ise 13,2 milyar dolar fazla vermiştir.

Tablo 4.9

Yıllar İtibariyle Dış Ticaretin Seyri (Milyar Dolar)

Milyar Dolar	1998	1999	2000
İhracat	33,8	39,9	50,9
İthalat	30,5	32,8	34,5
Ticaret Hacmi	64,3	72,7	85,4
Ticaret Dengesi	3,3	7,1	16,4
Cari Denge	0,4	4	13,2

Kaynak:Birleşik Arap Emirlikleri'ne Genel Bakış İZTO ,2002

Yukarıdaki tabloda gözüktüğü gibi; BAE’nin ihracatı sürekli yükselme göstermiştir. 1998 yılındaki Gayri Safi Milli Hasıla içindeki payı %33,8 iken 1999 yılında %39,9’a, 2000 yılında ise %50,9’a yükselmiş olduğu görülmektedir

BAE’nin başlıca ihracat maddesi ham petrol ve doğalgazdır. Petrol ve doğalgaz dışında kendi ürünü olan önemli bir ihracat maddesi bulunmamaktadır. İhracatında ikinci önemli yeri Re-eksport almaktadır. Ülkenin kendi ürettiği petrol dışı ürünler ise toplam ihracat içerisinde çok az yer tutmaktadır. BAE ihracatına ülkeler itibariyle bakıldığında, ilk sırada Japonya’nın geldiği görülmektedir. Bunun başlıca nedeni ise, Japonya’nın en büyük BAE petrolü alıcısı olmasıdır. İhracatta önemli yeri olan diğer ülkeler ise Singapur, Güney Kore, Hindistan ve Umman gibi ülkelerdir. BAE’nin dış ticaretinde Abu Dabi ve Dubai çok önemli bir yer tutmaktadır. Abu Dabi ihracatta, Dubai ise ithalat ve Re-eksport’ta önemlidir.¹⁴⁴

¹⁴⁴ EIU, s.32

Tablo 4.9’da gözüktüğü gibi, BAE’nin ithalatı da sürekli yükselme göstermiştir. 1998 yılında Gayri Safi Milli Hasıla içindeki payı %30,5 iken, 1999 yılında %32,8’e, 2000 yılında ise %34,5’e yükselmiş olduğu gözükmektedir. İhracatındaki artış, ithalatındaki artıştan daha fazladır.

İthal edilen ürünler açısından bakıldığında, BAE ithalatının çok çeşitlilik arz ettiği görülmektedir. Ülke hemen hemen her türlü ürün ithalatı yapmaktadır. İthal edilen ürünlerin büyük bir bölümü tüketim maddeleridir ve bunların önemli bir kısmı aynı zamanda ihraç da edilmektedir. İthalatın ülkelere göre dağılımına bakıldığında A.B.D., Japonya, İngiltere, Almanya, Güney Kore ve İtalya’nın önemli bir pay aldığı görülür. Yıllık dönem itibariyle, ülke bazında ithalat seyrine bakıldığında ise; Japonya’dan yapılan ithalatta düşme eğilimi gözlenirken, A.B.D., İngiltere ve Çin’den yapılan ithalatta önemli bir artış eğilimi gözlenmektedir.¹⁴⁵

BAE’nin ithalatında Dubai önemli bir rol oynamaktadır. Ülkenin yaptığı ithalatın yaklaşık %68’i Dubai’den geçmektedir.

Maddeler itibariyle Dubai ithalatı incelendiğinde, ilk sırada elektrikli ve elektriksiz makineler, ikinci sırada tekstil ve tekstil ürünleri, üçüncü sırada ise taşıt araçlarının geldiği görülmektedir. Ülkeler itibariyle Dubai ithalatının bakıldığında; Amerika Birleşik Devletleri’nin % 12’lik pay ile ilk sırada yer aldığı görülmektedir. İthalatta önemli payı olan diğer ülkeler ise sırasıyla Çin, Japonya, İngiltere, Hindistan, Almanya ve Tayvan gibi ülkelerdir.

Abu Dabi Kalkınma Fonu; BAE’nin başlıca kalkınma finansmanı kurumudur. Afrika, Asya ve Ortadoğu’daki gelişmekte olan ülkelere ekonomik yardım sağlamak amacıyla 1971’de kurulmuştur. Müslüman nüfusu fazla olan ülkelerin fonlardan daha fazla yararlandığı gözlenmektedir. 11 Eylül sonrasında Abu Dabi Kalkınma Fonu Pakistan’a 3 hidroelektrik santrali, 2 su ve 1 barajdan oluşan 6 proje için 265 milyon dolar kredi vermiştir. BAE’nde önemli sayıda Pakistanlı işçi bulunmakta ve BAE’nin Pakistan’la ticaretinden önemli bir ticaret fazlası elde etmektedir.¹⁴⁶

¹⁴⁵ İbid, s.34

¹⁴⁶ BAE. Ülke Bülteni, Nisan 2002, DEİK.s:30

4.5.3. BAE’nde Turizm

Birleşik Arap Emirlikleri bulunduğu mevki nedeniyle Avrupa ile Hindistan’ın alt kıtası, Uzakdoğu ve Afrika kıtasında bir bağlantı noktası olarak hareket eder. Aynı zamanda bu derece geniş ve farklı kültürler arasında aracı rolünü de üstlenmiştir. Geleneksel Arap misafirperverliği ve zevkli kış iklimi, gelişmiş altyapı ve çok az suç oranı ile son yıllarda turizmin gelişmesi için en ideal atmosfer oluşmuştur. Deniz sürat motor yarışlarından tutun, kum kayağına kadar çok geniş turizm faaliyetlerinin yapılabildiği uzun kumsallar, deniz kıyısı ve farklı manzaralar Birleşik Arap Emirlikleri’nin sahip olduğu önemli zenginliklerdir. Golf oyunları zevk ve eğlence sağlamakta olup, alışveriş imkanlarının daha az olduğu yerler de bulunmaktadır. Ayrıca ülkenin derin köklü kültürel mirasını teşkil eden ve pek çok farklı kültürel merkezlerde bulunabilen geleneksel sporlar olan şahin uçurma, deve yarışları, at yarışları gibi turistler için gerekli cezbedici spor aktivitelerinin merkezidir. Birleşik Arap Emirlikleri konferanslar içinde aranan bir yer olmuştur. Yine uluslararası fuarlar ve Dubai dünya kupası, Dubai çöl klasik golf turu, polo ve kriket yarışmaları son dönemde yapılan spor faaliyetleridir.¹⁴⁷

Birleşik Arap Emirlikleri’nce yavaşça fakat emin bir şekilde uluslararası turizm haritası çalışılmıştır. BAE’ni 1983 yılında 373.000 turist ziyaret etmiş, bu sayı 1995 yılında 1.600.000’e çıkmıştır. Öncelikle bölge ekonomik ve politik olarak istikrar içindedir. Ülkenin altyapısı dünyadaki en iyileri ile mukayese edilmekte ve gittikçe gelişmeye devam etmektedir. Emirliğin kamu güvenliği konusundaki vakaa kayıtları muhteşem olup, olumlu yönde gelişimini sürdürmeye devam etmektedir. Çünkü turizm demek seyahat ticareti, otel ticareti ve hizmet sektörü demektir. İş seyahatleri ticareti fuarlarla birleştirerek ülkenin imajını göstermesini ve yeni yatırımların açılmasını sağlamaktadır.¹⁴⁸

Ülkenin petrol ve doğal gaza bağlı gelir kaynaklarının yüksek oluşu, ticaret ve turizmde son yıllarda yaşanan hızlı gelişmeler müteahhitlik sektörünün de gelişmesine neden olmuştur. Yabancılara gayri menkul edinme hakkının tanınmasıyla yaşanan

¹⁴⁷ <http://www.uae.gov.ae>. 15.01.2005

¹⁴⁸ Prospects for Trade and Industry in the UAE Mr.Anis Jallaf Managing Director and CEO Emirates Bank International

gelişmeler sektörün olağanüstü canlanmasını sağlamıştır. BAE başarılı bir turizm programını takip etmektedir. BAE'ne gelen turist sayısı yılda 5.5 milyon olup, bu sayının 2010 yılında 15 milyona çıkarılması hedeflenmektedir. Bunun için de gerekli olan altyapının ve diğer ihtiyaçların karşılanması gerekmektedir. Mevcut otel sayısı 300 olup 2010 yılına kadar 600 yeni otelin yapımı planlanmakta, çok sayıda alışveriş merkezi ve konutun yapımına da ihtiyaç bulunduğu belirtilmektedir. Yapımı devam eden iki adet Palm Adası Projesi, World Islands Projesi, Dubailand Projesi (henüz proje aşamasında), Dubai Festival City Projesi, Havaalanlarının genişletilmesi projeleri, Jumeira Sahili'nde yer alan çok sayıda konut ve otel projeleri, uygulanan turizm programının birer parçası olarak değerlendirilmektedir. Ayrıca Emirates Havayollarının geliştirilmesine de devam edilmektedir.¹⁴⁹

Turizm organizasyonları: Emirliklerde aktif olarak kendi özel atraksiyonların pazarlamalarını yapmaktadırlar. BAE çok sık olarak uluslararası tatil olaylarına katılmakta, aynı zamanda zengin Arap yaşamının görülebilmesi için Birleşik Arap Emirlikleri'ne seyahat etmelerine olanak sağlayacak seyahat acentaları ve tur operatörlerini cesaretlendirmektedir. Enformasyon ve Kültür Bakanı Abdullah Bin Zayed Al Nahyan ATM 99 da (Arap Ticaret Pazarı) kendi bakanlığının bir federal encümen kurma çalışması içine girdiğini, Birleşik Arap Emirlikleri'nde turizm promosyonunu entegre etmek için bireysel turizm otoriteleri tarafından gerçekleştirilmekte olan turizm aktivitelerini koordine edeceklerini belirtmektedir.. Bakanın belirttiği bir noktada 1999 ITB Ortadoğu destinasyonunda 9 destinasyon içerisinde birinci olarak Birleşik Arap Emirlikleri'nin seçilmesi ve bunun Berlin seyahat ve turizm kurumunun gerçekleştirmesi, ülke turizm altyapısının ve imkanlarının dünyadaki en iyisi olduğunun bir kanıtıdır. Şeyh Abdullah, Arap ülkeleri arasındaki turizmin önemini belirterek, bunun artık Ortadoğu'da bir pan Arap turizm kurumunun oluşturulması gerektiğini vurgulamıştır.¹⁵⁰

Gelecekte, Birleşik Arap Emirlikleri'nin turizm ve seyahat pazarında büyük rol oynayacağı beklenmektedir. Bu çalışmaların en odak noktasında Dubai yer almaktadır. Fakat diğer Emirlikler de turistik mekanlar ve aktiviteler sağladıklarından beri önemli

¹⁴⁹ BAE. Mütcahhitlik hizmetleri Raporu, ss:3-4

¹⁵⁰ <http://www.uae.gov.ae>. 15.01.2005

hale gelmişlerdir. Turistik bir yer olarak Birleşik Arap Emirlikleri pazarında reklamcılık hayati öneme sahiptir. Kültürel sefer adlı televizyon reklam kampanyası, (CNN’de yayınlanan) Dubai Sivil Havacılık bölümü ve Dubai Gümrük bölümünce finanse edilmiştir. Bu kampanya ile 24 milyon ziyaretçinin Avrupa-Asya-Afrika-Ortadoğu ve Latin Amerika’dan gelmesi beklenmektedir. Bu kampanya 2 yıl daha sürecektir. Kampanyada Dubai ve Birleşik Arap Emirlikleri’nin zengin kültürel mirası hayvancılık (kuşçuluk, tavukçuluk vs) parfümeri, Arap atları ve yüksek binaları ile Arap müzik ve dansı anlatılmaktadır.¹⁵¹

Turizm sektörü bilhassa Dubai’de gelişmiş olmakla birlikte tüm emirliklerde ticari ziyaretçiye dönük oteller bulunmaktadır. Dubai ise turizmi önemli bir gelir kaynağı olarak görmektedir. Plaj kıyısındaki oteller, çeşitli temalar altında düzenlenen festivaller, yarışma ve turnuvalar ile turist gelişi ve turizm geliri arttırılmaya çalışılmaktadır.¹⁵²

Tablo 4.10
Birleşik Arap Emirliklerinin Turizm Geliri

Yıllar		1999	2000	2001	2002	2003
Turizm Geliri	Milyon dolar	893	1.012	1.064	1.328	1.477
Değişim	%		0,13	0,05	0,25	0,11

Kaynak:World Tourism Organization(WTO) Annuaire Yearbook Anuario (19907-2003) Edition,s:902

Yukarıdaki tabloda da görüldüğü üzere Birleşik Arap Emirlikleri’nin gerçekleşen turizm geliri; 1999 yılında 893 milyon dolardır. 2000 yılındaki turizm geliri %13 artışla 1.012 milyon dolara ulaştığı görülmektedir. 2001 yılında turizm gelirindeki artış düşüktür. 2002 yılındaki turizm geliri %25 gibi yüksek bir artışla 1.328 milyon dolardır. 2003 yılında turizm gelirin %11 artışla 1.477 milyon dolar olarak gerçekleştiği görülmektedir.

¹⁵¹ **United Arab Emirates Yearbok 2002**, ss:156-158

¹⁵² **Körfez Ülkeleri İhracat Pazar Araştırması**, İTO Yayın No:2001-22, İstanbul 2001, s.48

Tablo 4.11**Birleşik Arap Emirlikleri'ne Ziyaretçi Gönderen Bölgeler**

	1999	2000	2001	2002	2003	2003 %	2003/2002
Afrika	153.899	173.601	218.162	310.722	306.872	5,23	-1,24
ABD	130.280	139.474	149.802	238.749	254.362	4,33	6,54
Avrupa	1.016.869	1.076.813	1.115.373	1.468.015	1.584.792	26,99	7,95
Doğu Asya/Pasifik	247.673	263.609	284.878	395.061	427.506	7,28	8,21
Güney Asya	500.985	568.453	590.378	807.094	921.698	15,70	14,20
Ortadoğu	923.248	1.088.753	1.220.738	1.556.533	1.583.258	26,97	1,72
Diğerleri	419.660	595.842	554.200	669.193	792.535	13,50	18,43
Varışlar	3.392.614	3.906.545	4.133.531	5.445.367	5.871.023	100,00	7,82

Kaynak:World Tourism Organization(WTO) Annuaire Yearbook Anuario (1999-2003) ss:903-904

Yukarıdaki tabloda da anlaşılacağı üzere Birleşik Arap Emirlikleri'ne en çok turist gönderen bölge Avrupa'dır. Avrupa'nın Birleşik Arap Emirlikleri turizmindeki payı %26,99'dur. İkinci sırayı %26,97 ile Ortadoğu almaktadır. Ortadoğu'yu Güney Asya, Doğu Asya/Pasifik takip etmektedir. Afrika ve Amerika Birleşik Devletleri en az turist gönderen bölgelerdir.

2003 Yılında Birleşik Arap Emirlikleri'ne en çok turist gönderen ülkeler içinde Ukrayna %8,45 payla ilk sırada yer almaktadır. %6,10 oran ile Hindistan ikinci sırada, %5,70 ile İran üçüncü sırada yer almaktadır. Mısır, BAE'ne en çok turist gönderen ülkeler arasında 8. sırada yer almaktadır.¹⁵³ Türkiye BAE'ne en çok turist gönderen ülkeler arasında yer almamaktadır.

Otel fiyatları; Karayipler, Kenya ve Seyşeller'dekilerle kıyaslandığında oldukça düşük kalmaktadır. Turizm sezonu Ekimden Nisana kadar olan Dubai'ye gelenlerin çoğu; Avusturya, Almanya, İsviçre, Rusya ve Eski Sovyet Cumhuriyetlerindedir. Dubai körfezin ticaret merkezi haline gelmiştir. Yedi Birleşik Arap Emirlikleri içinde ikinci en zengin olan Dubai gittikçe bir şehir devleti (Singapur gibi) halini almaktadır.¹⁵⁴

¹⁵³World Tourism Organization(WTO) Annuaire Yearbook Anuario (1999-2003) 3 Edition, S:903-904

¹⁵⁴ ÖZGÜÇ , s.412

Tablo 4.12
BAE Turizminde Konaklama

Turizm Verileri	2000	2001	2002
Toplam Otel Sayısı	353	351	364
Abu Dabi	49	49	50
Dubai	265	264	272
Toplam Oda Sayısı	30.241	31.786	34.536
"Lüks Olanlar"	11.019	12.371	13.818
Abu Dabi	6.085	6.562	6.856
Dubai	20.315	21.428	23.170
Doluluk Oranı	62	60	67

Kaynak:Ministry of Planning. (The Economist Intelligence Unit Limited 2003, Country Profile 2003

2000 Yılı Dubai Otel Endüstrisi gelirleri 2-6 milyar DH'a çıkmıştır. 5 yıldızlı otel sayısı %72-80'dir. 25 adet beş yıldızlı, 26 adet dört yıldızlı, 31 adet üç yıldızlı ve kalanlar iki yıldızlı otellerdir. Bu oteller, ülkedeki toplam otel yatak sayısının %67 sini oluşturmaktadır.¹⁵⁵

Tablo 4.13'te anlaşılacağı gibi 2000- 2001- 2002 yıllarında toplam otellerin % 75'i Dubai'de %14'ü Abu Dabi'de geri kalan %11'i diğer beş emirlikte bulunmaktadır. Toplam oda sayısının %67'si Dubai'de, %20'si Abu Dabi'de, geri kalan %13'ü ise kalan beş emirlikte bulunmaktadır. Lüks olan odaların toplam oda sayısına oranı ise 2000 yılında %36, 2001 yılında %39, 2002 yılında %40 olduğu görülmektedir.

Turizm ekonomide esaslı yer almaktan uzak olsa da, giderek büyüyen bir alandır. Dubai Ticaret Sanayi odasının göstergelerine göre 2003 yılında turizm emirliklerin Gayrisafi Hasılasına %17'ye yakın katkıda bulunmuştur. Ziyaretçi sayısı ve harcama gelirleri 2 kat artmıştır. Ek olarak, tatil yapanlar ikinci bir ev satın alarak ilerisi için gerçek bir piyasa haline gelmektedirler. Dubai'nin gelişim öyküsündeki asıl başarı yeniden yapılanmasıdır. Taşınmaz mülkler ve bunların inşası emirliklerin iş gücünde %20 olarak tahmin edilen oranda istihdam sağlamıştır. Bununla ilişkili olarak; finans, tasarım, ücretler gibi alanlarda istihdamda artışı olmuştur. Dubai'de çarpıcı bir canlanma görülmektedir. Bazı ekonomistler arz fazlasının risklerinin büyümesine dikkat

¹⁵⁵ UAE Yearbok 2002, ss:158-160

çekmektedirler. Bina inşaatları hızla devam etmektedir. Bir yerel mülkiyet piyasası verilerine göre, 2003 yılının mayıs ayında Dubai’de otellerin %25’i boştur. Her yıl dinlenme yerine 45 bin talep vardır ve 2004 yılında 15 bin birimin eklenmesi beklenmektedir. Ancak, Dubai’de halen arzın yaratılarak talebin bunu izleyeceği fikri yürürlüktedir. 2010 yılına kadar 40 yeni otele ihtiyaç olduğu belirtilmektedir.¹⁵⁶

Gemi Yolculuğu Pazarı: Birleşik Arap Emirlikleri’ne turistlerin tümü uçakla gelmez. Gelişen gemi seyahatindeki kolaylıklar pek çok geminin taşımacılıkta da yer almasını sağlamıştır. Arap körfezinde 3300 m2 alanda gemi limanı inşa edilmiştir. Burada mükemmel iletişim araçları, yolcu ve mürettebatın hizmetine sunulmaktadır. Geminin limanda kalma uzunluğu-ki bu arada yolcular bagajlarını bırakıp para harcayıp alışveriş yaparlar. Bu ekonomiye canlılık kazandırmaktadır. 1997 yılından beri Dubai’de gemi ile gezme süresi 0-8 günden 2-47 güne çıkmıştır.¹⁵⁷

Yeni Turizm Projeleri: Palmiye Adası Turizm Projesi, Dubai Festival Şehri, Kar Dünyası, Khalife Park projeleri; Birleşik Arap Emirlikleri’nin yeni turizm projeleridir.¹⁵⁸

Palmiye Adası Turizm Projesi: Yeni Projeler, Palmiye ağaçları şeklinde 2 ada inşa edilmesi ve her ikisinin de yapay bariyerlerle korunmasıdır. Her adanın tamamlanması 2 yılı alacaktır. İnsan yapımı adalar 6km ye 200m alanında olacaktır. Üzeri; oteller, alışveriş merkezleri, akvaryum, 2 kıyı limanı ve ilk doğal su parkı bulunacaktır.

Dubai festival kenti: 65 milyar dolarlık bir projedir. 8.000 koltuklu açık hava tiyatrosundan ve restoran, alışveriş yerleri, oteller, ofisler, apartmanlar ve 10.000m2 sinema alanı ile 30.000m2 de ailelerin eğlence yeri olarak planlanmıştır.

Kar Dünyası: Emirate gölüne bitişik, Dubai’de boş zaman geçirmek amaçlı bir kompleks inşa edilmektedir. Bu projenin ilk bölümü 1 km uzunluğunda kayak alanı

¹⁵⁶ Middle East Economic Digest, **MEED**, 21-27 mayıs 2004, Vol 48, No21, s:33

¹⁵⁷ UAE,s:158

¹⁵⁸ UAE,ss:160-162

sağlayacak, 2003 Dubai yaz şenlikleri sırasında açılacaktır. İkinci bölümü, alışveriş merkezi olacak, üçüncü kısmı oteller vb. olacaktır.

Khalife Park: Abu Dabi’de Ortadoğu’nun en büyük parkı inşa edilmektedir. Liman, müze, parklar, cami, açık hava tiyatrosu, ziyaretçilerin zaman geçireceği alanlardır. Boş zaman ve eğlence imkanları, Abu Dabi belediyesinin planları arasındadır. Çünkü bu projeler yeni ve yabancı turistleri çekmede önemli araçlardır.

İnşaat sektörü, Birleşik Arap Emirlikleri’ndeki en canlı sektörlerden biri durumundadır. Ülkede gelecek 5 yıl içerisinde alt yapı projelerine 10 milyar dolar harcanması planlanmaktadır. Bu projeler, iş merkezleri, oteller, hastaneler, okullar, karayolları, alışveriş merkezlerinin inşası ve 2 büyük havaalanının büyütülmesi işlerini kapsamaktadır. İnşaat malzemeleri piyasa talebinin, kamu ve özel sektör tarafından gerçekleştirilecek olan ihaleler neticesinde büyümesi beklenmektedir.¹⁵⁹ Buradan Birleşik Arap Emirlikleri’nde turizme çok önem verildiği ve turizmin daha çok gelişeceği anlaşılmaktadır.

Dubai Alışveriş Festivali: Dubai Alışveriş Festivali dünyanın en büyük aile festivalidir.1996’da ilk kez düzenlenmeye başladığından beri, Dubai Alışveriş Festivali tüm dünyadan milyonlarca kişiyi ağırlamıştır.

“En uygun fiyatlarda dünyanın en iyi markalarının”, birinci sınıf eğlence ve spor faaliyetlerinin ve elbette günlük inanılmaz piyangoların yeknesak kombinasyonu bu festivali her turistin gezi planında yer almasını sağlamıştır.

İlk Dubai Alışveriş Festivali 15 Şubat- 28 Mart 1996’da düzenlenmiştir. Tema “Dünya üzerindeki en görkemli aile festivali” idi. 31 gün içerisinde verilen 31 kilo altın ve 41 adet Lexus GS300 ile kazançlar da inanılmaz olmuştur. Eğlenceye, uluslararası performans göstericileri, geceleri Aqua Fantasia ve havai fişek gösterileri ve daha fazlası dahildir. Dubai tüm şehirde bir karnaval havasına bürünmüştür. 2000’den fazla katılımcı mağazada alışveriş büyük oranlarla gerçekleşmiştir.

¹⁵⁹ GÜLEÇ - OĞUZ, s.24

1998 yılında 19 Mart-18 Nisan arası düzenlenen üçüncü Dubai Alışveriş Festivali de muvaffak olmuştur. Tema “Dünya çocukları Dubai’de buluşuyor” olmuştur. Ödüller arasında 31 adet Nissan süper safari devriye arabası, 109 lexus GS300, 46 kilo altın ve başka piyangolar bulunmaktadır. Üstelik şanslı bir kişi 7 Lexus araba kazanmıştır. Eğlence olarak geceleri aqua fantasia şovu, dünyanın en büyük çocuk doğum günü partisi ve susam sokağı gösterileri vardı. Geleneksel sokak eğlencesi ve Dubai koyu semalarında geceleri muhteşem havai fişek gösterileri heyecan verici idi. Vanessa Mae açılış töreninde sahne alırken kapanış töreninde uluslararası çocuk orkestrası çaldı.

1999’da 18 Mart-14 Nisan arası “Aileler milenyum da bir araya geliyor” temalı festival pek çok insanı Dubai’ye çekmiştir. Bir adet nissan süper safari devriye arabası ve 28 gün boyunca 38 kilo altın her gün çekilişte ödül olarak verilmiştir. Temaya uygun olarak faaliyetler de aile bağları, çocuk bakımı ve birlik konuları üzerinde yoğunlaşmıştır.

Çocuklar, denizci temel reis şovu, yunus balığı gösterisi, sihirli sirk ve geceleri de aqua fantasia şov ile eğlendiler. Aileler için seminerler, atölye çalışmaları ve oyunlar da vardı.

2000 yılında 1 Mart-31 Mart arası “Sevgilerimle anneme” temalı festival, bir diğer Dubai alışveriş festivali başarısıydı.31 adet rolls royce araba, 31 adet 4x4 nissan devriye arabası ve 57 kilo altın kazanıldı. Dünya guinness rekorlar kitabı, rolls royce araçlarında, dünyanın en büyük gönderme, taşıma ve dağıtımının gerçekleştiğini deklare etmiştir. Diğer dünya rekorları ise dünyanın en büyük beşiği, sofası, şiltesi, tebrik kartı, taç vb. İdeal Arap annesi ve ideal Arap ailesi yarışmaları düzenlenmiştir. Buz üzerinde disney, şirinler şov, sihirli sirk ve 200 sokak göstericileri bütün kenti eğlendirmiştir. Dubai alışveriş festivali o yıl 2,5 milyondan fazla kişiyi çekmiştir.

2001 yılında 1 Mart-31 Mart arası Dubai alışveriş festivali “Tek dünya, tek aile, tek festival” temasıyla gerçekleştirilmiştir. Shaggy ve Artful Dodger, Gipsy Kings, Layali Dubai konserleri düzenlenmiş, Carecella’nın tiyatro oyunu 2001 Geceleri sahnelenmiştir. Dubai dünya kupası, PGA Golf ve PTA Tenis düzinelerce ziyaretçiye

hoşça vakit geçirten birkaç muhteşem spor olaylarındandır. Lexus marka arabadan 80 adet, 4x4'ler ve Dhs'den 8 milyon kazanıldı. 35 adet Nissan süper safari devriye arabası, 40 kilo altın ve visadan 100.000'den fazla Dhs. diğer kazanılan ödüllerdendir.

4.6. Türkiye- BAE İlişkileri

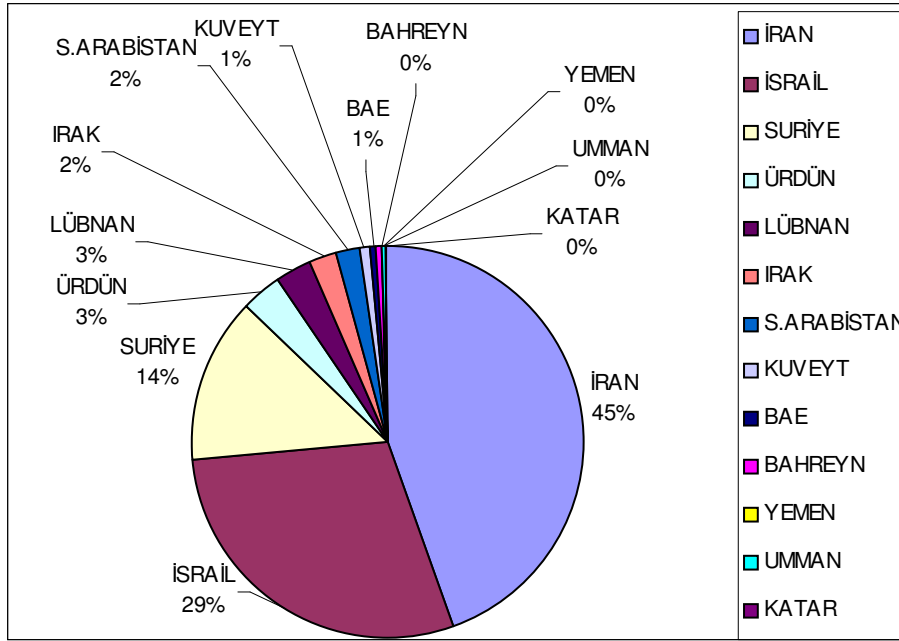
2003 yılında Ortadoğu pazarlarından Türkiye'ye gelen ziyaretçi sayısında yüzde 16,51 oranında artış olduğu tablo 4.13'te görülmektedir. 2003 yılında uluslararası turizmde Türkiye'ye en çok turist gönderen ülkeler içinde altıncı sırayı alan, Ortadoğu da ise ilk sırayı alan İran pazarındaki 2002/2001 artış oranı %32,14 olup, 2003/2002 artış oranı yüzde 14,46 dır. 2003 yılındaki artış oranı bir önceki yıla göre düşüktür. Ortadoğu pazarında 2003 yılında yalnızca Suudi Arabistan ve Bahreyn'de gelen ziyaretçi sayısında düşüş olduğu görülmektedir.

Tablo 4. 13

Ortadoğu'dan Türkiye'ye Gelen Turist Sayısı

MİLLİYET	YILLAR			% DEĞİŞİM ORANI	
	2001	2002	2003	2002/2001	2003/2002
İRAN	327.146	432.282	494.809	32,14	14,46
İSRAİL	310.604	270.263	321.094	-12,99	18,81
SURİYE	109.697	126.323	154.249	15,16	22,11
ÜRDÜN	26.914	33.130	36.645	23,10	10,61
LÜBNAN	22.334	31.298	34.049	40,14	8,79
IRAK	16.378	15.765	24.688	-3,74	56,60
S.ARABİSTAN	20.612	25.657	23.570	24,48	-8,13
KUVEYT	5.325	6.989	8.199	31,25	17,31
B.A.EMİRLİKLERİ	3.398	4.977	6.710	46,47	34,82
BAHREYN	2.337	4.569	4.121	95,51	-9,81
YEMEN	1.416	1.810	2.103	27,82	16,19
UMMAN	495	1.206	1.295	143,64	7,38
KATAR	609	824	1.208	35,30	46,60
TOPLAM	847.265	955.093	1.112.740	12,73	16,51

Kaynak:T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı

Grafik 4.2 : Ortadoğu'dan Türkiye'ye Gelen Turist Sayısı

Birleşik Arap Emirlikleri'nden Türkiye'ye gelen ziyaretçi sayısında ise sürekli artış gözlenmektedir. 2001 yılında 3.398 ziyaretçi gönderen Birleşik Arap Emirlikleri'nin 2002 yılında 4.977, 2003 yılında 6.710 ziyaretçi gönderdiği görülmektedir. 2002 yılının bir önceki yıla göre artış oranı %46,47 olup, 2003 yılının bir önceki yıla göre artış oranı ise %34,82'dir. En çok artışın Irak ve Katar'da olduğu görülmektedir.

Anlaşma ve Protokoller;

Türkiye ile BAE arasındaki ekonomik ve ticari ilişkiler, Gelir ve Servet Üzerinden Alınan Vergilerde Çifte Vergilendirmeyi Önleme Anlaşması, Yatırımların Karşılıklı Teşviki ve Korunması Anlaşmasına ait anlaşma ve protokoller mevcuttur.¹⁶⁰

-Ülkemiz ile BAE arasındaki ekonomik ve ticari ilişkiler 9 Ağustos 1984 tarihli Ekonomik ve Teknik İşbirliği Anlaşması çerçevesinde yürütülmektedir. Söz konusu Anlaşma uyarınca kurulmuş olan Karma Ekonomik Komisyonu'nun 6. Dönem Toplantısı 19-23 Kasım 2000 tarihlerinde Abu Dabi'de yapılmıştır.

¹⁶⁰ BAE. Ülke Bülteni, Nisan 2002, DEİK, s:32

-Türkiye — BAE arasında Gelir ve Servet Üzerinden Alınan Vergilerde Çifte Vergilendirmeyi Önleme Anlaşması 29 Ocak 1993 tarihinde Abu Dubai'de imzalanmıştır. 27 Aralık 1994 tarih ve 22154 sayılı Resmi Gazetede yayımlanan sözkonusu anlaşma 1.1.1995 tarihi itibariyle yürürlüğe girmiştir.

-Ülkemiz ve BAE arasında imzalanması öngörülen Yatırımların Karşılıklı Teşviki ve Korunması Anlaşmasına ilişkin ilk tur görüşmeler 7 Haziran 1995 tarihinde yapılmıştır. Anılan Anlaşmanın sonuçlandırılmasına yönelik müzakereler henüz tamamlanmamıştır.

Sorunlar

Türkiye ile BAE arasındaki sorunlar ve bu sorunların çözümünü aşağıdaki gibi sıralayabiliriz.¹⁶¹

İki ülke arasındaki ilişkilerde ulaşım önemli bir sorun yaratmaktadır. Düzenli deniz nakliyatı bulunmamakta, buna karşılık havayolu kargo taşımacılığı pahalıya mal olmaktadır. Suriye'den geçişte yaşanan zorluklar da ulaşımı etkilemektedir. Irak sorununun çözülmesi halinde Basra ile Dubai arasında düzenlenecek Ro-Ro seferleri ulaşımı büyük ölçüde rahatlatacaktır.

BAE, Türk ürünlerini iyi tanımadığından, Türkiye'yi kendileri gibi görüp, Avrupa markalarını tercih etmektedir.

BAE'ndeki firmalara Türkiye'nin teknik ve turistik özelliklerinin ve bu alandaki imkanların yerinde gösterilmesi gerekmektedir.

Kalite ve fiyatlar açısından Türk ürünlerinde sorunlar yaşanabilmektedir. Özellikle gıda maddelerinde kalite düşük olabilmekte, bazı ürünlerde de fiyatlar özellikle Uzakdoğu'ya nazaran yüksek kalabilmektedir.

Ülkeye gelmeden önce pazar araştırmasının yapılması gerekmektedir.

¹⁶¹ <http://www.deik.org.tr>. 09.05.2005

4.7. Türkiye, Mısır ve B.A.E'nin Karşılaştırmalı Turizmi

Tablo 1.5'te gözüktüğü gibi dünya turizminde turist sayısına bakıldığında Türkiye %1,8 payla 16. sırada, Birleşik Arap Emirlikleri 0,8 payla 30. sırada, Mısır 0,7 payla 36. sırada yer almaktadır

Tablo 1,5'te dünyadaki Turizm Gelirine bakıldığında; Dünya turizminde, 2002 yılında turist sayısı 702,6 milyon turizm geliri 474,2 milyar dolardır. Türkiye 1,9 payla 12. sırada, Birleşik Arap Emirlikleri 0,8 payla 28. sırada, Mısır 0,3 payla 44. sırada yer almaktadır. Üç ülke arasında Türkiye ilk sırada yer almaktadır. Her üç ülkenin de dünyadaki turizm gelirinde ve turist sayısında aldığı pay çok düşüktür.

Türkiye halen, turizm sektöründe hem Kuzey Afrika hem de Ortadoğu ülkelerinin önünde yer almaktadır

Ülkemize gelen turist milliyetine bakıldığında Tablo 4.14'te gözüktüğü gibi, Mısır % 20'lerde, Birleşik Arap Emirlikleri %04-05'lerde kalmaktadır. Birleşik Arap Emirlikleri'nin ülkemize gelen ziyaretçileri ülke nüfusuyla kıyaslandığında, Mısır'dan daha fazla ziyaretçi gönderdiği düşünülebilir.

Tablo:4.14

2002-2003 Yıllarında Ülkemize Gelen

BAE ve Mısırlı Turistlerin Sayıca Karşılaştırılması

			MİLLİYET PAYI(%)		%
MİLLİYET	2002	2003	2002	2003	2003/02
MISIR	21 583	30 556	0,16	0,22	41,57
B.A.E.	4 977	6 717	0,04	0,05	34,96

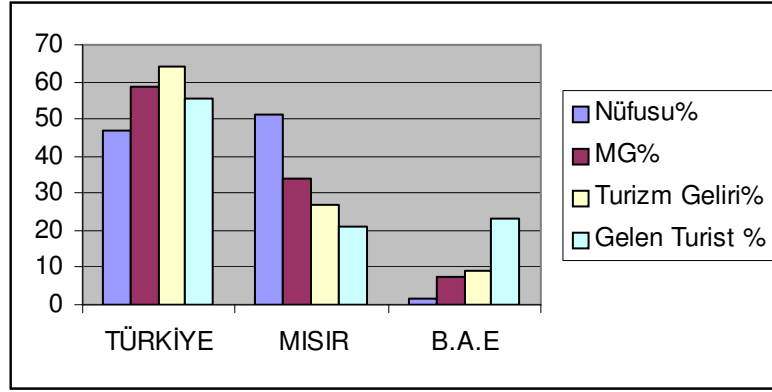
Kaynak :Tablo 3.12: Mısır'dan Türkiye'ye Gelen Turist Sayısı

Tablo 4.14: Ortadoğu'dan Türkiye'ye Gelen Turist Sayısı

Tablo 3.13 :Türkiye'den Mısır'a Giden Turist Sayısı incelendiğinde; Türkiye ile Mısır'ın birbirlerine gönderdiği turist sayılarının düşük olduğu anlaşılmaktadır. Mısır'ın ve Birleşik Arap Emirlikleri'nin Türk turizminde önemli bir yeri yoktur. Bu ülkeler Türkiye'ye en çok turist gönderen ülkeler arasına yer almamaktadır.

Tablo 4.15
Türkiye- Mısır-BAE'nin karşılaştırılması

Ülke	Nüfusu	MG Dolar	Turizm		Nüfusu%	MG%	Gelen	
			Geliri Milyon \$	Turist 2002-Bin			Turizm Geliri %	Turist %
TÜRKİYE	69.660.559,0	508,70	9.000	12.800	47	59	64	55
MISIR	76.117.421,0	295,20	3.800	4.900	51	34	27	21
B.A.E	2.563.212,0	63,67	1.300	5.400	2	7	9	23
	148.341.192,0867,57		14.100	23.100	100	100	100	100

Grafik 4.3: Türkiye- Mısır- BAE. Karşılaştırma

Üç ülkenin birbirleriyle kıyaslandığı tablo ve grafiğe bakıldığında Birleşik Arap Emirlikleri'nde turizm hareketlerinin daha fazla olduğu görülür. Nüfusu ve milli geliri ile oranlandığında en çok turistin Birleşik Arap Emirlikleri'ne gittiği görülmektedir. Birleşik Arap Emirlikleri'nin nüfusunun iki misline yakın turist ülkeyi ziyaret etmektedir. 2003 yılında turist sayısı nüfusunun iki katını geçmiştir. Turizm sektöründe üç ülke arasında Türkiye ikinci sırada olup, Türkiye'nin nüfusu turist sayısının yaklaşık 5,5 katı kadardır. Sadece Birleşik Arap Emirlikleri'nde gelen turist çubuğu turizm gelirinden daha yüksektir. Birleşik Arap Emirlikleri'nde özellikle verginin olmaması fiyatları etkilemektedir.

SONUÇ

Turizm Sürekliliği olmayan geçici konaklama veya seyahatle gittiği yerde tüketici olup para kazanma amacında olmayan kişinin özgür iradesine dayalı, eğlenme, dinlenme, aile ilişkisi, sağlık nedeniyle yapılan seyahatler, bilimsel, idari, diplomatik, dinsel, spor (iş merak kültür) kongre ve seyahatlere katılma nedeniyle yaptıkları seyahat ve konaklamalardır. Bütün bunlar kişileri seyahate iten nedendir

Turizm, günümüzde döviz girdisini arttırıcı ve istihdam sağlayıcı özellikle ulusal ekonomiye katkıda bulunan, uluslararası kültürel ve toplumsal iletişimi sağlayıcı ve bütünleştirici etkisi ile dünya barışının korunmasında büyük payı olan bir sektördür. Türk ekonomisinin de vazgeçilmez temel taşlarından birisi olan turizm, bugünkü dış ticaret açığına, enflasyona ve işsizliğe çare arayan hükümetlerin önemle üzerinde durduğu bir konudur.

Dünya Turizm Örgütü (WTO) verilerine göre 2002 yılında uluslararası turizm hareketi bir önceki yıla göre %3,16 artarak 714,6 milyon kişi , aynı şekilde 2002 yılı dünya turizm geliri ise 474,2 milyar dolar olarak gerçekleşmiştir. Yine örgüt verilerine göre 2020 yılında uluslararası turizm hareketlerine katılan kişi sayısı 1,6 milyar kişi ve turizm gelirinin ise 2 trilyon dolara ulaşması tahmin edilmektedir.

2002 yılında Dünya Turizm Örgütü(WTO) verilerine göre dünya turizminde %56,9'luk pay alan Avrupa dünya Pazarındaki liderliğini korumuştur. En çok turist çeken ilk on ülke arasında altı tanesi Avrupa ülkesidir, en çok turizm geliri elde eden ilk on ülke arasında yedi tanesi Avrupa ülkesidir. Türkiye'nin Turizm bakımından lider olan bu ülkelere yakınlığı, yüksek potansiyele sahip aynı zamanda bir Akdeniz ülkesi olması büyük bir avantajdır.

Türkiye; tarihi, coğrafi ve doğal güzellikleri yönünden çok zengin bir ülke olup; ülkenin turizm potansiyelini, eşsiz bir doğa, emsalsiz bir arkeolojik ve tarihi eser bolluğu ve nihayet çok değerli bir folklor ve kültür birikimi gibi turizm yönünden çok önemli zenginlikler oluşturmaktadır.

Her şeyden önce Türkiye'nin Asya ile Avrupa arasındaki köprü konumu en büyük çekiciliğidir; Zaten Türkiye'de bunu kendisine slogan olarak seçmiştir.

Türkiye'nin uluslararası turizmde iyi bir yere gelme gücü vardır. Varolan potansiyelin iyi değerlendirilmesi önemlidir. Ancak, Türkiye potansiyeli oranında turizmden yararlanamamaktadır.

Türkiye 2002 yılında, dünyada en çok ziyaret edilen ülkelerin sıralamasında 12.782 milyon turist sayısı ve 1,82 payla 16. sırada, dünyada en çok turizm geliri elde eden ülke sıralamasında ise 9.010 milyar dolar gelir ve 1,90 pazar payı ile 12. sırada yer almıştır. Öte yandan, Turizmde Türkiye ortalaması dünya ortalamasının üzerindedir. (Geride bıraktığımız son on yılda dünya turizm gelirinin %6,6 artarken Türk turizminin gelirinin yılda ortalama %12,2 arttırarak dünya turizmini ikiye katlamıştır.)

Mısır Afrika kıtasının kuzey doğusunda yer alır. Sina yarımadasıyla Asya'ya bağlanan Mısır; Asya, Avrupa, Afrika'nın düğüm noktasıdır. Mısır; Doğu ile Batının birleşim noktasında bulunması nedeniyle, kültürel ve arkeolojik bakımdan zengin olup, yüzyıllar boyunca ilgi çekmiştir.

Mısır'ın her mevsim turizme uygun iklimi, Akdeniz ve dünyanın doğal akvaryumu olan Kızıldeniz sahilleri, uzun ve zengin tarihi, tarihi eserleri, Özellikle dünyanın yedi harikası ve en eski medeniyetlerinden birisi olan piramitleri ve İskenderiye feneri, kral mezarları, sfenksleri önemli turizm gelir kaynaklarıdır.

Mısır, bir Akdeniz ülkesi ve Ortadoğu pazarına yakın olması dolayısıyla turizm açısından önemli bir ülkedir. Mısır 2002 yılında dünyada en çok ziyaret edilen ülkelerin sıralamasında 4.906 milyon turist sayısı ve 0,70 payla 36. sırada, dünyada en çok turizm geliri elde eden ülke sıralamasında ise 3.764 milyar dolar gelir ve 0,79 Pazar payı ile 28. sırada yer almıştır. Turistlerin %65,99'u Avrupa'dan gelmektedir. BDT'den gelen turist sayısında artış olmuştur. Özellikle Rusya'dan gelen turist sayısında %95 artış olduğu gözlenmektedir.

Mısır'ın konumu, bulunduğu bölgedeki politik istikrarsızlık ve bunun sonucu oluşan turistlere yönelik terör sorunları saldırılar dolayısı ile güvenlik kaygısından dolayı turist sayısında azalma olmaktadır.

Birleşik Arap Emirlikleri bulunduğu mevki nedeniyle Avrupa ile Hindistan'ın alt kıtası, Uzakdoğu ve Afrika kıtasında bir bağlantı noktası olarak hareket eder. Aynı zamanda bu derece geniş ve farklı kültürler arasında aracı rolünü de üstlenmiştir. Ülkedeki ekonomik ve politik istikrar ile suç işleme oranının çok az olması ülkeyi güvenilir hale getirmiştir. Kış iklimi turizme uygundur. Çok geniş deniz kıyıları, farklı manzaralar, cezbedici spor aktiviteleri, konferans yerleri, uluslararası fuarlar ve Dubai dünya kupası önemli turizm zenginlikleridir.

Dubai Alışveriş Festivali dünyanın en büyük aile festivalidir. Dubai Alışveriş Festivali tüm dünyadan milyonlarca kişiyi ağırlamıştır. Turistlere BAE'nde vergisiz alışveriş yapmanın keyfini yaratmaktadır.

Oldukça yüksek bir gelire sahip olan BAE aynı zamanda büyük bir yıllık dış ticaret fazlasına da sahiptir. BAE'nde turizme oldukça önem verilmektedir. Turizmin bu kadar gelişmesi de ülkenin istikrarlı ve güvenilir olmasından ve turizme önem vermesinden kaynaklanmaktadır. Birleşik Arap Emirlikleri'ne en çok turist gönderen bölge Avrupa'dır. Avrupa'nın Birleşik Arap Emirlikleri turizmindeki payı %26,99'dur. İkinci sırayı %26,97 ile Ortadoğu almıştır.

Birleşik Arap Emirlikleri 2002 yılında dünyada en çok ziyaret edilen ülkelerin sıralamasında 5.445 milyon turist sayısı ve 0,77 payla 30. sırada, dünyada en çok turizm geliri elde eden ülke sıralamasında ise 1.328 milyar dolar gelir ve 0,28 pazar payı ile 44. sırada yer almıştır. Birleşik Arap Emirlikleri turist sayısı ile dünya sıralamasında gerilerdedir. Ancak 2.563.212 nüfusa sahip olan BAE nüfusunun 2 katı turist kabul etmektedir.

Öteyandan Türkiye, dünya turizminde hem Afrika ülkeleri hem de Ortadoğu ülkelerinin hepsinin önündedir. OECD ülkeleri ülkemize en çok turist gönderen ülkelerdir. 2002 yılında Türkiye'ye en çok turist gönderen bölge Avrupa Birliği'dir. 2002 yılında Avrupa Birliği'nden ülkemize gelen turist sayısının oranı %61,8'dir. 2002 yılında Türkiye'ye en çok ziyaretçi gönderen ülke sıralamasına göre Almanya 3.481.671 ziyaretçi sayısı ile birinci (% 26,26), 1.037.507 ziyaretçi sayısı ile İngiltere ikinci (%7,83), 946.511 ziyaretçi sayısı ile Rusya Federasyonu üçüncü (%7,14) sıradadır.

Rusya Federasyonu'nu Hollanda, Bulgaristan, Fransa, İnan, Avusturya, Belçika, ve Yunanistan izlemektedir.

Türkiye'ye en çok turist gönderen ülkeler sıralamasında Birleşik Arap Emirlikleri ve Mısır yer almamaktadır. 2002 yılında Birleşik Arap Emirlikleri 4.977, Mısır 21.587 turist Türkiye'ye göndermiştir. Ayrıca, Mısır ve BAE Buldukları bölge olan Ortadoğu ve Kuzey Afrika bölgesinde de en çok turist gönderen ülkeler arasında yer almamaktadır.

Turizmde, ulaşım önem taşımaktadır. Yolların genişletilmesi ve düzeltilmesi lazımdır. Gecekondulaşma ve altyapı sorunların çözülmesin gerekmektedir.

Bölgeler arasındaki gelir dengesizliğinin azaltılması, turizm yatırımlarının çeşitlendirilmesi ve ülke düzeyinde yaygınlaştırılması gerekmektedir.

Türk turizminin uluslararası turizm pazarından azami payı alabilmesi için yeterli talebin yaratılmasını sağlamak amacıyla, ziyaretçi sayısının ziyaretçi başına yapılan harcamanın artırılması, yüksek gelir gruplarının ülkemize çekilmesi ve yıl boyu talep yaratılması, iç ve dış talebin bölgelere dengeli dağılımının sağlanması, dış tanıtım ve pazarlamada eşgüdüm ve işbirliğinin sağlanması gerekmektedir

Mısır ve Birleşik Arap Emirlikleri ile Türkiye arasındaki siyasi ve politik ilişkilerin geliştirilerek Turizm yatırımları alanında Mısır ve BAE ile işbirliği yapılmasında ve ayrıca yazın Türkiye'ye kışın da Mısır ve BAE'ne yönelik turizm ile ilgili paket programlar hazırlanarak turizm bağlantılarının kurulmasında yarar görülmektedir

Mısır ve BAE'ndeki firmalara Türkiye'nin teknik ve turizm özelliklerinin ve bu alandaki imkanların yerinde gösterilmesi gerekmektedir

Türkiye'nin son yıllarda turizmde çok yüksek performans sergilemesine ve sahip olduğu turistik arz potansiyeline rağmen dünya genelinde ve özellikle de Akdeniz bölgesinde Pazar payı küçüktür. Türkiye'nin dünya turizmindeki payının hakettiği seviyeye ulaşabilmesi için daha etkin politikaların uygulanması gerekmektedir.

KAYNAKÇA

KİTAPLAR

BARUTÇUGİL İsmet S. **Turizm Ekonomisi ve Turizmin Türk Ekonomisindeki Yeri**, 1.B., Beta Yayınları, Yayın No:84, İstanbul, 1984.

BAYER M Z., **Turizm ve Çevre Konferansı**, Türkiye Çevre Sorunları Vakfı Yayını, 1990.

DİNÇER, Mithat Zeki, **Turizm Ekonomisi ve Türkiye Ekonomisinde Turizm**, Filiz Kitapevi, İstanbul, 1993.

DÜNDAR Sağlam, **Türkiye Ekonomisi**, Anadolu üniversitesi yayınları, Eskişehir, 1986.

Egypt a Country Study, (Federal Resach Division Library Of Congress) Edit By Hellen Chapin Metz, 1991.

ERALP Ziya, **Genel Turizm**, Ankara,1982.

GÖZENÇ Selami, **Güneybatı Asya "Ortadoğu" Ülkeler Coğrafyası**, Çantay Kitapevi, İstanbul,1999.

GÜLEÇ Mustafa ve OĞUZ Gencay, **Irak Savaşının Gölgesinde Türkiye Ortadoğu Ülkeleri Ticari İlişkileri**, Dış Ticaret Müsteşarlığı Ekonomik Araştırmalar ve Değerlendirme Genel Müdürlüğü, Ankara, Mayıs 2003.

International Monetary Fund, **Monetary Union Among Member Countries Of The Gulf Cooperation Council**, Washington dc, 2003.

İÇÖZ Orhan ve KOZAK Metin, **Turizm Ekonomisi Turizmin Mikro ve Makro Ekonomik Etkileri**, 2.Baskı, Turhan Kitabevi Yayınları, Ankara 2002.

John Waterbury **Sonsuz Yanılgılar Karşısında Hindistan, Meksika, Mısır ve Türkiye'de Kamu Girişimi ve Devlet Gücü**, çev. Muhsin MENGÜTÜRK- Nesrin NAS, Yapı Kredi Kültür Sanat Yayıncılık Tic.ve San. AŞ, İstanbul, 1997.

KOZAK Nazmi- KOZAK Akdoğan Meryem ve KOZAK Metin,**Genel Turizm**, Geliştirilmiş 4. Baskı,Turhan Kitabevi, Ankara, Ağustos 2000.

Mc Neil, **Dünya Tarihi**, terc. Alaaddin Şenel, Kaynak Yayın, İstanbul, 1985.

Mildred Mastin Pace, **PYRAMİDS Tombs For Eternity**, Publishadby Peter Podrick Books, Newyork, 1981.

OLALI H. ve TİMUR, A. **Turizm Ekonomisi**, Ofis Ticaret Matbaacılık San. Ltd. Şti., İzmir, 1988.

ÖZGÜÇ Nazmiye, **Turizm Coğrafyası Özellikler-Bölgeler**, Çantay kitapevi, İstanbul, 1998.

Prospects for Trade and Industry in the UAE Mr.Anis Jallaf Managing Director and CEO Emirates Bank International.

STALCUP Brenda, **Ancient Egypt Civilization**, Green Haven Press, Inc, San, Diego, California, 2001.

ŞENTÜRK Recep, **İslam Dünyasında Modernleşme ve Toplum Bilim**, İz Yayıncılık, İstanbul, 1996.

T.C. Turizm Bankası AŞ. **Turizm Nedir**. (Araştırma ve Eğitim Başkanlığı İnceleme Araştırma Dizisi:1 Kitap Özetleri Hazırlayan/ Mehmet Özdemir Araştırma Eğitim Başkanı) Ankara (t.y).

The Economist Intelligence Unit (EIU), **UAE Country Profile 2001**.

The Middle East and North Africa 2004, 50 th Edition, Europe Publications, London and Newyork, 2004.

The World Guide 2001/2002, (**An alternative referance to the countries of our planet**), Oxford, 2001.

Türkiye Gazetesi, **Yeni Rehber Ansiklopedisi**, İhlas Holding A.Ş., İstanbul, 1994.

United Arab Amirates Yearbok, 2002, Abu Dhabi, 2002.

ÜRGER Savaş , **Genel Turizm Bilgisi**, Akdeniz Üniversitesi, Antalya,1992.

What Life Waslike On The Banks Of The Banks Nile Egypt 3050-30 BC By The Editors Of Time- Life Books Alexandria Vircinia.

YARCAN Şükrü, **Turizm Endüstrisinin Yapısı** , Boğaziçi Üniv. MYO Turizm İşletmeciliği Programı, İstanbul, 1994.

YARCAN Şükrü, **Türkiye’de Turizm ve Uluslararasılaşma**, Boğaziçi Üniversitesi Yayınları, İstanbul, 1996.

ZEYTİNOĞLU Erol ve PUR Necla, **Turizmin Türk Ekonomisindeki Yeri**, İstanbul, 1985.

YAYINLAR

Birleşik Arap Emirlikleri Ülke Etüdü, İTO (İstanbul Ticaret Odası) Yay. No: 1999-24, İstanbul 1999.

Birleşik Arap Emirlikleri’ne genel bakış, İZTO (İzmir Ticaret Odası), İzmir, 2002.

Birleşik Arap Emirlikleri’ne Genel Bakış, İZTO (İzmir Ticaret Odası), İzmir, 2002.

ÇİMAT Ali- BAHAR Ozan, Turizm sektörünün Türkiye Ekonomisi İçindeki Yeri ve Önemi Üzerine Bir değerlendirme, **Akdeniz İ.İ.B.F. Dergisi** (6) Antalya, 2003.

D.P.T. **Birinci Beş Yıllık Kalkınma Planı**. 1963-1967 Başbakanlık Devlet Matbaası, Ankara, ocak 1963.

DEİK, **Birleşik Arap Emirlikleri Ülke Bülteni**, İstanbul, Nisan 2002,

DEİK, **Türkiye-Mısır Ticari ve Ekonomik İlişkileri**, İstanbul, Mart 2005,

Doğu Anadolu'da Kış Turizmi ve Gelişme Olanakları, İstanbul Ticaret Odası, Yayın No:1998-18 İstanbul, 1998,

DPT 697 Karar No'lu **Uzun vadeli Strateji ve Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planı** 2001-2005, Haziran 2000.

DPT **Sekizinci beş yıllık kalkınma planı, turizm özel ihtisas komisyonu raporu**, yayın no:DPT:2589-ÖİK:601, Nisan 2001.

Ekonomik Rapor, **2002 Yılı Ortalamalarında Türkiye Ekonomisi**, İstanbul Ticaret Odası, Yayın No. 2002-53/Issn 1300-3704, İstanbul, 2002.

Ekonomik Rapor, İstanbul Ticaret Odası, Yayın No:2003-57 ISBN 975-512-7976, İstanbul, 2003.

KOSGEB (Küçük ve Orta Ölçekli Sanayi Geliştirme ve Destekleme İdaresi Başkanlığı), Pazar Araştırma ve İhracatı Geliştirme Merkezi, **Mısır Arap Cumhuriyeti Ülke Raporu**, Ankara, (ty.).

KÖLETAVİTOĞLU Tefvik, **Sektör Devlet İlişkileri açısından Turizmin Dünü-Bugünü Yarımı**, TÜSİAD Derneği Yayın Organı **Görüş: Temmuz, Ağustos 1998** Sayı:36, İstanbul, 1998.

Körfez Ülkeleri İhracat Pazar Araştırması, İTO Yayın No:2001-22, İstanbul 2001.

Mısır Ülke Etüdü, İstanbul Ticaret Odası, Yayın No:1997-13, İstanbul, 1997.

Middle East Economic Digest, **MEED**, 21-27 mayıs 2004, Vol 48, No21.

OLALI Hasan- NAZİLLİ S.Selçuk ve KIRCIOĞLU E. Nilgün, **Dış Tanıtım ve Turizm**, Türkiye iş bankası kültür yayınları, Ankara, 1983.

T.C. Maliye. Bakanlığı, **2003 yılı ekonomik rapor**. (t.y)

T.C Dubai Konsolosluğu DTM Temsilciliği, **Birleşik Arap Emirlikleri Müteahhitlik hizmetleri Raporu**, 13 Temmuz 2004.

T.C Kahire Büyükelçiliği Ticaret Müşavirliği, **Yıllık Rapor 2002**, Ocak 2003.

T.C. Merkez Bankası, İstatistik Genel Müdürlüğü, **Sektör Bilançoları 2000-2002 yılları değerlendirmesi**, Ankara, Kasım 2003.

T.C. Turizm Bakanlığı Yatırımlar Genel Müd., **Turizm İstatistikleri 2001**, Yayın yılı 2002.

T.Vakıflar Bankası T.A.O., **Sektör Araştırmaları serisi/No:30**, Turizm Sektörü, Ankara, 2004 .

TCMM, **Tutanak Dergisi**, Dönem 4, Toplantı 3, C.16, Şubat 1976.

TURSAB Ar-Ge Departmanı, Şubat 2003.

Türkiye Odalar Borsalar Birliği, **Türkiye Turizm zirvesi**, Antalya, 2001.

TÜSİAD, **Coğrafya 2001**, Yayın No. TÜSİAD-T/2001/06-302, Ocak 2001, İstanbul.

World Tourism Organization(WTO) **Annuaire Yearbook Anuario (1999-2003)** Madrid Spain, 2004

RESMİ GAZETELER

Resmi gazete; 27.11.1972 tarih, 14374 Sayılı.

Resmi gazete; 12.12.1978 tarih, M16478 Sayılı.

Resmi gazete; 23.07.1984 tarih, 18764 Sayılı .

Resmi gazete; 25.07.1995 tarih, 22354 M sayılı.

Resmi gazete; 05.07.2000 tarih, 24100 M sayılı.

İNTERNET ADRESLERİ.

“CIA WORLD FACTBOOK” <http://www.cia.gov> 15.01.2005

AKPINAR Sibel, **Türkiye'nin Turizm Merkezlerinde Ekonomik Yaklaşım**, Turizm bakanlığı, Ankara. www.ceterisparibus.net/s-akpinar.doc 01.05.2004

Avrupa Komisyonu Türkiye Delegasyonu, **Turizm Politikası** , <http://www.deltur.cec.eu.int>. 04.05.2005

Başbakanlık Dış Ticaret Müsteşarlığı, <http://www.foreigntrade.gov.tr>. 12.04.2004.

Başkent Üniversitesi, www.baskent.edu.tr. 15.04.2004

BBC Turkish.com. <http://www.bbc.co.uk>. 12.01.2005

BULUT Erol, **Turizmin Türkiye Ekonomisindeki Yeri ve Ekonomik Etkileri**, Başarı Mevzuat Bankası:<http://www.ekitapyayin.com>. 26.05.2005

BULUT Erol, **Türk Turizminin Dünyadaki Yeri ve Dış Ödemeler Bilançosuna Etkisi**, <http://dergi.iibf.gazi.edu.tr>. 27.04.2004

Dış Ticaret Müsteşarlığı: <http://www.dtm.gov.tr> 10/01/2005

Dünya turizm hareketi. <http://izto.org.tr>. 27.05.2004

Forum Fuarçılık ve Geliştirme A.Ş., Mısır Ülke Profili, <http://www.forumfuarcilik.com>. 12.01.2005

<http://www.deik.org.tr>. 09.05.2005

<http://www.kahire.org>. 10.01.2005

<http://www.uae.gov.ae>. 15.01.2005

<http://www.visitegypt.gov.eg>. 02.07.2004

KAVALOĞLU Kaan, **Kongre Turizmi**, <http://www.turizm gazetes i.com>. 18.05.2004

Kocaeli Üniversitesi Stratejik Araştırma Masaları ve Uluslararası İlişkiler Kulübü Sitesi Mısır Ülke Profili, <http://sks.kou.edu.tr>. 20.05.2005

Koruyan Nedret, 21. Yüzyıl Başında Dünya ve Türk Turizmi, 6. Bilkent Turizm Forumu, 21 Mart 2002, Ankara: <http://www.satm.bilkent.edu.tr>. 18.05.2004

Kültür ve Turizm Bakanlığı: <http://www.kultur.gov.tr>. 27.05.2005

Marmaris Guide, <http://marmarisguide.com>. 04.05.2005

Milli Eğitim Bakanlığı, Celal TOK, Kültür Turizmi, Sayı-9, Temmuz 2002, <http://yayim.meb.gov.tr> 25.04.2004

Mısır Tourism.Net: <http://www.visitegypt.gov.eg>. 02.07.2004

T.C.Merkez Bankası: <http://www.tcmb.gov.tr> 24.05.2004

Türkiye Turizminin Diğer Ülkelerle Karşılaştırılması, <http://www.ekitapyayin.com/02.06.2005>

UNUR Kamil, Turizmin Türkiye'nin Ödemeler Dengesine Etkisinin Analizi **Dokuz Eylül Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, Cilt 2, Sayı:3, 2000, İzmir. <http://www.sbe.deu.edu.tr>. 09.05.2005

ZOR Mehmet, Ecoğrafya, <http://www.e-cografya.com>. 06/09/2004